

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezin Adı

**SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE YEMENLİ
OSMANLI ÂLİMLERİ**

Yüksek lisans

**Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Abdullah BAY**

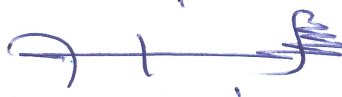
**Hazırlayan:
Mohammed AL-HAİTİ**

**RİZE
2019**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalında, Mohammed Mansoor Ali al-Haiti tarafından hazırlanan *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Yemenli Osmanlı Alimleri* başlıklı bu çalışma, 18.01.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ

Kabul-Red

Üye : Doç. Dr. Abdullah BAY

Kabul-Red

Üye : Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU

Kabul-Red

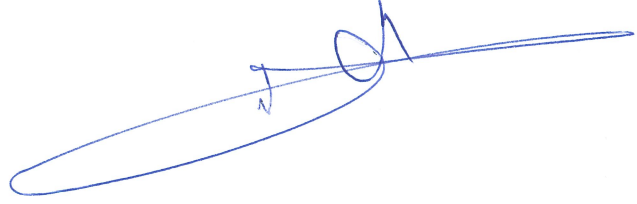
01/02/2019

Doç. Dr. Ahmet YANIK
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağının eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Mohammed ALHAITI

ÖN SÖZ

Bireylerin, toplumların ve devletlerin hayatiyetini devam ettirmesinde en önemli unsurlardan biri de kültürdür. Dolayısıyla kültürü oluşturan en önemli etkenlerden olan eğitim ve öğretim, toplumların manevî gelişiminin itici unsurlarındandır. Bin dört yüz yıllık İslâm tarihinin kesintisiz devam etmesinde bu eğitim faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin verildiği medreselerin rolü büyüktür. Dolayısıyla medreseler, nitelikli insan yetiştirerek toplumu geliştiren, bilgiyi yeni nesillere aktaran yegâne kurumlar olmuştur. Bu sebeple medreseleri ve medreselerde yetişen âlimleri tanımak manevî kültürün devamını anlamada önemlidir.

Osmanlı âlimlerinin biyografisi için yazılan en önemli kaynak konumunda olan Meşihat Sicill-i Ahvâl defterleri ise 19. yüzyılda oluşturulmuş ve memurların birçok bilgisinin mevcut olduğu en önemli kaynak konumundadır. Bu bilgilerin değerlendirilerek araştırmacıların hizmetine sunulması aynı zamanda Osmanlı bürokrasi geleneğinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Bu bakımdan gerek medreseler gerek Sicill-i Ahvâl defterlerinde yer alan Yemenli Osmanlı âlimleri, incelenmesi gereken bir konu olarak değerlendirilmiştir.

“Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Yemenli Osmanlı Âlimleri” adlı bu tez, Yemen kökenli âlimlerin hayatlarını araştırarak bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarmak, yetiştikleri ilim çevresini, aldıkları eğitimi, nerelerde ve hangi alanlarda istihdâm edildiklerini ortaya koymak amacıyla yazılmıştır. Araştırmanın en önemli kaynağı ise İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivinde yer alan Sicill-i Ahvâl defterleridir.

Şimdiye kadar Yemenli Osmanlı âlimleri ile ilgili olarak herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmada Yemenli âlimlerin medresedeki eğitim-öğretim süreçleri, aldıkları dersler ve istihdam edildikleri sahalar çeşitli kaynaklardan araştırılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Giriş bölümü ile başladığımız tez *Âlimlerin Biyografileri*, *Yemenli Osmanlı Âlimlerinin Yetiştikleri İlim Çevresi* ve *Yemenli Âlimlerin İstihdam Edildikleri Sahalar* olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde,

Osmanlı Devletindeki medreselerin genel özellikleri ve tarihî süreç içindeki yerleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Tezin birinci bölümünde âlimlerin biyografileri, İstanbul Müftülüğü Meşihat arşivindeki Sicill-i Ahvâl defterlerine dayalı olarak tüm yönleriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde âlimlerin nasıl bir ilim çevresinde yetiştikleri, ilmî seviyeleri ve aldıkları dersler incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise âlimlerin istihdam edildikleri sahalar çeşitli açılardan incelenerek çalışma tamamlanmıştır.

Türkiye'ye gelmemi sağlayarak bana kapılarak açan Türkiye'nin Yemen büyükelçisi Sayın Prof. Dr. Faruk BOZGÖZ 'e ve Üniversite eğitimimi boyunca benimle yakından ilgilenen Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ'e sonsuz şükranlarımı arz ederim.

Tezde, konu seçimi başta olmak üzere her aşamasında manevî desteğini esirgemeyen özellikle de Osmanlıca belgelerin okunmasında büyük yardımını gördüğüm hocam Yrd. Doç. Dr. Abdullah BAY, tezin eksikliklerinin giderilmesinde kıymetli fikirleriyle yardımcı olan Doç. Dr. İhsan Arslan ve cümlelerin düzeltilmesinde yardımcı olan Noor ABDULAH olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür ederim.

RİZE
04 /12/2018

Mohammed AL HAITI

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	2
Etik Beyan	3
Ön Söz.....	4
İçindekiler	6
Özet.....	18
Abstract	19
Kısaltmalar	20
Tablolar ve Grafiler.....	21
Giriş	22

BİRİNCİ BÖLÜM

ÂLİMLERİN BİYOGRAFİLERİ

1.1. ABDULLAH EFENDİ	30
1.1.1. Doğumu ve Nesebi.....	30
1.1.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	30
1.1.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	30
1.2. ABDULLAH EFENDİ	31
1.2.1. Doğumu ve Nesebi.....	31
1.2.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	31
1.2.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	31
1.3. Abdullah Alabadi Efendi	31
1.3.1. Doğumu ve Nesebi.....	31
1.3.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	32
1.3.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	32
1.4. ABDULLAH EFENDİ	33
1.4.1. Doğumu ve Nesebi.....	33
1.4.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	34
1.4.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	34

1.4.4.	Aldığı Rütbe, Nişan ve Madalyalar	35
1.5.	ABDULLAH ANSÎ EFENDİ	35
1.5.1.	Doğumu ve Nesebi.....	35
1.5.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	35
1.5.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	35
1.6.	ABDULLAH HİLMÎ EFENDİ	35
1.6.1.	Doğumu ve Nesebi.....	35
1.6.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	35
1.6.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	35
1.7.	ABDULLAH SEMÂVÎ EFENDİ	35
1.7.1.	Doğumu ve Nesebi.....	35
1.7.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	36
1.7.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	36
1.8.	ABDULKADİR EFENDİ	36
1.8.1.	Doğumu ve Nesebi.....	36
1.8.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	36
1.8.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	36
1.9.	ABDULMECÎD EFENDİ.....	37
1.9.1.	Doğumu ve Nesebi.....	37
1.9.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	37
1.9.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	38
1.10.	ABDULVÂSÎ EFENDİ.....	38
1.10.1.	Doğumu ve Nesebi.....	38
1.10.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	38
1.10.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	38
1.11.	Abdulvahhab el Mansûb Efendi	38

1.11.1.	Doğumu ve Nesebi.....	38
1.11.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	39
1.11.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	39
1.12.	ABDURRAHMAN EFENDİ.....	39
1.12.1.	Doğumu ve Nesebi.....	39
1.12.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	39
1.12.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	40
1.13.	ABDURRAHMAN EFENDİ.....	40
1.13.1.	Doğumu ve Nesebi.....	40
1.13.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	40
1.13.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	40
1.14.	ABDURRAHMAN EFENDİ.....	41
1.14.1.	Doğumu ve Nesebi.....	41
1.14.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	41
1.14.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	41
1.14.4.	Eserleri	42
1.15.	Ahmed Efendi.....	42
1.15.1.	Doğumu ve Nesebi.....	42
1.15.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	42
1.15.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	42
1.16.	AHMED EFENDİ	43
1.16.1.	Doğumu ve Nesebi.....	43
1.16.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	43
1.16.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	43
1.17.	AHMED EFENDİ	43
1.17.1.	Doğumu ve Nesebi.....	43

1.17.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	43
1.17.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	44
1.18.	AHMED EFENDİ	44
1.18.1.	Doğumu ve Nesebi.....	44
1.18.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	44
1.18.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	44
1.19.	AHMED EFENDİ	45
1.19.1.	Doğumu ve Nesebi.....	45
1.19.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	45
1.19.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	45
1.20.	AHMED EFENDİ	45
1.20.1.	Doğumu ve Nesebi.....	45
1.20.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	45
1.20.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	45
1.20.4.	Aldığı Rütbe ve Nişanlar	45
1.21.	AHMED EFENDİ	46
1.21.1.	Doğumu ve Nesebi.....	46
1.21.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	46
1.21.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	47
1.22.	ALİ EFENDİ	47
1.22.1.	Doğumu ve Nesebi.....	47
1.22.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	47
1.22.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	48
1.22.4.	Aldığı Rütbe ve Nişanlar	48
1.23.	ALİ AHMED EFENDİ	48
1.23.1.	Doğumu ve Nesebi.....	48

1.23.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	48
1.23.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	49
1.24.	ALİ ATAULLAH EFENDİ	49
1.24.1.	Doğumu ve Nesebi.....	49
1.24.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	49
1.24.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	49
1.25.	BEREKET EFENDİ.....	50
1.25.1.	Doğumu ve Nesebi.....	50
1.25.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	50
1.25.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	50
1.26.	HACI MEHMED ES-SAFFET EFENDİ.....	50
1.26.1.	Doğumu ve Nesebi.....	50
1.26.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	51
1.26.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	51
1.27.	Hüseyin Efendi	51
1.27.1.	Doğumu ve Nesebi.....	51
1.27.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	51
1.27.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	52
1.28.	Hüseyin Bahri Efendi	52
1.28.1.	Doğumu ve Nesebi.....	52
1.28.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	52
1.28.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	52
1.29.	İBRAHİM EFENDİ	53
1.29.1.	Doğumu ve Nesebi.....	53
1.29.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	53
1.29.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	54

1.30.	Kadı Mehmed Efendi	53
1.30.1.	Doğumu ve Nesebi.....	53
1.30.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	53
1.30.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	54
1.31.	KASIM EFENDİ.....	54
1.31.1.	Doğumu ve Nesebi.....	54
1.31.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	54
1.31.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	55
1.32.	MEHMED EFENDİ.....	55
1.32.1.	Doğumu ve Nesebi.....	55
1.32.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	55
1.32.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	55
1.33.	MEHMED EFENDİ.....	56
1.33.1.	Doğumu ve Nesebi.....	56
1.33.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	56
1.33.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	56
1.34.	MEHMED EFENDİ.....	56
1.34.1.	Doğumu ve Nesebi.....	56
1.34.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	56
1.34.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	57
1.35.	MEHMED EFENDİ.....	57
1.35.1.	Doğumu ve Nesebi.....	57
1.35.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	57
1.35.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	57
1.36.	MEHMED EFENDİ.....	57
1.36.1.	Doğumu ve Nesebi.....	57

1.36.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	58
1.36.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	58
1.37.	MEHMED EFENDİ	58
1.37.1.	Doğumu ve Nesebi.....	58
1.37.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	58
1.37.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	59
1.37.4.	Eserleri	59
1.38.	MEHMED ALİ EFENDİ	59
1.38.1.	Doğumu ve Nesebi.....	59
1.38.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	59
1.38.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	60
1.39.	MEHMED HAZRÂNÎ EFENDİ	60
1.39.1.	Doğumu ve Nesebi.....	60
1.39.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	60
1.39.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	60
1.40.	MEHMED İSMAİL EFENDİ	61
1.40.1.	Doğumu ve Nesebi.....	61
1.40.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	61
1.40.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	61
1.41.	MEHMED MUSA EFENDİ	62
1.41.1.	Doğumu ve Nesebi.....	62
1.41.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	62
1.41.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	62
1.42.	MEHMED ŞERÎF EFENDİ	62
1.42.1.	Doğumu ve Nesebi.....	62
1.42.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	62

1.42.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	63
1.43.	Muhammed Bekir Efendi	63
1.43.1.	Doğumu ve Nesebi.....	63
1.43.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	63
1.43.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	63
1.44.	SALİH EFENDİ	64
1.44.1.	Doğumu ve Nesebi.....	64
1.44.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	64
1.44.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	64
1.45.	Salih Ahmed el Cebbarî Efendi.....	64
1.45.1.	Doğumu ve Nesebi.....	64
1.45.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	64
1.45.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	65
1.46.	Seyyid Abdulvahhab Efendi.....	65
1.46.1.	Doğumu ve Nesebi.....	65
1.46.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	65
1.46.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	65
1.47.	Seyyid Abdulvedud Efendi	65
1.47.1.	Doğumu ve Nesebi.....	65
1.47.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	65
1.47.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	66
1.48.	Seyyid Abdurrahman Efendi	66
1.48.1.	Doğumu ve Nesebi.....	66
1.48.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	66
1.48.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	66
1.49.	SEYYİD ABDURRAHMAN EFENDİ	66

1.49.1.	Doğumu ve Nesebi.....	67
1.49.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	67
1.49.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	68
1.50.	SEYYİD AHMED EFENDİ	68
1.50.1.	Doğumu ve Nesebi.....	68
1.50.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	68
1.50.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	69
1.51.	SEYYİD AHMED EFENDİ	69
1.51.1.	Doğumu ve Nesebi.....	69
1.51.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	69
1.51.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	70
1.52.	SEYYİD AHMED şERİF EFENDİ.....	70
1.52.1.	Doğumu ve Nesebi.....	70
1.52.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	70
1.52.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	70
1.53.	SEYYİD ALİ EL VARİS EFENDİ.....	70
1.53.1.	Doğumu ve Nesebi.....	70
1.53.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	71
1.53.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	71
1.54.	SEYYİD MEHMED EFENDİ	71
1.54.1.	Doğumu ve Nesebi.....	71
1.54.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	71
1.54.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	71
1.55.	SEYYİD MEHMED EFENDİ	72
1.55.1.	Doğumu ve Nesebi.....	72
1.55.2.	Yetişmesi ve Eğitimi.....	72

1.55.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	72
1.56.	SEYYİD MEHMED EFENDİ	72
1.56.1.	Doğumu ve Nesebi.....	72
1.56.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	72
1.56.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	73
1.57.	SEYYİD MEHMED EFENDİ	73
1.57.1.	Doğumu ve Nesebi.....	73
1.57.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	73
1.57.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	73
1.58.	SEYYİD MUSA EFENDİ.....	74
1.58.1.	Doğumu ve Nesebi.....	74
1.58.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	74
1.58.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	74
1.59.	SEYYİD ŞERAFEDDİN AHSEN EFENDİ.....	74
1.59.1.	Doğumu ve Nesebi.....	74
1.59.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	74
1.59.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	75
1.60.	ŞERİF HÜSEYİN EFENDİ	75
1.60.1.	Doğumu ve Nesebi.....	75
1.60.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	75
1.60.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	75
1.61.	YAHYA EFENDİ	76
1.61.1.	Doğumu ve Nesebi.....	76
1.61.2.	Yetiştirilmesi ve Eğitimi.....	76
1.61.3.	Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar.....	76

İKİNCİ BÖLÜM
YEMENLİ OSMANLI ÂLİMLERİNİN YETİŞTİKLERİ İLİM
ÇEVRESİ

2.1.	YEMEN VİLAYETİNDE İLİM ÇEVRESİ	77
2.1.1.	Sıbyan ve İbtidai Mektepleri	78
2.1.2.	Rüşdiyeler	80
2.1.3.	Medreseler	81
2.2.	ÂLİMLERİN EĞİTİM SEVİYELERİ.....	83
2.3.	ÂLİMLERİN ALDIKLARI DERSLER	86
2.4.	ÂLİMLERİN LİSAN DURUMLARI VE ESERLERİ.....	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEMENLİ ÂLİMLERİN İSTİHDAM EDİLDİKLERİ SAHALAR

3.1.	ÂLİMLERİN SOSYAL KÖKENLERİ	90
3.2.	ÂLİMLERİN MESLEKÎ HAYATLARI	91
3.2.1.	Kadı.....	94
3.2.2.	Naib.....	94
3.2.3.	Müderris.....	95
3.2.4.	Müftü	96
3.2.5.	Nâkibü'l Eşrâf	97
3.2.6.	Muallim.....	97
3.2.7.	Kâtip	98
3.2.8.	Muhzır.....	99
3.2.9.	Şâhidü'l Hukkâm	99
3.3.	ÂLİMLERİN İSTİFA VE AÇIKTA KALMA NEDENLERİ.....	102
3.3.1.	İstifa	102
3.3.2.	Açıkta Kalma	103
	SONUÇ.....	102

KAYNAKLAR.....	105
EKLER.....	108
ÖZGEÇMİŞ	129

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç Dr. Abdullah BAY

Hazırlayan: Mohammed ALHAITI

Yıl: 2018

Sayfa: 126

ÖZET

SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE YEMENLİ OSMANLI ÂLİMLERİ

Osmanlı Devleti, uzun yıllar idaresinde tuttuğu Yemen vilayetinde geçmişten gelen eğitim faaliyetlerini devam ettirmiş, bunlara ilaveten çeşitli medreseler açarak bölgede birtakım ilim merkezleri oluşturmuştur. Çalışmanın amacı, bölgedeki eğitim-öğretim kurumlarını incelemek ve Sicill-i Ahvâl defterlerindeki kayıtlardan hareketle burada yetişen âlimlerin yetiştikleri eğitim çevresi, aldıkları dersler ve istihdam edildikleri alanlarla ilgili bilgilerin değerlendirilmesini yapmaktır. Bunun yanında Osmanlı arşiv belgelerinden faydalanılarak Yemen vilayetindeki sıbyan ve rüşdiye mektepleri ile medreseler hakkında da bilgi verilmiş ve âlimlerin yetiştikleri ilim çevresi de değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sicill-i Ahvâl, Yemen, Biyografi, Âlimler, Eğitim- Öğretim, Medrese.

Recep Tayyip Erdoğan University Social Sciences Institute

Department: Islamic History and Arts

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Yrd. Doç Dr. Abdullah BAY

Prepared: Mohammed ALHAITI

Year: 2018

Pages: 126

ABSTRACT

YEMENİ OTTOMAN SCHOLARES ACCORDING TO SICILL-I AHVAL BOOKS

The Ottoman Caliphate continued its educational activities from the past in Yemen province, which it held for long years. In addition, various schools and some scientific centers were established in the region. The aim of the study is to examine the educational institutions in the region and to evaluate the information about scholar`s education environment, the courses they took and the areas where they are employed, based on the records in the Sicill-i Ahvâl books. In addition to these, by using Ottoman archives documents information was given about Sibyan and Rushdie schools in the province of Yemen and the scholar's education environment.

Key words: Sicill-i-Ahvâl, Yemen, Biography, Scholars, Academic, Theological school.

KISALTMALAR

A.MKT.MHM	Sadâret Mektubî Mühimme Kalemi Evrakı
DAB	Devlet Arşivleri Başkanlığı
c.	Cilt
DH.EUM.THR.	Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi Evrakı
DH.MKT.	Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi
DH.SAİD.d	Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl İdaresi Komisyonu Defterleri
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	Editör
hızr.	Hazırlayan
İ.DH.	İrâde, Dâhiliye
İSTEM	İslâm, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musîkîsi Dergisi
İST. MFT. MŞH. SAİD.	İstanbul Müftülüğü Meşihat Dairesi Sicill-i Ahvâl İdaresi Defterleri
MF.MKT.	Maarif Nezâreti Mektubî Kalemi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
M.Ü.	Marmara Üniversitesi
M.V.	Meclis-i Vâlâ
nşr.	Neşreden
S.	Sayı
s.	Sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Y.MTV.	Yıldız Mütenevvi Mâruzât Evrakı

TABLolar VE GRAFİKLER

Tablo 1 Yemen Vilayetinin İdarî Teşkilatlanması.....	77
Tablo 2 Yemenli Osmanlı Âlimlerinin Gördükleri Dersler.....	86
Tablo 3 Yemenli Âlimlerin Sülale İsimleri, Lakap ve Şöhretleri	91
Grafik 1 Yemenli Osmanlı Âlimlerinin Eğitim Gördüğü Okullar	84

GİRİŞ

İslâm tarihinde Abbasîlerle birlikte başlayan ve eğitimin en temel kurumları olan medreseler, toplumun birçok ihtiyacına cevap veren önemli bir eğitim kurumudur. Sözlük anlamı olarak eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü kurumların genel adıdır¹. Abbasîlerle başlayan medrese geleneği Osmanlılar döneminde de devam etmiş ve Osmanlı Devleti bu müesseseleri Enderun Okulu ile birlikte devletin en yüksek eğitim kurumu olarak değerlendirmiştir². Gerek Osmanlılar gerekse Osmanlılardan önceki İslâm devletlerinde medreseden beklenen en önemli amaç toplumun ve devletin ihtiyaçlarına cevap verecek derecede nitelikli insan yetiştirmektir. Bu amaçla birçok medrese kurulmuş ve bu medreselerin tüm ihtiyaçları genellikle vakıflar aracılığıyla karşılanmıştır. Bu sebeple medreselerin varlığıyla vakıfların amaçları arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle medreselerin, kuruluş amaçlarını tam olarak gerçekleştirebilmesi, vakıfların hayatini devam ettirmesine bağlıdır³.

Osmanlı'da kurulan ilk medrese Orhan Bey (1326-1362) döneminde 1331'de kurulan İznik Medresesidir. Orhan Bey, ikinci medreseyi Bursa'da kurmuş ve buraya vakıf tahsis etmiştir. Orhan Bey'in başlattığı medrese geleneği kendinden sonraki padişahlarca da devam ettirilmiş ve Bursa daha kuruluş döneminde bir ilim merkezi olmuştur. Edirne'nin alınmasıyla burada da çeşitli medreseler yapılmaya başlanmıştır; II. Murad (1421-1451) döneminde yapılan

---

¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. II (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983), 436; Ferit Devellioğlu, *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2013), 693; Nebi Bozkurt, "Medrese", *DİA*, c. 28 (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 323.

² Muhammet Hanefi Palabıyık, "Medreseler ve Mektepler", *İslâm Kurumları Tarihi*, ed. Eyüp Baş (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), 492; Yeliz Aksoy, *Tarihte Osmanlı Bilim ve Teknolojisi* (İstanbul: Karma Kitaplar, 2008), 23; Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2014), 455.

³ Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *DİA*, c. 42 (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 479; Mübahat S. Kütükoğlu, *XX. Asra Yetişen İstanbul Medreseleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000), 26; Yahya Akyüz, "Türklerde Eğitim", *Türk Tarihi ve Kültürü*, ed. Cemil Öztürk (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2005), 356.

Dârülhadîs Medresesi, Sahn-ı Semân medreseleri yapılıncaya kadar en yüksek Osmanlı medresesi kabul edilmiştir. Osmanlı Devletinde, Fatih dönemine kadar seksen dört medrese yapıldığı tesbit edilmiştir⁴. 15. ve 16. yüzyıllarda en iyi çağlarını yaşayan medreselerde 17. yüzyıldan itibaren aklî ilimlere gereken önemin verilmemesi ile gerileme başlamıştır⁵.

Osmanlı Devleti, diğer İslâm devletleri içerisinde medrese sisteminde en ileri giden devlet olmuş ve medreseleri kendi içinde eğitim seviyelerine göre çeşitli bölümlere ayırmıştır⁶. Klasik dönemde, en alt bölüm olan Hâşiye-i Tecrîd medresesini bitiren talebeler sırasıyla Hâriç, Dâhil, Tetimme ve Sahn-ı Semân medreselerini bitirerek müderrislik icâzetnâmesi almaya hak kazanırlardı⁷. Yine klasik dönemde Kur'ân-ı Kerîm'in öğretildiği, bir bölümünün veya tamamının ezberletildiği Dârülkurrâ, hadîs eğitimi için kurulan Dârülhadîs ve tıp eğitiminin verildiği Dârüşşifâ adıyla birtakım ihtisas medreseleri de oluşturulmuştu⁸.

Fatih'in kurduğu Sahn-ı Semân medresesi, Kanûnî dönemine kadar en yüksek medrese olarak eğitim vermiş; Kanûnî döneminde Süleymaniye medresesi yapılıncaya, devletin en yüksek medresesi Süleymaniye olmuştur. Sahn-ı Semân medresesine girebilmek için öncelikle Tetimme⁹ medresesinde belirli bir hazırlık sürecinden geçmek gerekiyordu. Burada ders geçme sistemi uygulandığı için öğrencilerin medreseyi bitirme zamanı farklılık göstermekteydi¹⁰.

⁴ Mehmet İpşirli, "Medrese", *DİA*, c. 27 (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 327.

⁵ Abdülhak Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982), 126; Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1984), 166.

⁶ Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim* (İstanbul: Kayihan Yayınları, 2014), 107; Cahit Baltacı, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2005), 81.

⁷ Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, c. 1 (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1891), 109; Kenan Yakupoğlu, *Osmanlı Medrese Eğitimi ve Felsefesi* (İstanbul: Gökkuşbuca Yayınları, 2006), 95; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988), 12.

⁸ Bozkurt, "Dârülkurrâ", *DİA*, c. 8 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 543; Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, 124.

⁹ Derece olarak ellili medreselerin dâhil bölümü içerisinde olan Tetimme medreseleri, Sahn-ı Semân medreselerine talebe yetiştirmek üzere kurulan medreselerdir. Hasan Akgündüz, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi* (İstanbul: Ulusal Yayınları, 1997), 385.

¹⁰ Fahri Unan, "Sahn-ı Semân", *DİA*, c. 33 (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 533; Ömer Özyılmaz, *Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002), 111; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, 9.

XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı medreseleri 12 dereceye ayrılmış ve yeni ihtisas medreseleri kurulmuştur¹¹. Yeni kurulan ihtisas medreseleri; Şer‘î mahkemelere hâkim yetiştirmek amacıyla kurulan Medresetü’l-Kudât, tebliğ vazifesini görecek olan vaizleri yetiştiren Medresetü’l- Vâizîn, imam ve hatip yetiştirmek üzere açılan Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutabâ, Medresetü’l-Vâizîn ile Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutabâ’nın birleştirilmesi ile meydana gelen Medresetü’l-İrşâd ve Hüsni Hat sanatının öğretimi için kurulan Medresetü’l-Hattâtîndir¹².

Medresetü’l-Kudât, 20-30 yaş arasındaki öğrencilere ders veren medreselerdi¹³. Medresetü’l-Kudât’da verilen belli başlı dersler; birinci sınıfta Dürer, Mecelle, Ferâiz, Ceza Kanunu, İktisâd ve Hüsni Hat; ikinci sınıfta Arâzî Kanûnu, Usûl-ı Muhâkeme-i Hukukiyye, Usûl-ı Muhâkemât-ı Cezâîyye, Hukuk-ı Düvel; üçüncü sınıfta Defter-i Kassam, Arâzî Kanûnu, Ticâret-i Berrîye Kanûnu, Tanzîm-i İlâmat-ı Hukukîye; dördüncü sınıfta ise Tatbîkat-ı Şer‘îye, Sakk-ı Şer‘î, Nizâmât-ı Evkaf, Ticâret-i Bahrîyye Kanûnu, İcrâ Kanûnu ve Hukuk-ı İdâre derslerinden oluşmaktaydı¹⁴.

Medresetü’l Vâizîn ise, İslâmı tebliğ edecek nesiller yetiştirmek ve alanında yetkin kadınları istihdam etmek için kurulmuştur¹⁵. Süresi üç yıl olan Medresetü’l- Vâizîn’de birinci sınıfta Hadis, Kelâm, Fıkıh, Siyer, İslâm Tarihi, Osmanlı Tarihi, Hitâbet, Edebiyat, Coğrafya, Hesap ve Hendese; ikinci sınıfta Tefsir, Kelâm, Fıkıh, Usûl-ı Fıkıh, Hitâbet, Edebiyat, Cebir, Hikmet-i Tabîyye, Mâlûmât-ı Hukûkîye ve Terbiye-i Bedenîye; üçüncü sınıfta ise Usûl-ı Fıkıh, Felsefe, Hitâbet, Edebiyat, Heyet, Hıfz-ı Sıhha, Kimya, Hikmet-i Tâbiyye ve

¹¹ 12 dereceye ayrılan bu medreseler: İbtidâ-yı Hâric, Hareket-i Hâric, İbtidâ-yı Dâhil, Hareket-i Dâhil, Mûsile-i Sahn, Sahn-ı Semân, İbtidâ-yı Altmışlı, Hareket-i Altmışlı, Mûsile-i Süleymâniye, Havâmis-i Süleymâniyye, Süleymâniye ve Dârü’l-Hadîs Medreseleri. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, 6 (Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi, 2000), 135; Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi*, 8 (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1994), 93.

¹² İpşirli, “Medresetü’l-Kudât”, *DİA*, c. 28 (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 343-344; Baltacı, *İslam Medeniyeti Tarihi* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 193; Halis Ayhan, “İmam-Hatip Lisesi”, *DİA*, c. 22 (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 191; M. Uğur Derman, “Medresetü’l-Hattâtîn”, *DİA*, c. 28 (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 342.

¹³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlimiye Teşkilatı*, 268.

¹⁴ İpşirli, “Medresetü’l-Kudât”, 344; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlimiye Teşkilatı*, 269.

¹⁵ Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1983), 305.

Terbiye-i Bedenîye dersleri görmekteydi¹⁶. Görüldüğü gibi 19. yüzyılda medreselerin eğitim standartlarını yükseltmek için çeşitli ıslahatlar yapılmışsa da eski eğitim kalitesine ulaştırılamamıştır. Özellikle II. Meşrutiyet döneminde köklü değişiklikler yapılmış fakat müfredatlarında kayda değer bir değişiklik gerçekleştirilememiştir¹⁷.

Osmanlı medreselerinde okutulan dersler ağırlıklı olarak dinî dersler olup bunlar bazı kanunnâmeler ve vakfiyelerde belirtilmiştir. Buna göre Hesap, Hendese, Hey'et, Tefsir, Hadîs, Fıkıh, Belâgat, Mantık, Kelâm, Sarf, Nahiv, Dil ve Edebiyat dersleri medreselerde ağırlıklı olarak yer tutuyordu¹⁸. Medreselerde okutulan kitaplar ise Emsile, Binâ, Maksud, İzzî, Merâh, Avâmil, İzhâr, Kâfiye, Mitfâhu'l-Ûlûm, Mutavvel, Keşşâf, Beyzâvî, Buhârî, Mesâbîh, Hidâye, Sadrüşşerîa, Meşârik, Tenkîhu'l- Usûl, Tavzîhu't-Tenkîh, Telvîh, Şerh-i Ferâiz, Hâşiye-i Tecrîd ve Şerh-i Mevâkîf kitaplarıdır¹⁹.

Medreselerin öğretim kadrosunun merkezinde müderris yer alıyordu. Bir kişinin müderris olabilmesi için bazı şartları taşıması ve iyi bir eğitim alması gerekiyordu. Her medresenin vakfiyesinde, o medresede çalışacak müderrisin hangi şartları taşıması gerektiği belirtilirdi. Müderrisler, derslerin işlenişinden medreseye kaydolacak talebelerin seçimi ve medresenin yönetimine kadar her şeyden sorumlu idiler. Bundan dolayı müderrisler, Osmanlı eğitim sistemi içerisinde oldukça önemli bir konuma sahip olmuşlardır²⁰. Müderrislerin aynı zamanda medrese yönetiminden sorumlu olmaları, Osmanlı'da eğitimin öğretmen merkezli olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Talebeye verilen icâzetnâme, medrese tarafından değil müderris tarafından verilmiş; bu durum da müderrislerin eğitimdeki önemini artırmıştır. Çünkü müderrislik uzun bir süre eğitim almayı,

¹⁶ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, 1-2 (İstanbul: Eser Matbaası, 1977), 161.

¹⁷ Salih Zeki Zengin, *II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Islahı Hareketleri ve Din Eğitimi (1908-1916)* (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Anabilim Dalı, 1993), 19; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmîye Teşkilatı*, 241; Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, 176.

¹⁸ İpşirli, "Medrese", 328; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmîye Teşkilatı*, 20.

¹⁹ Baltacı, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, 122.

²⁰ Cevat İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1997), 43; İpşirli, "Medrese", 330.

ayrıca başka bir müderrisin yanında bir süre staj yapmayı gerektiriyordu²¹.

Osmanlı Devletinin ilk zamanlarında kendinden önceki İslâm devletlerinin medrese geleneği ve müfredatı aynen uygulanmış fakat medrese sayısının artmasıyla birlikte bir takım usul ve metotlar geliştirilerek hem eğitim oldukça sistemli bir hale getirilmiş hem de kendine mahsus bir medrese geleneği inşa edilmiştir²². Müfredat programları da genel olarak basitten karmaşığa ve genelden özele doğru düzenlenmiş; böylece talebelerin konuyu öğrenme süreci basite indirgenmiştir²³. Yine medreselerde uygulanan eğitim-öğretim metotlarından biri de cer uygulamasıydı. Buna göre talebeler, üç aylarda (Recep, Şâban ve Ramazan), ülkenin farklı yerlerinde bir nev'i imamlık stajı yaparlardı. Bu hizmetlerine karşılık buldukları bölge halkı tarafından çeşitli yardımlar alırlardı. Bu uygulamayla talebeler hem ihtiyaçlarını gidermeye çalışırlar hem de tecrübe kazanırlardı²⁴.

Medreselere alınacak talebelerin 15 yaşından aşağı olmaması gerekiyordu. Müderrislerin ders verdiği öğrenci sayısı genel olarak 20 civarında tutulmuş ve medreselerin bir kısmında talebelerin kalması için yurtlar da yapılmıştır. Medreselerin imkânı, vakıf gelirleriyle doğru orantılı olup talebelere medresenin imkânı ölçüsünde çeşitli burslar da verilmiştir²⁵. Öğrenim süresi tamamen öğrencinin sorumlu olduğu dersleri vermesine bağlıydı. Başka bir ifadeyle öğrencinin mezun olması için belli bir yıl öngörülmemiş; sorumlu olduğu dersleri ne zaman verirse o zaman icâzetnâmesini alması benimsenmişti²⁶.

---

²¹ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 437; İpşirli, “Medrese”, 330.

²² Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlimiye Teşkilatı*, 2.

²³ Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, 109; Akgündüz, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi*, 409.

²⁴ Betül Can, “Fatih Döneminden Tanzimat’a Kadar Medreselerde Arapça Öğretimi”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2009), 68; Ahmet Ulusoy, “Kuruluşundan 17. Yüzyıla Kadar Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri”, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), 86.

²⁵ Yaşar Sarıkaya, *Medreseler ve Modernleşme* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1997), 40; Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007, 60.

²⁶ Özyılmaz, *Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları*, 111; Akgündüz, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi*, 411; Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi* (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2012), 115.

Medreselerde dersler klasik yöntemle ve öğretmen merkezli olarak işlenmiş; tartışma, ezber ve soru-cevap gibi çeşitli yöntemler uygulanmıştır²⁷. Ayrıca her ders öğrencilerin seviyesine göre üç aşamada ele alınmıştır²⁸. Osmanlı eğitiminde sıbyan mektebini bitiren bir talebe eğer medrese eğitimine devam etmek isterse softa adıyla medrese öğrenimine başlardı. İlk eğitimlerini başarıyla veren talebeler müderristen aldıkları ve adına temessük denilen başarı belgesiyle bir üst medreseye devam ederlerdi. Buradaki üç yıllık eğitimin ardından dânişmend olurlardı. Tecrübe sahibi dânişmentlere muîd adı verilirdi. Dânişmentlerin görevi, alt seviyedeki öğrencilerle dersleri tekrar etmektir. Bu uygulamayla bir taraftan dânişmentler tecrübe kazanırken diğer taraftan da müderrislerin ders yükü hafifliyordu²⁹.

Medreselerde talebenin başarı durumu müderrisler tarafından değerlendirilir, talebe başarılı olmuşsa bizzat müderris tarafından hazırlanan icâzetnâme verilirdi. İcâzetnâmelerde talebelerin görmüş oldukları dersler ayrıntılı olarak ve alt konularıyla birlikte yazılır, hem hazırlayan müderrisin hem diğer ders aldığı müderrislerin ismi belirtilirdi. İcâzetnâmelerin ayrıntılı olarak düzenlenmesi talebenin başarısının detaylı bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağladığı gibi hangi hocalardan hangi dersleri aldığını belirtmesi bakımından da önemliydi³⁰.

Osmanlı medreselerinde görev yapan müderrislerle ilgili en ayrıntılı bilgiler Sicill-i Ahvâl defterlerinde bulunmaktadır. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde, memurların özel durumları ve memuriyet hayatlarını ihtivâ eden defterler tutulmuştur. Bu defterlerin tescili işlemine Sicill-i Ahvâl, bu şekil

---

²⁷ İlk ve en düşük seviyeye iktisâr, ikinci ve orta seviyeye iktisad, üçüncü ve ileri seviyeye istiksâ adı verilmiştir. İktisâr, konunun kısaca özetinin anlatılması; İktisad, soru-cevap tekniği; İstiksâ ise öğrencilerin konuyu başkalarına da anlatabilecek derecede öğrenmesidir. İpşirli, “Medrese”, 329; Akgündüz, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi*, 415; Palabıyık, “Medreseler ve Mektepler”, 505.

²⁸ Hakan Anameriç, Fatih Rukancı, “XI.-VI. Yüzyıllar Arasında Medrese ve Üniversitelerde Eğitim”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* 23, sy. 2 (2008), 35; Ulusoy, “Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri”, 43; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, 58.

²⁹ İpşirli, “Dânişmend”, *DİA*, c. 8 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 465; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, 8; Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, 99.

³⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, 45; Akgündüz, *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi*, 430; Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 20.

oluşturulan defterlere de Sicill-i Umûmî Defterleri adı verilmiştir³¹.

II. Abdülhamid (1876–1908) zamanında 1879 yılında kurulan Sicill-i Ahvâl Komisyonu ile birlikte devletin istihdam ettiği personelin sicil kayıtlarının tutulmasına başlanmıştır. Bir süre sonra Me'mûrîn-i Mülkiye Komisyonu adını alarak çalışmalarını yürüten komisyon, 1908'de Sicill-i Ahvâl Dâiresi adı altında ve Dâhiliye Nezâretine bağlı olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Komisyonun kuruluşundan itibaren 201 defterde 1909 yılına kadar 51.652 mülkî ve adlî memurun sicil kayıtları tutulmuştur. Fakat 1879-1885 yılları arasındaki kayıtlar, memurların kendileri hakkında vermiş olduğu bilgiler incelenmeden ve resmî belgelerden doğrulanmadan kaydedilmiştir. 1885 yılından itibaren biyografiler daha ayrıntılı bir şekilde incelenmeye başlanmış, 1888 yılından sonra da biyografiler resmî belgelerle karşılaştırıldıktan sonra tescil edilmiştir³². Bu bakımdan Sicill-i Ahvâl defterleri incelenirken, daha doğru bilgilere ulaşabilmek açısından hangi tarihte kaydedildiğinin bilinmesi önem arz etmektedir.

Sicill-i Ahvâl defterlerinde memurlar tarafından cevaplanması istenen beş bölüm bulunmakta olup ilk bölümde memurun ismi, memleketi, babasının ismi ve hayatta olup olmadığı, varsa ikinci ismi ve lakabı, sülalesinin adı, babasının memur olup olmadığı, memur ise hangi rütbeye sahip olduğu ve milliyeti gibi sorular sorulmaktadır. İkinci bölümde memurlardan doğum yeri ve tarihlerini Hicrî ve Rumî takvime göre yazmaları istenmektedir. Üçüncü bölümde memurların eğitim hayatıyla ilgili sorular bulunmaktadır. Bu bölümde memurun ilk eğitimi nerede ve kimden aldığı, okuduğu okullar ve aldığı dersler, hangi dilleri konuşup yazdığı, basılı bir eseri ile diploma ve intihâbnâmesinin³³ olup olmadığı sorularına cevap aranmaktadır. Dördüncü bölümde memurların iş ve özel hayatlarıyla ilgili birtakım sorular bulunmaktadır. Devlet hizmetine kaç yaşında ve hangi tarihte girdiği, memuriyete ne kadar maaşla başladığı, bulunduğu görev ve makamlarda ne kadar süreyle kaldığı, almış olduğu rütbe ve nişanlar, devlet hizmeti dışında başka bir işle meşgul olup olmadığı, görevinden ayrılmış veya

³¹ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi* (İstanbul: Başbakanlık Basımevi, 2010), 237.

³² Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)* (İstanbul: Der Yayınları, 2004), 167; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 237.

³³ Memurun bir göreve seçilmesini bildiren mektup. İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Ankara: Yargı Yayınevi, 2006), 751.

istifa etmişse bunların sebepleri, muhâkeme altına alınıp alınmadığı, çalışmadığı süre zarfında mâzuliyyet maaşı³⁴ alıp almadığı, aldıysa miktarı gibi sorular bu bölümde bulunmaktadır. Beşinci bölümde ise memur hakkında şikâyet veya soruşturma olup olmadığı, herhangi bir iddia sebebiyle yargılanmışsa suçu olup olmadığı, ceza alıp almadığı, beraat etmiş ise o belgenin suçla ilişkisinin olup olmadığı sorularına cevap istenmektedir.

Sicill-i Ahvâl defterleri ile ilgili en önemli çalışma, Mehmet Süreyya'nın 17.000'e yakın memur hakkında özet bilgileri içeren *Sicill-i Osmanî* adlı eseridir. Eser, bu güne kadar Osmanlı memurları hakkında yapılmış en kapsamlı biyografi eseri olma özelliği taşımaktadır³⁵. Osmanlı tarihi araştırmalarında *Sicill-i Osmanî* ile birlikte en çok başvurulan ikinci eser ise Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eseri olup, kişilerin mesleklerine göre tasnif edildiği önemli bir biyografi kitabıdır³⁶. Bununla birlikte Sicill-i Ahvâl defterleri ile ilgili çalışmalarda genellikle belli bir mesleğe yönelik çalışmalar ağırlıklı yer tutmaktadır. Örneğin Mücellidoğlu Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler* adlı eserinde, Sicill-i Ahvâl defterlerinde yer alan Mülkiyelilerin biyografilerine yer vermiştir³⁷. Ebû'l-ûlâ Mardin, *Huzur Dersleri* adlı eserinde, Sicill-i Ahvâl defterlerinde kaydı bulunan ve Ramazan aylarında padişahların huzurunda yapılan tefsir derslerine katılan kişiler hakkında bilgi vermiştir³⁸. Sadık Albayrak'ın *Son Devir Osmanlı Ulemaları* isimli geniş hacimli eseri ise yine Sicill-i Ahvâl defterlerine göre ilmiye sınıfına mensup kişilerin biyografilerini ihtiva etmektedir³⁹. Son olarak 19. yüzyılda Osmanlı memurlarıyla ilgili yapılan araştırmalarda, ansiklopedik maddelerde, dergilerde yayınlanan makalelerde ve sempozyumlarda Sicill-i Ahvâl defterlerinden istifade edilerek çok sayıda kaleme alınmış araştırma bulunmaktadır.

³⁴ Görevden alınan memurlara, açıkta kaldıkları süre boyunca ödenen maaş. Nursel Manav, "Mazuliyet Sandığı'nın Kuruluşu ve Kuruluşuna Yol Açan Sebepler", *Türkiyat Mecmuası*, c. 27/1 (2017): 215.

³⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, c.1-4, nşr. Nuri Akbayar (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları), 1996.

³⁶ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c.1-3, hzr. Ali. Fikri Yavuz, İsmail Özen (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972).

³⁷ Mücellidoğlu Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, c.1-8 (Ankara: Mars Matbaası, 1968- 1971).

³⁸ Ebû'l-ûlâ Mardin, *Huzur Dersleri*, nşr. İsmet Sungurbey, c. 2-3 (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1966).

³⁹ Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması: İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvâli*, 1-5 (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1996).

BİRİNCİ BÖLÜM

ÂLİMLERİN BİYOGRAFİLERİ

1.1. ABDULLAH EFENDİ

1.1.1. Doğumu ve Nesebi

23 Mart 1871 tarihinde Zefir nahiyesinde doğmuştur. Babası Yahya Efendi ulemâdan olmakla birlikte herhangi bir memuriyette bulunmamıştır⁴⁰.

1.1.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini babasından almış ardından Zefir’de bulunan medresede tahsiline devam etmiştir. Anadili Arapçanın yanında Türkçeyi de okuyup yazabilmektedir⁴¹.

1.1.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

09 Eylül 1900 tarihinde Yemen vilayet meclisinin kararıyla eşkıya tarafından katledilen kardeşinin yerine 150 kuruş aylıkla Zefir mahkemesinde Şâhidü’l-Hükkâm olarak göreve başlamıştır. 1902 tarihinde Zefir’de başlayan bir isyan sebebiyle görevden alınmış fakat isyanla herhangi bir irtibâtının olmaması ve hakkında da bir şikâyet bulunmaması sebebiyle 8 ay sonra tekrar görevine iade edilmiştir. Herhangi bir rütbe ve nişanı bulunmamaktadır⁴².

1.2. ABDULLAH EFENDİ

1.2.1. Doğumu ve Nesebi

05 Kasım 1873 tarihinde Hadramut bölgesinin Nisâb şehrine bağlı Hicr kasabasında doğmuştur. Babası Hicr kasabası âyânından ve Molla sülalesine mensup Ahmed bin Abdullah bin Mehmed el İbâdî’dir⁴³.

1.2.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

⁴⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 32/1, 3269, 02 Şâban 1328/07 Ağustos 1910.

⁴¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 32/1, 3269, 02 Şâban 1328/07 Ağustos 1910.

⁴² İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 32/1, 3269, 02 Şâban 1328/07 Ağustos 1910.

⁴³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 39/1, 2851, 11 Receb 1328/18 Temmuz 1910.

İlk eğitimini Hadramut bölgesinde bulunan Mihne'ye bağlı Seyhun kasabasında Kur'ân-ı Kerîm kıraati üzerine almıştır. Ardından yine aynı bölgede Seyyid Ali bin Hüseyin el-Cifrî, Seyyid Ali bin Mehmedü'l-Bahşî ve Seyyid Mehmed bin Cabir'den dinî ilimleri öğrenmiştir. Bundan sonra Seyyid Mahmud bin Hâdî ve Şeyh Mehmed bin Ömer'den Şâfiî mezhebi üzerine Usûl ve Fıkıh derslerini almış; Şeyh Mehmed tarafından kendisine icâzetnâme verilmiştir. Anadili Arapçanın yanında Türkçeyi de yazabilmektedir⁴⁴.

1.2.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Abdullah Efendi henüz 29 yaşında iken aylık 200 kuruş maaşla Ta'izz vilayetine bağlı Ka'taba kazası müderrisliğinin boşalması üzerine bu göreve getirilmiştir⁴⁵.

1.3. ABDULLAH EFEDİ

1.3.1. Doğumu ve Nesebi

25 Ağustos 1854 tarihinde Hudeyde vilayetine bağlı Zebid kazasında doğmuştur. Babası, Zebid ulemâ ve müderrislerinden İsmail Efendi'dir. Gerek babası gerek kendisi Şer'an lakabıyla şöhret bulmuşlardır⁴⁶.

1.3.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimine Zebid kazasında bulunan mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm tahsiliyle başlamıştır. Mahalle mektebinden sonra, başta babası İsmail Efendi ve kardeşi Seyyidü'l-allâme Mehmed bin İsmail olmak üzere Zebid'de bulunan mahallî ulemâdan ve çeşitli medreselerden Fıkıh, Nahiv, Sarf, Ferâiz ve Hesap derslerini tahsil etmiştir. Ardından Mısır'a giderek Câmîü'l-Ezher'de bir süre ihtisas yapmıştır⁴⁷.

1.3.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Abdullah Efendi, 13 Ekim 1875 yılında o sırada Yemen valisi olan Mustafâ Asım Paşa'nın önerisi ile dört yüz on kuruş maaşla Zeydiye kazası naib

⁴⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 39/1, 2851, 11 Receb 1328/18 Temmuz 1910.

⁴⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 39/1, 2851, 11 Receb 1328/18 Temmuz 1910.

⁴⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 126, 02/1, 1524, 01 Cemâziyelâhir 1327/20 Haziran 1909.

⁴⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 126, 02/1, 1524, 01 Cemâziyelâhir 1327/20 Haziran 1909.

vekilliğine tayin olmuştur. Dört yıl kadar bu görevi sürdürmüş, 14 Aralık 1879 yılında altı yüz kuruş maaşla Zebid kazası naibliğine tayin edilmiştir. 01 Eylül 1883 tarihinde bu görevden istifa ederek ayrılmıştır. Neden istifa ettiğine dair herhangi bir bilginiz yoktur. 14 Mayıs 1885 tarihine gelindiğinde, dört yüz on kuruş maaşla tekrardan Zeydiye kazası naibliğine tayin olmuştur. 27 Mart 1888 yılına kadar bu vazifeyi sürdürmüş ve bu tarihte merkezden gelen emir üzerine görevinden ayrılmıştır. Bunun üzerine, İstanbul'a giderek Şeyhülislamlık makamı ile görüşmüş; bu görüşmeden sonra 07 Aralık 1889 tarihinde altı yüz kuruş maaşla Rime kazası naibliğine tayin edilmiştir. 17 Aralık 1895 tarihine kadar Rime naibliği görevini yürüten Abdullah Efendi, bu tarihte hac vazifesini yapmak gerekçesiyle naiblik görevinden bir süre ayrılma izni almıştır. 02 Temmuz 1897 yılında, bin iki yüz kuruş maaşla ikinci kez Zebid kazası naibliğine getirilmiş fakat 14 Ocak 1900 yılında, yerine merkezden bir başka ismin atanması üzerine bu vazifeden istifa ederek birkaç ay açıkta kalmıştır. 25 Ekim 1900 yılında, Yemen valisi Hüseyin Hilmi Paşa'nın isteği üzerine iki bin kuruş maaşla üçüncü kez Zeydiye kazası naibliğine getirilmişse de bir süre sonra maaşı bin altı yüz kuruşa indirilmiştir. Abdullah Efendi, Zeydiye kazası naibliğini 18 Ağustos 1909 yılına kadar sürdürmüş fakat bu tarihte hakkındaki bir şikâyetten dolayı istifa etmiştir. Bundan sonra iki yıl kadar açıkta kalmış, 09 Eylül 1911 tarihinde Bacil kazası naibliğine iki bin kuruş maaşla tayin edilmiştir. Fakat burada ancak bir yıl kadar kalabilen Abdullah Efendi, 20 Ağustos 1912 tarihinde ve ikinci kez olmak üzere Rime kazası naibliğine getirilmiş, iki bin kuruş maaş tahsis edilmiştir. Rime kazası naibliği, onun son görev yeri olmuştur. Abdullah Efendi, Zeydiye, Zebid, Rime ve Bacil kazalarında yaptığı naiblik görevlerinden sonra 14 Ekim 1913 tarihinde emekliye ayrılmıştır⁴⁸.

1.4. ABDULLAH EFENDİ

1.4.1. Doğumu ve Nesebi

14 Ocak 1870 tarihinde Ta'izz vilayetine bağlı İbb kazasında doğmuştur. Şâfiî mezhebine mensup olan ve Hacı Yunus lakabıyla tanınan Abdullah

---

⁴⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 126, 02/1-5-6-7-10, 1524, 01 Cemâziyelâhir 1327/20 Haziran 1909.

Efendi'nin babası, mahallî ulemâdan Hacı Mehmed'dir⁴⁹.

1.4.2. Yetişmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini İbb kazasında bulunan mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine almıştır. İlk mektepten sonra kazada bulunan Camî-i Kebîr medresesinde; İbb ulemâsından ve eski müftülerinden Ali bin Naci, Şeyh Abdurrahman, Kadı Ali Ansî, Hacı Abdurrahman, Beytulfakih ulemâsından Şeyh Ahmed bin Mehmedü'l Acil, aslen Medineli olan Seyyid Mehmed Emin, Cidde ulemâsından Şeyh Mehmed bin Ali, Vasab nahiyesi ulemâsından Saidü'l-Meslemî, Anes kazası ulemâsından Abdurrahman Efendi gibi âlimlerden dinî ilimleri tahsil etmiş ve adı geçen tüm hocalarından icâzetnâme almıştır. Arapça okuma ve yazmayı bilmektedir⁵⁰.

1.4.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Abdullah Efendi, yirmi dört yaşında olduğu halde ve 04 Haziran 1894 tarihinde, üç yüz kuruş maaşla Aden kazası mal sandığı emanetine atanmış, böylece memuriyet hayatı başlamıştır. Fakat bu bölgenin havasına alışamadığı için 11 Mart 1896 tarihinde istifa etmiştir. Bir süre açıkta kalan Abdullah Efendi, 13 Kasım 1896 tarihinde üç yüz kuruş maaşla Hicriye kazası sandık emanetine tayin edilmiştir. Burada da ancak iki yıl kadar kalabilmiş ve 02 Kasım 1898'de bilemediğimiz bir sebepten dolayı istifa etmiştir. Bundan sonra yaklaşık dört yıl herhangi bir görev almamış ve bu süreyi dinî ilimleri tahsil ederek geçirmiştir. 15 Temmuz 1902 tarihine gelindiğinde İbb kazası Evkâf komisyonu meclis kâtipliği görevine getirilmiştir ve üç yüz kuruş maaşla işe başlamıştır. Altı yıl kadar bu şekilde çalışan Abdullah Efendi, 11 Eylül 1908 tarihinde ilave görev olarak İbb kazası belediye kâtipliğine getirilmiş ve maaşına elli kuruş eklenmiştir. Her iki görevin aynı anda yürütülmesi zorluğundan dolayı on ay sonra belediye kâtipliğinden istifa etmiştir. 20 Temmuz 1912 tarihine kadar Evkâf komisyonunda çalışan Abdullah Efendi, İbb kazası mahkemesinde Şâhidü'l Hükkâm olarak görev yapan Mehmed bin Haydar Efendi'nin kaza müftülüğüne

⁴⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 34/1, 3244, 17 Rebîülâhir 1329/17 Nisan 1911.

⁵⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 34/1, 3244, 17 Rebîülâhir 1329/17 Nisan 1911.

atanması üzerine ondan boşalan Şâhidü'l Hükâmlik görevine getirilmiştir⁵¹.

1.4.4. Aldığı Rütbe ve Nişanlar

17 Temmuz 1906 tarihinde Evkâf komisyonunda görevli iken yaptığı başarılı çalışmalarından dolayı üçüncü dereceden Mecidî nişanı ve Edirne müderrisliği payesi verilmiştir. Bir yıl sonra ise Liyâkat gümüş madalyası ve yüz elli kuruş atıyye-i seniyye⁵² ile ödüllendirilmiştir⁵³.

1.5. ABDULLAH ANSÎ EFENDİ

1.5.1. Doğumu ve Nesebi

09 Şubat 1882 tarihinde Ta'izz vilayetine bağlı İbb kazasında doğmuştur. Beni Ansî sülalesine mensup olduğu için Kadı Abdullah bin Ali el-Ansî lakabıyla tanınmıştır. Babası Ali Efendi, İbb kazasında bir dönem naiblik yapmış ve İbb medresesinde müderris olarak bulunmuştur⁵⁴.

1.5.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini İbb kazasında bulunan mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine almıştır. Ardından İbb medresesinde başta babası Kadı Ali el-Ansî ve İbb müftüsü Abdurrahman el-Haydar olmak üzere Fakih Ali bin Said'ül Yesîr, Hacı Abdurrahman, Şerîf Hüseyin ve Kadı Abduddâim efendilerden Hadis, Fıkıh, Sarf, Nahiv, Ferâiz ve Usûl-i Fıkıh derslerini almıştır. Adı geçen ulemâdan şehâdetnâme ve icâzetnâme almayı başarmıştır. Arapça okuma ve yazmayı bilmektedir⁵⁵.

1.5.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Medrese eğitimini tamamlayan Abdullah Ansî Efendi, ilk olarak İbb Camii Kebîrinde imamlık yapmış ve burada çeşitli dersler vermiştir. 18 Ekim 1912 yılına gelindiğinde Ka'tabe müftülüğüne tayin edilmiştir⁵⁶.

⁵¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 34/1-5-6, 3244, 17 Rebûlâhir 1329/17 Nisan 1911.

⁵² Padişahlar tarafından devlet memurlarına verilen hediyeler için kullanılan bir tabirdir. Feridun Emecen, "Atıyye-i Seniyye", DİA, c. 4 (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 64.

⁵³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 34/1, 3244, 17 Rebûlâhir 1329/17 Nisan 1911.

⁵⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 101, 12/1, 1031, 10 Şevval 1328/14 Ekim 1910.

⁵⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 101, 12/1, 1031, 10 Şevval 1328/14 Ekim 1910.

⁵⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 101, 12/1, 1031, 10 Şevval 1328/14 Ekim 1910.

1.6. ABDULLAH HİLMİ EFENDİ

1.6.1. Doğumu ve Nesebi

11 Aralık 1867 tarihinde Hudeyde vilayetinde doğmuştur. Babası aslen Habeş ahalisinden Bilal Efendi olup Hudeyde liva meclisinde müstahdemlik yaparken vefat etmiştir⁵⁷.

1.6.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Hudeyde vilayetindeki ibtidâî mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine alan Abdullah Hilmi Efendi, ardından aynı vilayette tahrirat kalemi başkâtibi Ahmed Halefi Efendi'den Türkçe öğrenmiştir⁵⁸.

1.6.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

İlk olarak 09 Haziran 1885 yılında Hudeyde bidâyet mahkemesi ikinci kâtipliğine 270 kuruş maaşla tayin edilmiş fakat Ocak 1886'da istifa ederek görevinden ayrılmıştır. 18 Şubat 1889 tarihinde 300 kuruş maaşla Ebûariş kazası bidâyet mahkemesi başkâtipliğine tayin edilmişse de aynı yıl bidâyet mahkemesi lağvedildiği için buradan 500 kuruş maaşla Birr kazası tahrirat kâtipliğine gönderilmiştir. 14 Haziran 1891'de ise yine 500 kuruş maaşla Zeydiye kazası tahrirat kâtipliğine getirilmiştir. 4 Ocak 1895 yılında tayininin daha önce görev yaptığı Ebûariş kazasına çıkması üzerine istifa etmiştir. Uzunca bir süre herhangi bir memurluk görevi yapmayan Abdullah Hilmi Efendi son olarak 13 Şubat 1909 yılında doğduğu yer olan Hudeyde vilayeti mahkeme kâtipliğine tayin edilmiştir⁵⁹.

1.7. ABDULLAH SEMAVİ EFENDİ

1.7.1. Doğumu ve Nesebi

Eylül 1860 tarihinde Sana vilayetine bağlı Reda' kazasında doğmuştur. Babası İsmail bin Ahmed olup soyu Hz. Ebubekir'e dayanmaktadır. Babası Reda' kazasına bağlı Cibn nahiyesi nâibi iken vefat etmiştir. Sülaleleri Semâvî adıyla

⁵⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 22/1, 3236, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

⁵⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 22/1, 3236, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

⁵⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 22/1, 3236, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

şöhret bulmuştur⁶⁰.

1.7.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Reda' kazasındaki mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine alan Abdullah Efendi, Reda' medresesinde Ferâiz, Mâhiye ve Şerh-i İzhâr okumuştur. Bulunduğu bölgede icâzetnâme verme usulü olmadığından herhangi bir icâzetnâme almamıştır. Anadili Arapça dışında herhangi bir dil bilmemektedir⁶¹.

1.7.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Sevâdiye nahiyesinde birtakım geçici görevlerde bulunduktan sonra 30 Mart 1896 tarihinde ve 36 yaşında iken 200 kuruş maaşla Sevâdiye nahiyeye kâtipliğine tayin oldu. Fakat 1909 yılında nahiyeye kâtipliği lağvedildiği için memuriyetten ayrıldı. 1910 yılının Ekim ayında mahallî idarenin tasarrufuyla 250 kuruş maaşla Sevâdiye mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmliğine tayin edildi⁶².

1.8. ABDULKADİR EFENDİ

1.8.1. Doğumu ve Nesebi

09 Şubat 1860 tarihinde Asir vilayetine bağlı Konfuda kazasında doğmuştur. Babası Konfuda'da mahallî imam olarak görev yapan Ahmed Hâkim Efendi'dir⁶³.

1.8.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Abdulkadir Efendi tüm eğitimini Konfuda kazasında yapmıştır. İlk olarak sıbyan mektebine gitmiş ve burada 4 yıllık bir eğitim almıştır. Ardından aynı bölgede bulunan Şeyh Mehmed İdrisî'nin yanında yaklaşık on yıl dinî ilimleri tahsil etmiş fakat şeyhinden icâzetnâme almamıştır. Arapça okuyup yazabilmektedir⁶⁴.

1.8.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

⁶⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 29/1, 3294, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910.

⁶¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 29/1, 3294, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910.

⁶² İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 29/1, 3294, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910.

⁶³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 31/1, 3242, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

⁶⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 31/1, 3242, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

Devlet hizmetine 42 yaşında giren Abdulkadir Efendi'nin ilk görevi, 26 Ocak 1902 yılında kaza meclisinin kararıyla Konfuda Mahkeme-i Şer'iyye kâtipliği olmuştur. Kaza naibinin vefatı üzerine 1 Kasım 1902'de, 400 kuruş maaşla kaza naibliğine vekâlet etmeye başlamış; bu görevi yeni naibin geldiği 14 Nisan 1904 yılına kadar sürdürmüştür. Fakat kazaya yeni gelen naib, bir ay sonra istifa edince Abdulkadir Efendi, ikinci kez naib vekili olmuştur. Bu ikinci vekâleti de 31 Mayıs 1906 yılında yeni naibin gelmesine kadar sürmüştür. Bu şekilde iki kez kaza naib vekilliğine bakan Abdulkadir Efendi, kâtiplik görevine geri dönmüşse de yeni gelen naibin istifası üzerine 03 Mayıs 1907 yılında ve üçüncü kez olmak üzere kaza naibliğine vekâlet etmeye başlamıştır. Bu şekilde kaza naibliği görevinden 400 kuruş, kâtiplik görevinden 250 kuruş olmak üzere 650 kuruş maaş almaya başlamıştır⁶⁵. Yaklaşık beş yıl kadar hem mahkeme kâtipliği hem de kaza naibliği görevini sürdüren Abdulkadir Efendi, yakalandığı bir hastalıktan dolayı 28 Temmuz 1912 yılında her iki görevinden de alınmış ve tedavi için Mekke'ye gönderilmiştir. Yerine kâtip olarak mahallî ulemâdan Abdulkerîm Efendi, naib olarak Seyyid Mehmed Celalî Efendi tayin edilmiştir⁶⁶.

1.9. ABDULMACID EFENDİ

1.9.1. Doğumu ve Nesebi

25 Aralık 1874 tarihinde Ta'izz vilayetine bağlı Makbene nahiyesinin Hamra köyünde doğmuştur. Babası Abdullah Efendi ulemâdan olup herhangi bir devlet hizmetinde bulunmamış ve genç yaşta vefat etmiştir⁶⁷.

1.9.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini köyünde bulunan sıbyan mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine alan Abdulmecîd Efendi, Zebid kazasına giderek eğitimini burada sürdürmüştür. Zebid ulemâsından Seyyid Davud el-Hicrî, Seyyid Mehmed bin Hasan el-Hadî, Davud İbas es-Sami, Şeyh Davud es-Sülemî, ve Şeyh Galip el- Katî'den dinî ilimleri tahsil etmiştir. Bu eğitimi sonunda her bir hocasından icâzetnâme de almayı başarmıştır. Arapça okuma yazmayı bilmekle birlikte herhangi bir eser

⁶⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 31/1, 3242, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

⁶⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 31/2, 3242, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

⁶⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 13/1, 3314, 27 Zilkade 1328/30 Kasım 1910.

yazmamıştır⁶⁸.

1.9.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Zebid kazasındaki eğitiminin ardından Ta'izz vilayetine gelen Abdulmecîd Efendi, 19 Ocak 1902 yılında kaza naibi Salih Sadıkî tarafından ahali arasındaki sorunların çözümü için görevlendirilmiştir. Salih Sadıkî'den sonra gelen Mehmed Rağib Efendi de kendisini aynı görevde tutmuştur. 05 Ocak 1908 yılında ise Makbene nahiyesi naibliğine tayin edilmiştir⁶⁹.

1.10. ABDULVASİ EFENDİ

1.10.1. Doğumu ve Nesebi

10 Mayıs 1880 tarihinde Ta'izz vilayetine bağlı Ka'taba kazasının Nâdira nahiyesinde doğmuştur. Tayyip lakabıyla anılan Abdolvâsî Efendi'nin babası Mehmed Efendi, Ka'taba kazası nâibliği görevindeyken vefat etmiştir⁷⁰.

1.10.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Nâdira nahiyesinde bulunan Sıbyan mektebinde almış ardından Zamar kazasında bir müddet daha eğitimine devam etmiştir. İcâzetnâme ve şehâdetnâmesi olmayıp herhangi bir eser de telif etmemiştir. Anadili Arapça yanında çok az da Türkçe bilmektedir⁷¹.

1.10.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Abdolvâsî Efendi henüz 29 yaşında iken, 14 Şubat 1909 yılında Hicce kazası mahkemesine başkâtip olarak tayin edilmiştir. İlk zamanlar maaş olarak mahkeme gelirlerinden verilmiş; 1913 yılından itibaren ise aylık 400 kuruş maaş tahsis edilmiştir⁷².

1.11. ABDULVAHHAV EL MANSUB EFENDİ

1.11.1. Doğumu ve Nesebi

⁶⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 13/1, 3314, 27 Zilkade 1328/30 Kasım 1910.

⁶⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 13/1, 3314, 27 Zilkade 1328/30 Kasım 1910.

⁷⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 30/2, 3267, 02 Şâban 1328/ 07 Ağustos 1910.

⁷¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 30/2, 3267, 02 Şâban 1328/ 07 Ağustos 1910.

⁷² İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 30/2, 3267, 02 Şâban 1328/ 07 Ağustos 1910.

30 Temmuz 1878 tarihinde Ta'izz vilayetine bağlı Hicriye kazasında doğmuştur. Babası Abdullah Efendi, aynı kazada Evkâf nezâreti memurluğu ve kaza meclisi azalığı görevlerinde bulunmuştur. Hem babası hem de kendisi el Mensûb lakabıyla tanınmıştır⁷³.

1.11.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Hicriye kazasının merkezi sayılan Terbi'de bulunan mahalle mektebinde almış ve burada Kur'ân-ı Kerîm üzerine ilim tahsil etmiştir. Ardından Ta'izz vilayetine giderek buradaki Darü'l Muallimîn mektebinde eğitimini sürdürmüştür. Bu mektepte Kur'ân-ı Kerîm, Tecvid, İlmihal, Sarf, Nahiv, Bina, Osmanlı Türkçesi ve Esmâ-i Türkiye derslerini görerek şehâdetnâme almaya hak kazanmıştır. Buradaki eğitiminden sonra yine aynı yerde bulunan Şeyh Abdullatif Mezcacî'den Nahiv, Fıkıh, Tecvid ve Ferâiz tahsil ettikten sonra Hicriye'ye gelmiş; 1903 ve 1904 senelerinde bir yandan kaza naibi Abdurrahman Meâlî Efendi'den Nahiv, Fıkıh ve Ferâiz derslerini alırken bir yandan da memuriyet hayatına atılmıştır. Arapça ve Türkçe okuyup yazabilmektedir⁷⁴.

1.11.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

İlk olarak 17 Nisan 1903 tarihinde, 180 kuruş maaşla Hicriye'de bulunan Terbi ibtidâî mektebi ikinci muallimliğine tayin edilmiştir. Bu görevi 07 Ağustos 1911 yılına kadar sürdürmüştür; bu tarihte kaza ahâlisinin ve meclisinin isteğiyle, 400 kuruş maaşla Hicriye müftülüğüne atanmıştır⁷⁵.

1.12. ABDURRAHMAN EFENDİ

1.12.1 Doğumu ve Nesebi

30 Kasım 1868 tarihinde Asir vilayetine bağlı Konfuda kazasında doğmuştur. Babası Konfuda da ticaretle uğraşan Ahmed bin Muharrem Efendi'dir⁷⁶.

⁷³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 371/1-3-8, 2849, 01 Rebülevvel 1330/02 Şubat 1912.

⁷⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 371/1-3-8, 2849, 01 Rebülevvel 1330/02 Şubat 1912.

⁷⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 371/1-3-8, 2849, 01 Rebülevvel 1330/02 Şubat 1912.

⁷⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 2/1, 3247, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

1.12.2. Yetişmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Konfuda'da bulunan Sıbyan mektebinde yapmış ve burada dinî ilimleri tahsil etmiştir. Herhangi bir icâzetnâmesi bulunmamakta ve Arapça dışında herhangi bir dil bilmemektedir⁷⁷.

1.12.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Sıbyan mektebindeki birkaç yıllık eğitiminden sonra ticarete atılan Abdurrahman Efendi, 8 Mart 1910 yılında aylık 150 kuruş maaşla kaza meclisinin kararıyla Konfuda kazası şâhidü'l-Hükkâmlığına tayin olunmuřtur⁷⁸.

1.13. ABDURRHAMAN EFENDİ

1.13.1. Doğumu ve Nesebi

20 Ağustos 1855 tarihinde Hudeyde vilayetine bağlı Beytulfakih kazasında doğmuştur. Babası, Beytulfakih kazasında bir dönem naiblik yapan ve Behkeli lakabıyla tanınan Ahmed Efendi'dir⁷⁹.

1.13.2. Yetişmesi ve Eğitimi

Doğduğu yer olan Beytulfakih kazasında, o dönemde herhangi bir Rüştiye mektebi olmadığı için ilk eğitimine yedi yaşında başlamış ve mahallî ulemâdan Kur'ân-ı Kerîm başta olmak üzere dinî ilimleri tahsil etmiştir. On beş yaşına geldiği zaman Zebid kazasına giderek buradaki âlimlerden de Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Tecvid ve Ferâiz derslerini almıştır. Arapça okuma ve yazma bilmektedir⁸⁰.

1.13.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Devlet hizmetine Ocak 1883'de girmiştir. İlk olarak Muha kazası naibliğine vekâleten tayin edilmiştir. Altı ay sonra asıl naib geldiği için bu görevden ayrılmıştır. Yaklaşık beş yıl açıktaki kalmış ve 07 Eylül 1888 yılında Hafaş nahiyesi naibliğine getirilmiştir. Burada altı yıl görev yapmış fakat bölgenin havası sağlığını bozduğu için başka bir bölgeye naklini istemiştir. Bu isteğine binaen Ocak 1895'te Cebel-i Ber nahiyesi naibliğine tayin edilmiştir. Burada da

⁷⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 2/1, 3247, 30 şâban 1328/04 Eylül 1910.

⁷⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 2/1, 3247, 30 şâban 1328/04 Eylül 1910.

⁷⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 126, 4/1, 1526, 27 Ramazan 1327/12 Aralık 1909.

⁸⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 126, 4/1, 1526, 27 Ramazan 1327/12 Aralık 1909.

altı yıl kadar görev yapmış ve 1900 yılında istifa etmiştir. Bu dönemde nahiye naiblerinin belirli bir maaşı olmayıp aıdat ile istihdam edilmelerinden dolayı aldığı aıdatın kendisine yetmemesi, istifasındaki en önemli sebep olmuştur. Birkaç yıl kadar herhangi bir görev almamış ancak Mart 1906'da Hudeyde vilayeti dâhilinde bulunan Hacur kazası naibliğine, yedi yüz elli beş kuruş maaşla atanmıştır. Burada bir yılı aşkın naiblik yapmış fakat bu bölgenin havası da sağlığını bozduğu için başka bir yere naklini istemiştir. Bunun üzerine 24 Ekim 1907 yılında ve yine yedi yüz elli beş kuruş maaşla Ebûariş kazası naibliğine getirilmiştir. Haziran 1910'da maaşı bin beş yüz kuruşa, bir yıl sonra da iki bin kuruşa yükseltilmiştir. Ebûariş kazasında beş yıl görev yapan Abdurrahman Efendi, 21 Nisan 1912 yılına gelindiğinde iki bin kuruş maaşla Zeydiye kazası naibliğine tayin edilmiştir. Fakat bu sırada gözlerinde başlayan bir hastalık yüzünden aldığı doktor raporuyla emekliliğini talep etmiş ve yerine vekâleten Zeydiye müftüsünün atanması üzerine 28 Aralık 1913 yılında istifa ederek emekliye ayrılmıştır⁸¹.

1.14. ABDULRAHMAN EFENDİ

1.14.1. Doğumu ve Nesebi

11 Nisan 1854 tarihinde Asir vilayetine bağlı Gâmid (Rağdan) kazasının Ataşın köyünde doğmuştur. Babası, Bihruş kabilesine mensup ve ulemâdan Ahmed Efendi'dir⁸².

1.14.2. Yetişmesi ve Eğitimi

İlk eğitimine köyünde bulunan sıbyan mektebinde başlamış ve burada Kur'ân-ı Kerîm eğitimi almıştır. Ardından yedi sene kadar babasından dinî ilimleri tahsil etmiştir. Bu eğitimden sonra Hudeyde vilayetine bağlı Mer'a köyüne giderek burada bulunan Mehmed bin Ahmed bin Abdülbârî medresesinde dört yıl kadar Akâid, Fıkıh ve Kâfiye derslerini alarak eğitimini tamamlamıştır. Hocası tarafından kendisine icâzetnâme verilmiş olup arapça okuma ve yazmayı bilmektedir⁸³.

⁸¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 126, 4/1-3-4-5, 1526, 27 Ramazan 1327/12 Aralık 1909.

⁸² İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 3/1, 3195, 16 Şevval 1310/03 Mayıs 1893.

⁸³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 3/1, 3195, 16 Şevval 1310/03 Mayıs 1893.

1.14.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

İlk olarak 04 Kasım 1881 tarihinde ve yirmi yedi yaşında olduğu halde Gâmid kazası naibliğine getirilmiş ve kendisine üç yüz altmış kuruş maaş tahsis edilmiştir. 07 Ekim 1886 yılına kadar bu görevde kalmış ve bu tarihte beş yıllık naiblik süresini doldurarak istifa etmiştir. Bundan sonra bir buçuk yıl kadar açıkta kalan bu süre zarfında herhangi bir göreve tayin edilmeyen Abdurrahman Efendi, İstanbul'a giderek Şeyhülislâmlık makamıyla görüşmüştür. Kendisine bir kaza naibliği verilmesi isteğine binaen 11 Haziran 1888 yılında altı yüz kuruş maaşla tekrar Gâmid kazası naibliğine getirilmiştir⁸⁴.

1.14.4. Eserleri

Abdurrahman Efendi'nin "*En-neşhatü'l-virdiyye fî Ahkâm-i muâmelâti'l-ümmiyye el-Muhammediye*" adıyla yazdığı ve çeşitli konularda fetvalar içeren bir eseri bulunmaktadır. Eser, Mekke ulemâsı tarafından kabul görmüş fakat bir matbaada bastırılmamıştır⁸⁵.

1.15. AHMED EFENDİ

1.15.1. Doğumu ve Nesebi

27 Mayıs 1883 tarihinde Hudeyde vilayetinde doğmuştur. Babası Hüseyin bin Süleyman, aslen Ta'izz vilayetine bağlı Muha kazasından olup ticaretle uğraşmıştır⁸⁶.

1.15.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Ahmed Efendi, Hudeyde vilayeti Sıbyan mektebinde Kur'ân-ı Kerîm eğitimi almış, ardından bir süre dinî ilimleri tahsil etmiştir. Eğitim hayatı boyunca herhangi bir şehâdetnâme veya intihâbnâme almadığı gibi bir eser de telif etmemiştir⁸⁷.

1.15.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

13 Nisan 1908 tarihinde Hudeyde mahkemesi muhızrlığına⁸⁸ tayin edilmiş

⁸⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 3/1, 3195, 16 Şevval 1310/03 Mayıs 1893.

⁸⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 3/1, 3195, 16 Şevval 1310/03 Mayıs 1893.

⁸⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 2/1, 3247, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

⁸⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 2/1, 3247, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

⁸⁸ Recep Ahıskalı, "Muhzır", DİA, c. 31 (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 85.

ve uzun bir süre bu görevi yürütmüştür. İlk atandığı dönemde kendisine bir maaş tahsil edilmemiş ve mahkeme aidatından belirli bir pay verilmiştir. Fakat 14 Nisan 1910 yılından itibaren aylık 150 kuruş maaş almaya başlamıştır⁸⁹.

1.16. AHMED EFENDİ

1.16.1. Doğumu ve Nesebi

03 Mart 1882 tarihinde Ta'izz vilayetine bağlı Hicriye kazasının Şuubiye köyünde doğmuştur. Şeybânî sülalesine mensup Kasım Efendi'nin oğludur⁹⁰.

1.16.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk olarak Hicriye kazasında Kur'ân-ı Kerîm eğitimini almış ardından Zebid kazasına giderek eğitimine burada devam etmiştir. Zebid'de Seyyid Süleyman bin Mehmed ve Hamza bin Mehmed el Varisî'den Fıkıh, Hadîs, Sarf, Nahiv ve Tefsir; Seyyid Ali bin Mehmed ez-Zebidî ve Şeyh Süleyman bin Davut bin İbas es-Sami'den Fıkıh, Nahiv ve Usûl; Seyyid Ali bin Abdullah'tan Hadîs ve Tecvid derslerini almıştır. Bu hocalardan Şeyh Süleyman bin Davut ve Seyyid Süleyman bin Mehmed'den icâzetnâme almıştır. Buradan Ta'izz vilayeti medresesine gelerek bir süre de burada tahsiline devam etmiştir. Arapça yanında biraz Türkçe de bilmektedir⁹¹.

1.16.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Ahmed eş-Şeybânî, Ta'izz vilayetindeki eğitimini tamamladıktan sonra, Kama'ara kazası ahalisinin isteği üzerine aylık 200 kuruş maaşla 25 Ağustos 1912 yılında kaza müderrisliğine tayin edilmiştir⁹².

1.17. Ahmed Efendi

1.17.1. Doğumu ve Nesebi

Ali Efendi'nin oğlu olarak Sana vilayetine bağlı Zamar kazasında Mart 1885 yılında doğmuştur⁹³.

⁸⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 2/1, 3247, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

⁹⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 205, 20/1, 3080, 19 Cemâziyelâhir 1333/04 Mayıs 1915.

⁹¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 205, 20/1, 3080, 19 Cemâziyelâhir 1333/04 Mayıs 1915.

⁹² İST. MFT. MŞH, SAİD, 205, 20/1, 3080, 19 Cemâziyelâhir 1333/04 Mayıs 1915.

⁹³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 25/1, 3291, 26 Cemâziyelâhir 1328/04 Temmuz 1910.

1.17.2. Yetişmesi ve Eğitimi

Eğitimini Zamar'da bulunan mahalle mektebinde almış, ardından bölgede bulunan çeşitli âlimlerden dinî ilimleri tahsil etmiştir. Anadili Arapça dışında herhangi bir lisan bilmemekte olup gördüğü ilimlerle ilgili herhangi bir icâzetnâme de almamıřtır⁹⁴.

1.17.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Memuriyet hayatına 1906 tarihinde ve 23 yaşında iken atılmış ve 150 kuruş maaşla Zamar'da bulunan mahkemenin muhızrlığı görevine getirilmiřtir⁹⁵.

1.18. AHMED EFENDİ

1.18.1. Doğumu ve Nesebi

Nisan 1885 yılında Sana vilayetine bağlı Zamar kazasında doğmuştur. Babası Zamar belediye reisi Ali Efendi, sdttan olup sülalesi Kazımzde olarak şöhret bulmuřtur⁹⁶.

1.18.2. Yetişmesi ve Eğitimi

Ahmed Efendi ilk eğitimini Zamar mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvid zerine almış ardından Rüştiye mektebine gitmiştir. Buradaki eğitimini tamamladıktan sonra Zamar'da bulunan Medrese-i şemsye'de yaklaşık on yıl kadar hem dinî ilimleri hem de naklî ilimleri tahsil etmiřtir⁹⁷.

1.18.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

03 Ocak 1903 tarihinde ve 18 yaşında iken Zamar mahkemesine ikinci kâtip olarak tayin edilmiştir.  yıl kadar bu görevde bulunmuş ve kendisine mahkeme hslatından belirli bir miktar maaş verilmiştir. 1906 yılında Rsm-ı Müteferrika kâtipliğine getirilmişse de birkaç ay sonra istifa etmiştir. 14 şubat 1908 yılında 250 kuruş maaşla tekrar Zamar mahkemesi ikinci kâtipliğine atanmıřtır⁹⁸.

⁹⁴ İST. MFT. MşH, SAİD, 212, 25/1, 3291, 26 Cemâziyelâhir 1328/04 Temmuz 1910.

⁹⁵ İST. MFT. MşH, SAİD, 212, 25/1, 3291, 26 Cemâziyelâhir 1328/04 Temmuz 1910.

⁹⁶ İST. MFT. MşH, SAİD, 212, 24/1, 3290, 16 Cemâziyelâhir 1328/24 Haziran 1910.

⁹⁷ İST. MFT. MşH, SAİD, 212, 24/1, 3290, 16 Cemâziyelâhir 1328/24 Haziran 1910.

⁹⁸ İST. MFT. MşH, SAİD, 212, 24/1, 3290, 16 Cemâziyelâhir 1328/24 Haziran 1910.

1.19. AHMED EFENDİ

1.19.1. Doğumu ve Nesebi

1883 yılında Sana vilayetine bağlı Haraz kazasında doğmuştur. Babası Abdullah Efendi, Berberî lakabıyla tanınmakta olup Şâfiî mezhebine mensubiyetiyle ön plana çıkan Dürr-i Mehmed sülalesine mensuptur⁹⁹.

1.19.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Ahmed Efendi yaklaşık sekiz yaşında iken mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm eğitimi almıştır. Arapça yanında çok az da Türkçe bilmektedir. Herhangi bir rütbe ve nişanı olmadığı gibi mektepten aldığı bir şehâdetnâme de bulunmamaktadır¹⁰⁰.

1.19.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

04 Şubat 1910 tarihinde Haraz mahkemesi muhızrlığına aylık 150 kuruş maaşla tayin olmuş ve uzun bir müddet bu görevini sürdürmüştür¹⁰¹.

1.20. AHMED EFENDİ

1.20.1. Doğumu ve Nesebi

1855 yılında Sana vilayetine bağlı Amran kazasında doğmuştur. Babası Hüseyin Efendi, aslen Zebid ahalisinden olup Amran mahkemesinde müstahdemlik yaparken vefat etmiştir¹⁰².

1.20.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Ahmed Efendi, babasının ölümü dolayısıyla eğitimine ancak dokuz yaşında başlayabilmiştir. İlk eğitimini de iki yıl kadar Amran ibtidâî mektebinde almıştır. 1866 yılında Amran Cami-i Kebîr medresesine girmiş ve 1873 yılına kadar bu medresede Tecvid, Mâhiye, Ferâiz, İzhâr ve Hadîs ilimlerini öğrenmiştir.

⁹⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 18/1, 3286, 25 Receb 1328/01 Ağustos 1910.

¹⁰⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 18/1, 3286, 25 Receb 1328/01 Ağustos 1910.

¹⁰¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 18/1, 3286, 25 Receb 1328/01 Ağustos 1910.

¹⁰² İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 35/1, 3299, 01 Receb 1328/08 Temmuz 1910.

Arapça okuyup yazmaktadır ve herhangi bir eser telif etmemiştir¹⁰³.

1.20.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

1873 yılında ve 18 yaşında iken Amran mahkemesinde maaşsız çalışmaya başlamış, bir süre sonra kendisine maaş bağlanmıştır. 13 yıl bu görevi sürdüren Ahmed Efendi bu süre zarfında, Amran naibi tarafından kendisine verilen mahkemeye ait bazı görevleri yerine getirmiştir. 1886 yılına gelindiğinde aynı mahkemenin kâtipliğine tayin edilmiştir. Üç yıl kadar bu görevi sürdüren Ahmed Efendi, mahkemenin lağvedilmesi üzerine bu görevden ayrılmıştır. Bundan sonra uzunca bir süre kendi işiyle meşgul olmuşsa da 1897 yılında, 150 kuruş maaşla İbb mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığına tayin edilmiştir. Beş yıl bu görevi sürdürmüştür; 1902 yılında istifa ederek 400 kuruş maaşla vergi memurluğuna geçmiştir. Fakat bu görevde ancak iki yıl kalabilmiştir. Çünkü 1904 yılında Sana vilayetinde çıkan bir isyandan dolayı, asiler tarafından esir edilerek iki yıl kadar Hamar'da gözetim altında tutulmuştur. Osmanlı Devleti'nin isyanı bastırıp bölgeyi tekrar otorite altına almasıyla esaretten kurtulmuş ve 1906 yılında İbb mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığına ikinci kez tayin edilmiştir¹⁰⁴.

1.20.4. Aldığı Rütbe, Nişan ve Madalyalar

Ahmed Efendi, memuriyette bulunduğu dönemlerde çeşitli kurumlardan rütbe ve nişan almışsa da isyan hadisesi ile esareti sırasında bunlar kaybolmuştur¹⁰⁵.

1.21. AHMED EFENDİ

1.21.1. Doğumu ve Nesebi

22 Nisan 1880 tarihinde Ta'izz vilayetinde doğmuştur. Babasının ismi Mehmed bin Mücahid olup Mücahidîn sülalesine mensubiyetiyle tanınmıştır¹⁰⁶.

1.21.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

¹⁰³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 35/1, 3299, 01 Receb 1328/08 Temmuz 1910.

¹⁰⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 35/1, 3299, 01 Receb 1328/08 Temmuz 1910.

¹⁰⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 35/1, 3299, 01 Receb 1328/08 Temmuz 1910.

¹⁰⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 5/1, 3277, 30 Cemâziyelevvel 1328/09 Haziran 1910.

İlk eğitimini Ta‘izz vilayetinde bulunan sıbyan mektebinden aldıktan sonra aynı yerde bulunan Darü'l Muallimîn mektebine gitmiştir. Burada Kur'ân-ı Kerîm, Tecvid, İlmihal, Sarf, Nahiv, Hüsn-i Hat gibi dinî ilimlerin yanında Osmanlı Türkçesi, Hesap, İmlâ gibi naklî ilimleri de almıştır. Bu eğitiminin sonunda Darü'l Muallimîn tarafından kendisine bir şehâdetnâme verilmiştir. Arapçanın yanında Türkçe de okuyup yazabilmektedir¹⁰⁷.

1.21.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

04 Şubat 1900 tarihinde Nuceyr kazası Mekteb-i Rüşdiyesine, 200 kuruş maaşla muallim-i sâni olarak tayin edilerek ilk görevine başlamıştır. Fakat bir kaç ay sonra 180 kuruş maaşla Ta‘izz Mülkiye Mekteb-i İdadisi muallimliğine tayin edilmiştir. 26 Mart 1904 yılında istifa ederek görevinden ayrılmış ve birkaç ay açıkta kalmıştır. 03 Ekim 1906 yılında Ta‘izz şehri ulemâsının arzusuyla Şer'iyye mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmliğine getirilmiştir. 31 Mayıs 1908 yılında, bu görevine ek olarak 80 kuruş maaşla Ta‘izz Mekteb-i İdadisi'nde dinî ilimler muallimliği yapmaya başlamışsa da Kasım 1908'de bu görevden istifa ederek ayrılmıştır. 21 Mayıs 1909 yılında aynı mektebe Arapça muallimi olarak girmiş fakat aynı anda iki memuriyetin yapılamayacağı emrine binaen beş ay sonra istifa etmiş ve sadece Şâhidü'l-Hükkâmlık göreviyle devam etmiştir¹⁰⁸.

1.22. ALI EFENDİ

1.22.1. Doğumu ve Nesebi

31 Ekim 1868 tarihinde Ta‘izz vilayetinde doğmuştur. Babası Abdülkerîm Efendi, bir dönem Ta‘izz vilayetinde kadılık yapmış olup Beytü'l-mücâhid sülalesine mensuptur¹⁰⁹.

1.22.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Ta‘izz'de bulunan Câmî'ü'l-muzaffer mahallesindeki Sıbyan mektebinde, Kur'ân-ı Kerîm üzerine almıştır. Sıbyan mektebinden sonra bir dönem mahallî ulemâdan Sarf, Nahiv ve Furû'-ı Fıkıh derslerini tahsil etmiş ve bu eğitiminden sonra Sana vilayetine gitmiştir. Sana'da Seyyid Ali es-Sedmî

¹⁰⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 5/1, 3277, 30 Cemâziyelevvel 1328/09 Haziran 1910.

¹⁰⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 5/1, 3277, 30 Cemâziyelevvel 1328/09 Haziran 1910.

¹⁰⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 35/1-3-4, 2828, 07 Cemâziyelâhir 1328/15 Haziran 1910.

Efendi'den Usûl-i Fıkıh, Ferâiz, Meânî, Beyân ve Akâid derslerini; aslen Mekke-i Mükerreme ahalisinden olan Seyyid Abdullah en-Nehârî'den Tefsir dersini; aslen Zebid ulemâsından olan Seyyid Abdurrahman eş-Şerefi'den Hadis dersini tahsil etmiştir. Ardından Ta'izz medresesi müderrislerinden ve aslen Zîşarak ulemâsından olan Seyyid Abduddâim Efendi'den eğitim almış ve bu eğitimi sonrasında hocasından icâzetnâme almayı başarmıştır. Arapça ve Türkçe okuyup yazmayı bilmektedir. Bununla birlikte herhangi bir eser yazmamıştır¹¹⁰.

1.22.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Ali Efendi'nin devlet hizmetindeki ilk görevi, Ta'izz mahkemesinde Şâhidü'l Hükkâmlık olmuştur. Bu göreve 29 Ekim 1890 yılında ve iki yüz kuruş maaşla getirilmiştir. 07 Kasım 1893 yılında ise aynı mahkemenin başkâtipliğine tayin olmuştur. Uzun bir süre bu görevi sürdüren Ali Efendi, 12 Mart 1908 yılında Ta'izz ulemâ, sadât ve eşrâfının isteği, kaza meclisinin kararıyla; beş yüz kuruş maaşla Ta'izz müftülüğü görevine getirilmiştir¹¹¹.

1.22.4. Aldığı Rütbe, Nişan ve Madalyalar

1910 yılında İbtidâ-i Hâric Edirne müderrisliği derecesine yükseltilmiştir. Müftülüğü sırasında yaptığı hizmetlerden dolayı üçüncü rütbeden Mecîdî nişanı ve ikinci rütbeden Liyâkat nişanı bulunmaktadır¹¹².

1.23. ALI AHMED EFENDİ

1.23.1. Doğumu ve Nesebi

Amran Şer'iyye mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlarından Ahmed Efendi'nin oğlu olarak 1885 yılında Amran'da doğmuş ve Ali Ahmed es-Saffet namıyla tanınmıştır. Babası Ahmed Efendi daha önce de bazı memuriyetlerde bulunmuş ve Şâhidü'l-Hükkâmlık görevindeyken vefat etmiştir¹¹³.

1.23.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Ali Ahmed Efendi, eğitimine ancak 1893 tarihinde başlayabilmiştir. Amran ibtidâî mektebinde 4 yıl okumuş ve 1897 yılında mezun olmuştur. Arapça

¹¹⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 35/1-2-3-4, 2828, 07 Cemâziyelâhir 1328/15 Haziran 1910.

¹¹¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 35/1-3-4-5-6, 2828, 07 Cemâziyelâhir 1328/15 Haziran 1910.

¹¹² İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 35/1-2-4, 2828, 07 Cemâziyelâhir 1328/15 Haziran 1910.

¹¹³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 39/1, 3302, 02 Receb 1328/09 Temmuz 1910.

okuma ve yazma bilmektedir¹¹⁴.

1.23.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Ali Ahmed Efendi, 1899 tarihinde ve 15 yaşında iken, maaş olarak mahkeme gelirlerinden yüzde on alması koşuluyla Amran Şer'iyeye mahkemesi muhızrlığına tayin edilmiştir. Fakat mahkeme gelirlerinin az olması ve dolayısıyla geçim sıkıntısı çekmesi sebebiyle iki yıl sonra istifa ederek ziraatla uğraşmaya başlamıştır. Birkaç yıl sonra, Yemen vilayetinde bulunan muhızrlara da belirli bir maaş bağlanması üzerine 14 Nisan 1910'da, 150 kuruş maaşla aynı göreve geri dönmüştür¹¹⁵.

1.24. ALI ATULLAH EFENDİ

1.24.1. Doğumu ve Nesebi

Haziran 1863 yılında Hudeyde vilayetine bağlı Beytül fakih kazasında doğmuştur. Ataullah mahlasıyla tanınmaktadır. Babası Abdülkerîm Efendi, Beytül fakih naibi iken vefat etmiştir. Aile, Kureyş sülalesine mensup olup Hz. Ebubekir soyundan gelmektedir¹¹⁶.

1.24.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Beytül fakih mahalle mektebinde bulunan Şeyh Mehmed bin Mehmed Ataullah Efendi'den almıştır. Ardından o dönemde Yemen'in ilim merkezlerinden biri sayılan Zebid kazasına giderek tahsiline buradaki medreselerde devam etmiştir. Şeyh Mehmed el Merhacî ve Şeyh Ahmed bin Nasır Zebidî yanında Akâid, Fıkıh, Bed'i ilimlerini okumuş ve icâzetnâme almıştır. Fakat bu icâzetnâmesi daha sonra Hafaş nahiye niyabetinde iken çıkan bir isyan sonucunda ortadan kaybolmuştur. Arapça okuyup yazabilmekte, Türkçeyi de okuyabilmekte fakat yazamamaktadır. Herhangi bir intihâbnâmesi olmadığı gibi yazdığı bir eseri de mevcut değildir¹¹⁷.

1.24.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

¹¹⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 39/1, 3302, 02 Receb 1328/09 Temmuz 1910.

¹¹⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 39/1, 3302, 02 Receb 1328/09 Temmuz 1910.

¹¹⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 15/1, 3256, 03 Receb 1328/10 Temmuz 1910.

¹¹⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 15/1, 3256, 03 Receb 1328/10 Temmuz 1910.

İlk görevi 13 Kasım 1889 tarihinde Hudeyde vilayetine bağlı Hafaş nahiyesi naibliği olmuştur. Henüz 26 yaşında olan Ali Ataullah Efendi, uzun bir süre burada görev yapmıştır. Fakat Hafaş'ta ortaya çıkan bir isyan neticesinde 16 Ağustos 1901 yılında istifa etmiştir. Beş yıl kadar herhangi bir görev almamış ve 25 Haziran 1906 yılına gelindiğinde Bacil kazasına bağlı Melhan nahiyesi naibliği görevine getirilmiştir. Yaklaşık dokuz ay sonra da 150 kuruş maaşla, Bacil Şer'iyye mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığına tayin edilmiştir¹¹⁸.

1.25. BEREKET EFENDİ

1.25.1. Doğumu ve Nesebi

Ekim 1859 yılında Hudeyde vilayetine bağlı Zeydiye kazasının Deyrû'l-Cebel köyünde doğmuştur. Babası Ahmed Efendi'dir¹¹⁹.

1.25.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Bereket Efendi, ilk eğitimin köyünde bulunan ibtidâî mektebinde aldıktan sonra Zeydiye medresesinde Sarf, Nahiv, İzzî ve Fıkıh derslerini almışsa da bir icâzetnâmesi yoktur. Arapça okuyup yazabilmekte fakat herhangi bir eseri bulunmamaktadır¹²⁰.

1.25.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Bereket Efendi, 23 Kasım 1906 tarihinde Zeydiye mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığına tayin edilmiş; 14 Temmuz 1907 yılından itibaren ilave memuriyet olarak kazada bulunan ibtidâî mektebi ikinci muallimliğine tayin edilmiştir. Fakat 14 Nisan 1909 yılında çıkan, iki taraftan maaş alınmaması emrinden dolayı muallimlik görevinden istifa etmiştir¹²¹.

1.26. Hacı Mehmed es-Saffet Efendi

1.26.1. Doğumu ve Nesebi

1873 yılında Sana vilayetine bağlı Amran kazasında doğmuştur. Saffet lakabıyla şöhret bulan Mehmed Efendi'nin babası Ahmed Efendi, Amran

¹¹⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 15/1, 3256, 03 Receb 1328/10 Temmuz 1910.

¹¹⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 11/1, 3253, 23 Cemâziyelâhir 1329/21 Ağustos 1911.

¹²⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 11/1, 3253, 23 Cemâziyelâhir 1329/21 Ağustos 1911.

¹²¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 11/1, 3253, 23 Cemâziyelâhir 1329/21 Ağustos 1911.

mahkemesinde Şâhidü'l-Hükkâmlık görevinde bulunmuştur¹²².

1.26.2. Yetişmesi ve Eğitimi

İlk eğitimine 1881 tarihinde Amran'da bulunan ibtidâi mektebinde başlamış ve burada Kur'ân-ı Kerîmi ezberlemiştir. Üç yıl sonra Amran Cami-i Kebîr medresesine devam etmiştir. Burada özellikle Tecvid ve şerhü'l-İzhâr dersleri olarak mezun olmuş ardından bir süre ziraatla uğraşmıştır. Arapça okuma ve yazma dışında bir dil bilmemekte ve herhangi bir icâzetnâmesi de bulunmamaktadır¹²³.

1.26.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

1898 yılında hac farizasını yapmak için Mekke'ye gitmiştir. Hac dönüşünde bir yandan ziraatla uğraşırken bir yandan da Amran Cami-i Kebîr medresesinde ders vermeye başlamıştır. 1905 yılında Yemen'de çıkan bir isyan neticesinde gerek babasının memur olması gerekse kardeşlerinin devlet hizmetinde jandarma olarak görev yapması sebebiyle isyancılar tarafından esir edilerek şehara'ya götürölmüştür. Burada iki sene kadar esir kalmış fakat bu esareti sırasında şehara'daki muhtelif medreselerde başta Tecvid olmak üzere çeşitli dinî dersleri verebilmiştir. 1907 yılında babasının vefatı sebebiyle firar ederek Amran'a gelmiştir. Amran'da ahalinin isteği ve Amran meclisinin kararıyla babasının yerine şer'iyye mahkemesi şâhidü'l-Hükkâmlığına getirilmiřtir¹²⁴.

1.27. HÜSEYİN EFENDİ

1.27.1. Doğumu ve Nesebi

Kasım 1854 tarihinde Hudeyde vilayetine bağlı Zeydiye kazasında doğmuştur. Babası Mehmed Efendi, Zeydiye'de ticaretle uğraşmakta iken vefat etmiřtir¹²⁵.

¹²² İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 1/1, 3304, 25 Cemâziyelâhir 1328/03 Temmuz 1910.

¹²³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 1/1, 3304, 25 Cemâziyelâhir 1328/03 Temmuz 1910.

¹²⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 1/1, 3304, 25 Cemâziyelâhir 1328/03 Temmuz 1910.

¹²⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 14/1, 3255, 23 Cemâziyelevvel 1329/22 Mayıs 1911.

1.27.2. Yetişmesi ve Eğitimi

İlk olarak kazada bulunan sıbyan ve mahalle mektebine giderek Kur'ân- ı Kerîm eğitimi almıştır. Ardından Merâviye köyüne giderek Şeyh Mehmed bin Ahmed Efendi'den Sarf ve Nahiv ilimlerini öğrenmiştir. Buradan Bacil kazasına giderek Kadı Abdurrahman bin Mehmedü'l-Neşrî'den Akâid, Bed'î, Fıkıh ve Nahiv derslerini almıştır. Hüseyin Efendi, Arapça okuma ve yazmayı bilmekle birlikte herhangi bir eser telif etmemiřtir¹²⁶.

1.27.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Ağustos 1910 yılında 150 kuruş maaşla Bacil mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığına tayin edilmiřtir¹²⁷.

1.28. HÜSEYİN BAHRİ EFENDİ

1.28.1. Doğumu ve Nesebi

18 Ekim 1853 tarihinde Hicce kazasına bağlı Zefir nahiyesinde doğmuştur. Babası memurluk yapmış Bahri Efendi olup kendisi de babasının isminden dolayı Hüseyin Bahri Efendi adıyla tanınmıřtır¹²⁸.

1.28.2. Yetişmesi ve Eğitimi

Zefir nahiyesinde mahalle mektebinde dinî ilimleri tahsil etmiş ve ardından özel olarak çeşitli hocalardan dersler almıştır. Bu derslerle birlikte Arapça okuma ve yazmayı öğrenmiştir. Herhangi bir eseri bulunmamaktadır¹²⁹.

1.28.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Devlet hizmetine, ilk olarak 17 Eylül 1875 yılında Şekadra nahiyesi kâtipliğine 200 kuruş maaşla tayin edilerek başlamıştır. Memuriyet hayatının büyük bir bölümünü bu görevde geçiren Hüseyin Bahri Efendi, 28 Haziran 1909 yılında vilayet emriyle Zefir nahiyesi kâtipliğine 200 kuruş maaşla tayin edilmiştir. Fakat bir süre sonra yapılan tensikattan dolayı kâtiplik memuriyeti lağvedilmiş ve Hüseyin Bahri Efendi beş ay açıkta kalmıştır. 14 Mayıs 1910 yılında Hicce kazası Şer'iyye mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığına tayin

¹²⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 14/1, 3255, 23 Cemâziyelevvel 1329/22 Mayıs 1911.

¹²⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 14/1, 3255, 23 Cemâziyelevvel 1329/22 Mayıs 1911.

¹²⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 33/1, 3270, 08 Şâban 1328/13 Ağustos 1910.

¹²⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 33/1, 3270, 08 Şâban 1328/13 Ağustos 1910.

edilmiştir¹³⁰.

1.29. İBRAHİM EFENDİ

1.29.1. Doğumu ve Nesebi

19 Mart 1880 tarihinde Hudeyde vilayetine bağlı Beytulfakih kazasında doğmuştur. Şâfiî mezhebine mensup olan İbrahim Efendi'nin babası Abdurrahman Efendi, memur olup en son Beytulfakih nahiye müdürlüğü yapmıştır¹³¹.

1.29.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Beytulfakih mahalle mektebinde okumuş ve şehâdetnâme almıştır. Arapçanın yanında Türkçe de okuyup yazabilmektedir¹³².

1.29.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Devlet hizmetine ilk olarak 14 Eylül 1909 tarihinde girmiş ve Beytulfakih kazasında toplanan öşür vergilerinin yazımıyla görevlendirilmiştir. Üç ay sonra aynı yerde Şer'iyye mahkemesinin zabıt kâtipliğine getirilmiş ve 250 kuruş maaş bağlanmıştır¹³³.

1.30. KADI MEMED EFENDİ

1.30.1. Doğumu ve Nesebi

Kadı lakabıyla şöhret bulan Mehmed Efendi, 1882 tarihinde Sana vilayetine bağlı Amran kazasının Sala nahiyesinde doğmuştur. Babasının ismi de Mehmed olup ulemâ sınıfındandır fakat herhangi bir memuriyeti olmamıştır¹³⁴.

1.30.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini 1889 yılında Sana ibtidâî mektebinde almış ve burada Kur'ân-ı Kerîmi hıfz etmiştir. Ardından bölgede bulunan çeşitli medreselerde İzhâr, Şerhü'l Envâr, Hadîs, Kelâm ve Tecvid gibi ilimleri okumuştur. 1899

¹³⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 33/1, 3270, 08 Şâban 1328/13 Ağustos 1910.

¹³¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 18/1, 3257, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910.

¹³² İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 18/1, 3257, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910.

¹³³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 18/1, 3257, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910.

¹³⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 26/1, 2825, 20 Cemâziyelâhir 1328/28 Haziran 1910.

yılında ise Sana'ya gitmiş ve buradaki medreselerde hem dinî hem de fennî bilimleri tahsil etmiştir. Sana'da ders aldığı hocalardan icâzetnâmeler de almıştır. Fakat bu icâzetnâmeler 1904 yılında çıkan bir yangında yok olacaktır. Arapça ve Türkçe okuyup yazabilmekle birlikte bir eser telif etmemiştir¹³⁵.

1.30.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

1900 yılında doğduğu Sala nahiyesine gelerek buradaki medreselerde ders vermeye başlayan Mehmed Efendi, bir süre sonra Sala camiinde hatip olarak atanmıştır. İki yıl sonra da Sala Evkâf müdürlüğüne tayin olmuştur. Evkâf müdürlüğünde 1904 yılında çıkan yangın neticesinde buradaki görevinden istifa etmiştir. Birkaç yıl yine Sala medreselerinde ders okutan Mehmed Efendi, 1908 yılında Amran kazası ulemâsı ve kaza meclisinin iradesiyle Yemen mebusluğuna seçilmişse de yaşının küçük olmasını gerekçe göstererek bu görevi kabul etmemiştir. 15 Nisan 1910 yılına gelindiğinde Amran meclis iradesiyle kaza müftülüğüne tayin edilmiştir¹³⁶.

1.31. KASIM EFENDİ

1.31.1. Doğumu ve Nesebi

15 Mayıs 1889 tarihinde Ta'izz vilayetine bağlı İbb kazasında doğmuştur. Babası Mehmed Efendi, Ab kazası ulemâsından olup el-Ekvâ lakabıyla tanınmış ve 25 Haziran 1899 yılında vefat etmiştir¹³⁷.

1.31.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini kazada bulunan mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine almış, ardından aynı yerdeki Rüştîye mektebine iki sene kadar devam etmiştir. Rüştîyeden mezun olduktan sonra Ab kazası idadî mektebine kaydolmuş fakat okulun eğitimine ayak uyduramadığından ayrılmıştır. Eğitimine İbb medresesinde devam etmiş ve burada Kadı Ali Ansî, Mehmed el-Yemânî, Ali bin Said el-Basîr,

¹³⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 26/1, 2825, 20 Cemâziyelâhir 1328/28 Haziran 1910.

¹³⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 26/1, 2825, 20 Cemâziyelâhir 1328/28 Haziran 1910.

¹³⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 35/1, 2847, 14 Safer 1330/03 Şubat 1912.

Mehmed en-Nâhî ve Abdurrahman el-Muallimî'den Hadis, Ferâiz, Sarf ve Nahiv derslerini almıştır. Bu ulemâdan sözlü icâzetnâme alan Kasım Efendi, eğitimi sırasında Şâfîî mezhebi üzerine yoğunlaşmıştır. Arapça ve Türkçe okuyup yazmayı bilmekle birlikte bir eser telif etmemiştir¹³⁸.

1.31.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Kasım Efendi'nin devlet hizmetindeki ilk görevi İbb mahkemesi kâtipliği olmuştur. Bu göreve 1911 yılında ve henüz yirmi iki yaşında iken getirilmiştir. Kısa bir süre sonra Ta'izz vileyetinde yapılan bir imtihan neticesinde, kendisine ilmî yeterliliği olduğuna dair bir şehâdetnâme verilmiştir. 1913 yılında ise İbb mahkemesi Şâhidü'l Hükâmılarından Şerif Hüseyin Efendi'nin kaza müderrisliğine getirilmesi üzerine, ondan boşalan Şâhid'ül Hükâmlik görevine getirilmiştir¹³⁹.

1.32. MEHMED EFENDİ

1.32.1. Doğumu ve Nesebi

1860 tarihinde Sana vilayetine bağlı Amran (Umran) kazasında doğmuştur. Babası Abdurrezzâk Efendi bölgenin fâkihlerinden olup Hanevî lakabıyla şöhret bulmuştur. Amran'da bulunan ibtidâî mektebi muallimliğinde iken vefat etmiştir¹⁴⁰.

1.32.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Mehmed Efendi, ilk eğitimine 5 yaşında başlamış ve ibtidâî mektebinde babasından Kur'ân-ı Kerîm eğitimi almıştır. İki sene sonra Sana'ya giderek Seyyid bin Hişam'dan Tecvid, Şerhü'l-Envâr, Ferâiz; Zeynelâbidin el Abid'den Hadîs derslerini almıştır. 14 yaşında tekrar Amran'a dönmüş ve çeşitli camii ve medreselerde eğitimini sürdürmüştür¹⁴¹.

1.32.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Mehmed Efendi, 1878 tarihinde ve henüz 18 yaşında iken babasının vefatı üzerine ibtidâî mektebine muallim olarak atanmış ve 3 yıl bu görevi sürdürmüştür.

¹³⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 35/1, 2847, 14 Safer 1330/03 Şubat 1912.

¹³⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 35/1, 2847, 14 Safer 1330/03 Şubat 1912.

¹⁴⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 37/1, 3301, 25 Cemâziyelâhir 1328/03 Temmuz 1910.

¹⁴¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 37/1, 3301, 25 Cemâziyelâhir 1328/03 Temmuz 1910.

1881 yılından 1895 yılına kadar Amran'da çeşitli vazifelerde istihdâm edilmişse de 1895 yılında Amran mahkemesi kâtipliğine tayin olmuştur. Mehmed Efendi bu görevi 2 yıl sürdürebilmiştir. Çünkü kaza nâibi olarak buraya gelen Ahmed Efendi yanında kendi kâtibini getirmiş dolayısıyla Mehmed Efendi bu görevden alınmıştır. Bundan sonra kaza meclisinin aldığı kararlarla maarif komisyonu azalığında bulunmuştur. 1904 yılında beş yüz kuruş maaşla tekrar Amran kazası mahkeme kâtipliğine tayin edilmiştir¹⁴².

1.33. MEHMED EENDİ

1.33.1. Doğumu ve Nesebi

27 Mayıs 1854 tarihinde Sana vilayetine bağlı Zamar kazasında doğmuştur. Babası Ali Efendi, Sadikî lakabıyla tanınmış ve 1859 yılında vefat etmiştir¹⁴³.

1.33.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimine Zamar kazasında bulunan Medrese-i İsmiye'de başlamış ve yaklaşık altı yıl ilim tahsil etmiştir. Özellikle Fıkıh ve Ferâiz derslerine yoğunlaşmış fakat icâzetnâme almamıştır. Arapça okuma yazma bilmekle birlikte hiçbir eser yazmamıştır¹⁴⁴.

1.33.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Devlet hizmetine 41 yaşında ve 17 Ocak 1895 tarihinde girmiştir. Yaptığı tek memurluk, aylık 150 kuruş maaşla Zamar mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığı olmuştur¹⁴⁵.

1.34. MEHMED EFENDİ

1.34.1. Doğumu ve Nesebi

17 Mart 1862 tarihinde Asir vilayetine bağlı Konfuda'da doğmuştur. Babası, Konfuda jandarma onbaşlarından Ali Ağa'dır¹⁴⁶.

¹⁴² İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 37/1, 3301, 25 Cemâziyelâhir 1328/03 Temmuz 1910.

¹⁴³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 22/1, 3288, 22 Cemâziyelâhir 1328/30 Haziran 1910.

¹⁴⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 22/1, 3288, 22 Cemâziyelâhir 1328/30 Haziran 1910.

¹⁴⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 22/1, 3288, 22 Cemâziyelâhir 1328/30 Haziran 1910.

¹⁴⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 32/1, 3243, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

1.34.2. Yetişmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Konfuda Sıbyan mektebinde almış ardından aynı yerde şeyh Mehmed İdrisî yanında beş sene kadar dinî ilimleri tahsil etmiş ve Arapça okuma yazma öğrenmiřtir¹⁴⁷.

1.34.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Mehmed Efendi, tahsilini tamamladıktan sonra babasının vefatıyla ticarete atılmıştır. Uzun bir süre ticaretle uğraşmış, 26 Eylül 1901 yılında aylık 150 kuruş maaşla Konfuda mahkemesi şahidü'l-Hükkâmığına tayin edilmiřtir¹⁴⁸.

1.35. Mehmed Efendi

1.35.1. Doğumu ve Nesebi

Nisan 1875 tarihinde Sana vilayetine bağlı Reda' kazasının Maslafıye köyünde doğmuştur. Babası Abdullah bin İsmail Efendi, Reda' niyâbetinde iken vefat etmiřtir¹⁴⁹.

1.35.2. Yetişmesi ve Eğitimi

Tâsî lakabıyla anılan Mehmed Efendi, ilk eğitimini Reda' kazasında bulunan mahalle mektebinde almıştır. Daha sonra bölgenin ilim merkezi sayılan Zamar kazasına giderek çeşitli medreselerde Fıkıh ve Ferâiz derslerini tahsil etmiştir. Okuduğu dönemde, o bölgede icâzetnâme verme usulü olmadığı için herhangi bir icâzetnâme almamıştır. Arapça okuma ve yazma bilmektedir¹⁵⁰.

1.35.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

3 Ağustos 1897 tarihinde Reda' kazası Mahkeme-i şer'iyye kâtipliğine tayin edilmiş; 14 Nisan 1910 yılında ise aylık 400 kuruş maaşla başkâtipliğe yükseltilmiřtir¹⁵¹.

1.36. MEHMED EFENDİ

1.36.1. Doğumu ve Nesebi

¹⁴⁷ İST. MFT. MşH, SAİD, 210, 32/1, 3243, 30 şâban 1328/04 Eylül 1910.

¹⁴⁸ İST. MFT. MşH, SAİD, 210, 32/1, 3243, 30 şâban 1328/04 Eylül 1910.

¹⁴⁹ İST. MFT. MşH, SAİD, 212, 30/1, 3295, 18 Cemâziyelâhir 1328/26 Haziran 1910.

¹⁵⁰ İST. MFT. MşH, SAİD, 212, 30/1, 3295, 18 Cemâziyelâhir 1328/26 Haziran 1910.

¹⁵¹ İST. MFT. MşH, SAİD, 212, 30/1, 3295, 18 Cemâziyelâhir 1328/26 Haziran 1910.

1849 yılında Hudeyde vilayetinin Hudeyde kazasına bağlı Mer'ava köyünde doğmuştur. Babası ulemâdan Şeyh Hasan Ahdalizâde Efendi olup herhangi bir devlet hizmetinde bulunmamıştır¹⁵².

1.36.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Doğduğu köyde herhangi bir mektep bulunmadığı için ilk eğitimini babasından ve köyde bulunan hocalardan almıştır. Bu eğitimi sırasında hem Arapça hem de Türkçe okuyup yazmayı öğrenmiş, Kur'ân-ı Kerîmi ezberlemiştir. Ardından Mısır'a giderek el Ezher medresesinde üç yıl ihtisas eğitimi almıştır¹⁵³.

1.36.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Mehmed Efendi, Yemen'de doğduğu halde vilayet dışında görev yapan az sayıdaki ulemâdan biri olup devlet hizmetine oldukça geç bir yaşta girmiştir. Mısırdaki eğitiminden sonra Yemen'e dönen ve uzun bir süre kendi işiyle uğraşan Mehmed Efendi'nin ilk görevi Halep vilayetine bağlı Cisir-i Şugur nahiyesinde Evkâf memurluğu olmuştur. 28 Ekim 1899 yılında ve yaklaşık elli yaşında iken bu göreve getirilmiş; on bir yıl bu görevi sürdürmüştür. 14 Ocak 1910 yılında ise aynı nahiye'nin müftülüğüne dört yüz kuruş maaşla tayin edilmiştir. 08 Temmuz 1914 yılında yaşlılığı ve hastalığı dolayısıyla emekliye sevk edilmiştir¹⁵⁴.

1.37. MEHMED EFENDİ

1.37.1. Doğumu ve Nesebi

1858 tarihinde Hudeyde vilayetine bağlı Hudeyde kazasında doğmuştur. Babasının adı da Mehmed olup Hanefî mezhebine mensuptur. Gerek babası gerekse kendisi *El Fakir* şöhretiyle tanınmışlardır¹⁵⁵.

1.37.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Hudeyde mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine almıştır. Ardından Zebid kazasına giderek buradaki mahallî ulemâdan Şeyh

¹⁵² İST. MFT. MŞH, SAİD, 127, 27/1, 1610, 30 Cemâziyelâhir 1328/07 Temmuz 1910.

¹⁵³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 127, 27/1, 1610, 30 Cemâziyelâhir 1328/07 Temmuz 1910.

¹⁵⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 127, 27/1-5-6-7-10, 1610, 30 Cemâziyelâhir 1328/07 Temmuz 1910.

¹⁵⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 06/1, 2855, 05 Şâban 1328/10 Ağustos 1910.

İbrahim Mezcî, Şeyh Yusuf bin Mehmed Nasîrî ve Şeyh Mehmed İbasî'den dinî ilimleri tahsil ederek icâzetnâme almıştır. Arapça okuyup yazmayı bilmektedir¹⁵⁶.

1.37.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Mehmed Efendi'nin devlet hizmetindeki ilk görevi, Hudeyde ulemâsı ile eşrâfının isteği ve vilayet meclisinin kararıyla Hudeyde müftülüğü olmuştur. Bu göreve 06 Haziran 1893 yılında atanmış ve 23 Nisan 1897 tarihinde kadar bu görevi sürdürmüştür. Bu tarihte 280 kuruş maaşla aynı kazanın müfettişliğine atanmıştır. Bu sırada Yemen'e vali olarak atanan Hüseyin Hilmi Paşa ile birlikte bölgeye gelen ıslah heyeti tarafından maaşı beş yüz kuruşa, 1910 yılında ise yedi yüz kuruşa çıkarılmıştır¹⁵⁷.

1.37.4. Eserleri

Mehmed Efendi'nin akaid, fıkıh ve tasavvuf konularına dair yazılmış olan Risâletü'l-câmi'a isimli eserin şerhi niteliğinde olan "*ed-Dürer el-lâmi'a li-şerhi'r-risâleti'l-câmi'a*" isimli bir eseri bulunmakta ise de matbaada bastırılmamıştır¹⁵⁸.

1.38. MEHMED ALİ EFENDİ

1.38.1. Doğumu ve Nesebi

09 Haziran 1875 tarihinde Sana vilayetine bağlı İbb nahiyesinde doğmuştur. Babası Şeyh Ali Hadid Efendi, Şâfiî mezhebine mensup olup İbb müftülüğünde görev yapmış bir memurdu¹⁵⁹.

1.38.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Mehmed Ali Efendi ilk eğitimini İbb mahalle mektebinde almıştır. Mahalle mektebinden sonra başta babası olmak üzere nahiye camilerindeki hocalardan dinî dersler alarak tahsiline devam etmiştir. Buradan Cebele nahiyesine giderek Şeyh Abdulvahid Efendi'den eğitim görmüş ardından Zebid kazasına gitmiştir. Zebid ulemâsından Seyyid Mehmed Davud ve Seyyid

¹⁵⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 06/1-4, 2855, 05 Şâban 1328/10 Ağustos 1910.

¹⁵⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 06/1, 2855, 05 Şâban 1328/10 Ağustos 1910.

¹⁵⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 06/1, 2855, 05 Şâban 1328/10 Ağustos 1910.

¹⁵⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 27/1, 2842, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910.

Davud Hicrî'den Fıkh-ı Hanefî, Fıkh-ı Şâfiî, Sarf, Nahiv, Meânî, Beyan, Bed'î, Mantık ve Usûl-i Fıkh derslerini almıştır. Ders aldığı iki hocadan ve babasından icâzetnâme almıştır. Arapça okuma ve yazma bilmekte olup herhangi bir eser yazmamıştır¹⁶⁰.

1.38.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Mehmed Ali Efendi, ilk görevine 22 yaşında iken atanmış; 12 Şubat 1897 tarihinde, 250 kuruş maaşla İbb mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığına getirilmiştir¹⁶¹. Uzun bir süre bu görevi yürütmüş; 25 Temmuz 1910 yılına geldiğinde 400 kuruş maaşla İbb müftülüğüne tayin edilmiştir¹⁶².

1.39. MEHMED HAZRANI EFENDİ

1.39.1. Doğumu ve Nesebi

Haziran 1869'da Sana vilayetine bağlı Anis kazasının Cebel-i Şark nahiyesinde doğmuştur. Babası Salih Efendi, Anis kazası ulemâsından olup Hazrânî şöhretiyle tanınmıştır¹⁶³.

1.39.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimine Cebel-i Şark nahiyesine bağlı Hicretü'l-Kazâ karyesinde bulunan sıbyan mektebinde başlamış; burada Kur'ân-ı Kerîm eğitimini aldıktan sonra yine aynı yerdeki medresede tahsiline devam etmiştir. Bu medreseden icâzetnâme almışsa da Anis kazasında meydana gelen bir isyan sırasında diğer eşyalarıyla birlikte icâzetnâmesi de kaybolmuştur. Arapça okuma ve yazma bilmekle birlikte herhangi bir eser telif etmemiştir¹⁶⁴.

1.39.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

İlk görevine 30 yaşında iken, 27 Kasım 1899 tarihinde başlamış ve 180 kuruş maaşla Cebel-i Şark nahiyesi ambar memurluğuna tayin olmuştur. 28 Nisan 1903 yılına kadar bu görevde kalmış fakat bu tarihte Anis naibi Zekeriya Paşa'nın

¹⁶⁰İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 27/1, 2842, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910.

¹⁶¹İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 27/1, 2842, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910.

¹⁶²İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 27/2, 2842, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910.

¹⁶³İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 07/1, 3308, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

¹⁶⁴İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 07/1, 3308, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

isteği üzerine azledilmiştir. Neden azledildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte yaklaşık bir buçuk sene açıkta kalmıştır. 08 Ekim 1904 yılına gelindiğinde iki yüz kuruş maaşla Cehren nahiyesi kâtipliğine tayin olunmuştur. Beş aylık bir memuriyetten sonra Şubat 1905'te çıkan bir isyandan dolayı istifa etmiştir. Bu isyan sırasında eşyaları yağmalanmış, icâzetnâmesi de kaybolmuştur. 14 Aralık 1905 yılında ise iki yüz kuruş maaşla Cebel-i Şark nahiyesi kâtipliğine tayin edilmiştir. 14 Mart 1907 tarihine kadar bu vazifede kalmış; bu tarihte yüz seksen kuruş maaşla aynı nahiyenin ambar memurluğuna getirilmiştir. 01 Eylül 1909 yılında bu görevden istifa ederek ayrılmıştır. Beş ay açıkta kaldıktan sonra 01 Şubat 1910 tarihinde iki yüz elli kuruş maaşla Anis kazası Şer'iyeye mahkemesinin ikinci kâtipliğine atanmıştır¹⁶⁵.

1.40. MEHMED İSMAİL EFENDİ

1.40.1. Doğumu ve Nesebi

19 Eylül 1879 tarihinde Sana vilayetine bağlı Haraz kazasının Asr nahiyesinde doğmuştur¹⁶⁶.

1.40.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Asr nahiyesi mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine almıştır. Ardından yine aynı nahiyede bulunan ulemâdan Seyyid Hüseyin bin Mehmed el Mehdi ve Kadı Abdullah Cevmirî tarafından Sarf, Nahiv ve Fıkıh eğitimi görmüştür. Bölgede icâzetnâme usulü olmadığı için herhangi bir icâzetnâmesi yoktur¹⁶⁷.

1.40.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Mehmed İsmail Efendi, ilk görevine Ar nahiyesi ibtidâî mektebi muallimi tayin edilerek başlamış ve altı yıl burada görev yapmıştır. Bu görevi sırasında 200 kuruş maaş almıştır. Daha sonra aynı nahiyedeki Rüştîye mektebine atanmış ve 300 kuruş maaşla bu okulda da yine altı yıl muallimlik görevini sürdürmüştür. Bir süre sonra Haraz kazası Rüştîye mektebi muallimliği görevine getirilmiştir. Bu görevi sürdürürken Haraz kazası naibliğinin boşalması üzerine niyabet vekâleti

¹⁶⁵İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 07/1, 3308, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

¹⁶⁶İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 28/1, 3293, 5 Muharrem 1330/27 Aralık 1911.

¹⁶⁷İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 28/1, 3293, 5 Muharrem 1330/27 Aralık 1911.

için başvuruda bulunmuştur. Yapılan değerlendirmede bu görevi yapmaya ehliyetli görülmüş ve 26 Aralık 1911 yılından itibaren Haraz kazası naib vekilliğine getirilmiştir¹⁶⁸.

1.41. MEHMED MUSA EFENDİ

1.41.1. Doğumu ve Nesebi

21 Şubat 1882 tarihinde Sana vilayetine bağlı Esi kazasında doğmuştur. Babası Hüseyin Efendi, ulemâdan olup *Musa* lakabıyla tanınmaktadır¹⁶⁹.

1.41.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini doğduğu yer olan Esi kazasında bulunan ibtidâî mektebinde almış ve ardından bir süre Esi camiinde eğitimine devam etmiştir. Arapça okuyup yazabilmektedir¹⁷⁰.

1.41.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Mehmed Musa Efendi, devlet hizmetine 26 yaşında girmiştir. 28 Eylül 1908 yılında aidatla Esi mahkemesi kâtipliğine tayin edilmiştir. 12 Nisan 1910 yılına kadar bu görevi ifa etmiş; bu tarihte 150 kuruş maaşla aynı mahkemenin Şâhidü'l-Hükkâmliğine atanmıştır¹⁷¹.

1.42. MEHMED ŞERİF EFENDİ

1.42.1. Doğumu ve Nesebi

23 Mayıs 1885 tarihinde Ta'izz vilayetine bağlı Şerab nahiyesinde doğmuştur. Babası Seyfeddin Efendi, Şerab ulemâsından olup Halid bin Velid'in soyundan gelmektedir¹⁷².

1.42.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini mahalle mektebinden ve babasından Kur'ân-ı Kerîm üzerine alan Mehmed Şerîf Efendi, buradan Zebid kazasına gitmiştir. Zebid ulemâsından Süleyman ibn-i Mehmed el Ahdal ve kardeşi Seyyid Ahmed ibn-i Mehmed el

¹⁶⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 28/1-2-3, 3293, 5 Muharrem 1330/27 Aralık 1911.

¹⁶⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 6/1, 3307, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

¹⁷⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 6/1, 3307, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

¹⁷¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 6/1, 3307, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

¹⁷² İST. MFT. MŞH, SAİD, 217, 14/1, 3437, 18 Rebüülâhir 1332/15 Mart 1914.

Ahdal'dan Hadîs, Tefsir, Nahiv, Sarf, Tecvid, Usûl ve Furû derslerini almıştır. Her iki hocadan icâzetnâmesi bulunmakla birlikte herhangi bir eser yazmamıştır. Arapça okuyup yazabilmektedir¹⁷³.

1.42.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Mehmed Şerîf Efendi'nin devlet hizmetinde yaptığı tek görev Muha kazası müderrisliği olmuştur. Bu göreve 19 Kasım 1915 tarihinde atanmış fakat I. Dünya savaşı dolayısıyla uzun süre görev yapamamıştır¹⁷⁴.

1.43. MUHAMMED BEKİR EFENDİ

1.43.1. Doğumu ve Nesebi

Ağustos 1858'de Ta'izz vilayetine bağlı havlan nahiyesinde doğmuştur. Babasının adı da Muhammed olup el Bekir lakabıyla tanınmışlardır¹⁷⁵.

1.43.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Havlan'da bulunan ibtidâî mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine almıştır. Ardından Zamar kazasına giderek yedi yıl kadar Abdullah bin Ahmed el Mücahid ve Seyyid Abdulvahhab Efendi'den Sarf, Nahiv, Ferâiz, Usûl ve Furû derslerini tahsil etmiştir. Bu eğitiminin ardından tekrar Havlan'a gelerek bir süre de babasından diğer dinî ilimleri almıştır. Herhangi bir icâzetnâmesi bulunmamaktadır¹⁷⁶.

1.43.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Muhammed Bekir Efendi, ilk görevine 28 yaşındayken başlamış ve Ta'izz vilayetine bağlı Zışarak nahiyesinde yirmi yıl Evkâf memuru olarak görev yapmıştır. Uzun memuriyetinin ardından 1905 yılında kendi isteğiyle istifa ederek

¹⁷³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 217, 14/1, 3437, 18 Rebûlâhir 1332/15 Mart 1914.

¹⁷⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 217, 14/1-3, 3437, 18 Rebûlâhir 1332/15 Mart 1914.

¹⁷⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 4/1, 3249, 20 Receb 1329/17 Temmuz 1911.

¹⁷⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 4/1, 3249, 20 Receb 1329/17 Temmuz 1911.

memuriyetten ayrılmıştır¹⁷⁷.

1.44. SALİH EFENDİ

1.44.1. Doğumu ve Nesebi

Sana vilayetine bağlı Hicce kazasında 06 Aralık 1854 tarihinde doğmuştur. Babası Hamid Efendi, Mekke'den Yemen'e göç eden ve aslen Kureyş kabilesine mensup olan bir sülaleden gelmektedir. Hamid Efendi, Zeydî mezhebine mensup bir müderristir¹⁷⁸.

1.44.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Salih Efendi ilk eğitimini babasının gözetiminde olmak üzere Hicce Sıbyan mektebinde almıştır. Ardından Sana'ya giderek burada çeşitli medreselerde hem dinî hem de aklî ilimleri tahsil etmiştir. Fakat bu medreselerden icâzetnâme almamıştır. Herhangi bir eseri bulunmamakla birlikte Arapça okuyup yazabilmektedir¹⁷⁹.

1.44.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Salih Efendi, ilk olarak 1885 yılında Hicce bidâyet mahkemesi azalığına maaşsız tayin olunmuş ancak 1890 yılının Mart ayında, 150 kuruş maaşla aynı mahkemede Şâhidü'l-Hükkâmlik görevine getirilmiştir. Yirmi yıl bu görevi sürdürmüş ve Nisan 1910 yılında ise Hicce müftülüğüne tayin edilmiştir¹⁸⁰.

1.45. SALİH AHMED EL CEBBARİ EFENDİ

1.45.1. Doğumu ve Nesebi

Salih Efendi, 05 Mart 1860 tarihinde Sana vilayetine bağlı Rime kazasının Likme köyünde doğmuştur. Babası ulemadan Ahmed el Cebbarî olup kendisi de babasının isim ve lakabıyla tanınmaktadır¹⁸¹.

1.45.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

¹⁷⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 4/1, 3249, 20 Receb 1329/17 Temmuz 1911.

¹⁷⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 11/1, 2819, 12 Şevval 1328/16 Ekim 1910.

¹⁷⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 11/1, 2819, 12 Şevval 1328/16 Ekim 1910.

¹⁸⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 11/1, 2819, 12 Şevval 1328/16 Ekim 1910.

¹⁸¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 10/1, 3280, 8 Rebülevvel 1333/24 Ocak 1915.

Bulunduğu bölgede herhangi bir mektep bulunmadığından ilk eğitimini babasından almıştır. Yaklaşık on yıl kadar Fıkıh, Tefsir, Hadîs, Ferâiz, Hesap, Sarf ve Nahiv derslerini babasının gözetiminde okumuş ve ardından Zebid kazasına giderek üç yıl da burada çeşitli âlimlerden ders almıştır. Arapça okuma ve yazma bilmekle birlikte herhangi bir eser yazmamıştır¹⁸².

1.45.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Salih Efendi, babasının vefatı üzerine bir taraftan kendisine kalan arazi ile uğraşırken bir taraftan da bölge halkına çeşitli dersler vermeye başlamıştır. Bir süre sonra, bölge halkının aralarında çıkan çeşitli sorunlarla ilgilenmek ve kendisine başvuranların sorunlarını çözmek için kaza nüvvâbı tarafından görevlendirilmiştir. Bu dönemde, Yemen vilayetindeki her kazaya bir müftü tayin edilmesi hakkında çıkan Şeyhülislâmlık emri gereğince, Rime meclisinin ve ulemâsının kararıyla 24 Ekim 1910 yılında Rime müftüsü olarak 400 kuruş maaşla vazifeye başlamıştır¹⁸³.

1.46. SEYYİD ABDULVAHHAB EFENDİ

1.46.1. Doğumu ve Nesebi

08 Ocak 1871 yılında Sana vilayetine bağlı Zamar kazasında doğmuştur. Varis lakabıyla tanınmaktadır. Babası, Zamar ulemâsından olup Hz. Peygamber'in soyundan gelen Ahmed Efendi'dir¹⁸⁴.

1.46.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Seyyid Abdulvahhab Efendi'nin doğduğu Zamar kazası, o bölgenin ilim merkezlerinden biri olduğu için yetişmesinde birçok âlimin katkısı olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm eğitimini ve ilk dinî bilgilerini, mahallî ulemâdan Şeyh Ali Şevkânî, Şeyh Seyyid Abdullah bin Mehmed, Şeyh Abdülvahhâb bin Yahya, Şeyh Salih Hâfız el-Hoşbî, Şeyh Mehmed Hâfız Dadye, Şeyh Seyyid Celîl el-Mikdâr'dan almıştır. Ardından Zamar medresesinde Şeyh Seyyid Abdülvehhâb bin Ali, Şeyh Kadı Ahmed Ansî, Şeyh Kadı İsmail bin Abdullah Ansî, Şeyh Seyyid Zeydi, Şeyh Seyyid Mehmed bin Ali, Şeyh Kadı Yahya bin Mehmed Ansî,

¹⁸² İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 10/1, 3280, 8 Rebülevvel 1333/24 Ocak 1915.

¹⁸³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 10/1, 3280, 8 Rebülevvel 1333/24 Ocak 1915.

¹⁸⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 10/1, 3311, 23 Cemâziyelevvel 1332/19 Nisan 1914.

Şeyh Ahmed bin Mehmed el Cebrâfî'den Sarf, Nahiv, İzhâr, Ferâiz, Usûl-i Fıkıh derslerini almıştır. Ardından Sana vilayetine giderek Şeyh Ahmed bin Mehmed Hilmi'den Mantık ve Kâfiye derslerini alarak eğitimini tamamlamış; buradan icâzetnâme de almıştır. Arapça okuyup yazmayı bilmektedir¹⁸⁵.

1.46.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Sana'daki eğitiminin ardından Zamar kazasına dönerek kendi işiyle uğraşmaya başlayan Seyyid Abdulvahhab Efendi'nin devlet hizmetindeki tek görevi, kırk yaşında iken 02 Mart 1911 tarihinde ve bin iki yüz kuruş maaşla Sana vilayetine bağlı Yerim kazasında buluna Şer'iyye mahkemesi kadılığı olmuştur¹⁸⁶.

1.47. SEYYİD ABDULVEDUD EFENDİ

1.47.1. Doğumu ve Nesebi

1847 yılında Ta'izz vilayetine bağlı Hicriye kazasının Beni Yusuf köyünde doğmuştur. Babasının ismi Abdulgafur olup sülaleleri Fettah lakabıyla şöhret bulmuştur¹⁸⁷.

1.47.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Abdulvedud Efendi, ilk eğitimini Hicriye'de bulunan ibtidâî mektebinde yapmış ve burada aldığı dinî eğitimden sonra Cebele nahiyesine giderek Sarf, Nahiv ve Fıkıh derslerini tahsil etmiştir. Arapça okuyup yazmakla birlikte herhangi bir icâzetnâmesi yoktur¹⁸⁸.

1.47.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

22 Ağustos 1884 tarihinde Hicriye kazası niyabet vekâletine tayin edilmiştir. 13 Temmuz 1885 tarihine kadar naiblik maaşının yarısı olan 300 kuruşla görevini sürdürmüş ve bu tarihten itibaren maaşı 600 kuruşa çıkmıştır. 23 Haziran 1887 yılında kazanın asıl naibi geldiği için görevinden alınmışsa da Ocak

¹⁸⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 10/1, 3311, 23 Cemâziyelevvel 1332/19 Nisan 1914.

¹⁸⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 10/1, 3311, 23 Cemâziyelevvel 1332/19 Nisan 1914.

¹⁸⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 4/1, 3196, 18 Rebülevvel 1310/09 Ekim 1892.

¹⁸⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 4/1, 3196, 18 Rebülevvel 1310/09 Ekim 1892.

1891’de tekrar kaza naib vekilliğine tayin edilmiştir¹⁸⁹.

1.48. SEYYİD ABDURRAHMAN EFENDİ

1.48.1. Doğumu ve Nesebi

Ocak 1888’de Hudeyde vilayetine bağlı Zeydiye kazasında doğmuştur. Babası Hasan Efendi, ulemâdan olmakla birlikte herhangi bir görev almamıştır. Hz. Peygamber soyundan geldikleri için Seyyid lakabıyla anılmışlardır¹⁹⁰.

1.48.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Zeydiye ibtidâî mektebinde Kur’ân-ı Kerîm üzerine alan Abdurrahman Efendi, ilk mektepten sonra Zeydiye medresesinde eğitimine devam etmiştir. Arapça okuyup yazmayı bilmektedir. Devam ettiği medresede icâzetnâme verme usulü olmadığı için herhangi bir icâzetnâmesi yoktur¹⁹¹.

1.48.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

14 Nisan 1910 tarihinde ve henüz 22 yaşında olduğu halde Zeydiye mahkemesi ikinci kâtipliğine atanmıştır. Bir süre sonra Zebid kazasına bağlı Vasibü’s Safil nahiyesi naib vekilliğine atanmıştır. 1914 yılına geldiğinde Hudeyde kazası şer’iyye mahkemesinde girdiği imtihanı kazanarak bu kazanın naibliğine getirilmiştir¹⁹².

1.49. SEYYİD ABDURRAHMAN EFENDİ

1.49.1. Doğumu ve Nesebi

18 Ağustos 1841 tarihinde Asir vilayetine bağlı Konfuda kazasında doğmuştur. Babası Seyyid Ahmed Efendi, Sakkâf lakabıyla tanınmış ve bir süre Konfuda kazasında naiblik yapmıştır¹⁹³.

1.49.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Abdurrahman Efendi, ilk eğitimini Konfuda mahalle mektebinde Kur’ân-ı Kerîm üzerine almıştır. Ardından Mekke’ye giderek eğitimine burada devam

¹⁸⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 4/1, 3196, 18 Rebülevvel 1310/09 Ekim 1892.

¹⁹⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 9/1, 3252, 12 Recep 1328/19 Temmuz 1910.

¹⁹¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 9/1, 3252, 12 Recep 1328/19 Temmuz 1910.

¹⁹² İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 9/1-3-4, 3252, 12 Recep 1328/19 Temmuz 1910.

¹⁹³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 02/1, 3194, 01 Safer 1310/24 Ağustos 1892.

etmiştir. Fakat Mekke’de ne kadar kaldığı ve kimlerden ilim tahsil ettiği bilinmemektedir. Arapça okuyup yazmakla birlikte bir eser telif etmemiştir¹⁹⁴.

1.49.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Seyyid Abdurrahman Efendi, Mekke’deki eğitimini tamamladıktan sonra Yemen’e dönmeyerek Cidde şehrine gitmiştir. Yirmi beş yaşlarında iken Cidde Nâkibü’l Eşrâflığı görevine getirilmiştir. 22 Kasım 1885 yılına kadar yaklaşık yirmi yıl bu görevi sürdürmüştü; bu tarihte doğduğu yer olan Konfuda kazasının naibliğine 600 kuruş maaşla tayin edilmiştir. 1889 yılına gelindiğinde hakkındaki bir şikâyet sebebiyle, herhangi bir tahkikat yapılmadan işten el çektirilmiş fakat bir yıl sonra suçsuzluğu anlaşılıp tekrar görevine iade edilmiştir¹⁹⁵.

1.50. SEYYİD AHMED EFENDİ

1.50.1. Doğumu ve Nesebi

05 Haziran 1880 tarihinde Sana vilayetine bağlı Havlan nahiyesinin Keksi köyünde doğmuştur. Babası Mehmed Efendi, Hz. Peygamber’in soyundan gelen ve yaşadığı yere istinaden Keksi lakabıyla tanınan bir devlet memurudur. En son görevi Zamar kazası naibliği olmuştur¹⁹⁶.

1.50.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Sana vilayetinde bulunan mahalle mektebinde Kur’ân-ı Kerîm üzerine almıştır. Ardından bir süre Sana vilayetinde bulunan medreseye devam etmiş fakat buradaki eğitimini yarım bırakarak, bu sırada vilayette yeni açılan Dârü’l-mu’allimîn mektebine kaydolmuştur. 14 Mart 1900 yılında bu okuldan şehâdetnâme alarak mezun olmuştur. Arapça okuma ve yazmayı bilmekle birlikte herhangi bir eser yazmamıştır¹⁹⁷.

1.50.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Seyyid Ahmed Efendi, Dârü’l-mu’allimîn mektebini bitirdikten sonra yaklaşık yirmi yaşlarında iken, Sana vilayetine bağlı Anis kazasında bulunan ibtidâî mektebine muallim olarak atanmıştır. Fakat gerek şehrin havasına

¹⁹⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 02/1, 3194, 01 Safer 1310/24 Ağustos 1892.

¹⁹⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 02/1, 3194, 01 Safer 1310/24 Ağustos 1892.

¹⁹⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 27/1, 3211, 17 Zilhicce 1328/20 Aralık 1910.

¹⁹⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 27/1, 3211, 17 Zilhicce 1328/20 Aralık 1910.

alışamadığından gerekse babası gibi naiblik görevinde bulunmak istediğinden bir ay sonra istifa etmiştir. İstifasının ardından birkaç yıl herhangi bir görev almamış; bu sürede dinî ilimlerle meşgul olmuştur. 25 Şubat 1906 yılına gelindiğinde Bilâdü'r-Ruus nahiyesi naibliğine tayin edilmiştir. Burada bir yıl kadar kalmış ardından Ka'tabe kazasına bağlı Nadira nahiyesi naibliğine gönderilmiştir¹⁹⁸.

1.51. SEYYİD AHMED EFENDİ

1.51.1. Doğumu ve Nesebi

01 Mart 1859 tarihinde Havlan nahiyesine bağlı Kefs köyünde doğmuştur. Babası Havlan nahiyesi naibi Mehmed Efendi olup sülaleleri Hz. Peygamber'e dayanmaktadır¹⁹⁹.

1.51.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Seyyid Ahmed Efendi'nin eğitim hayatıyla ilgili fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Tüm eğitimini Kefs köyünde alan ve uzun bir süre ilim tahsil eden Seyyid Ahmed Efendi, Arapça okuyup yazmakta olup “*Tuhfetü'l Ebrâr*” adlı bir eser yazmıştır²⁰⁰.

1.51.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Devlet memurluğuna 21 Kasım 1878 yılında giren Seyyid Ahmed Efendi'nin ilk hizmeti Anes kazasına bağlı Atma nahiyesi naibliği olmuştur. Yaklaşık dört yıl bu görevi sürdürmüş ve 1882 yılında Hicce kazasına bağlı Beniavam nahiyesi naibliğine tayin olmuştur. Bundan sonra sırasıyla; 1884 yılında Kevkeban kazasına bağlı Şebam, 1887 yılında yine Kevkeban kazasına bağlı Mahvid, 1890 yılında Haraz kazasına bağlı Mahafir, 1893 yılında Ka'taba kazasına bağlı Nadira, 1894 yılında Hicce kazasına bağlı Şekadra, 1895 yılında aynı kazanın Mesur isimli nahiyesine naib olarak gönderilmiştir. Çok kısa bir zaman zarfında birçok bölgede naiblik yapan Seyyid Ahmed Efendi, 1897 yılında naiblik yaptığı Mesur nahiyesindeki mahkemenin Şâhidü'l Hükâmı'na getirilmiştir. Beş yıl bu görevde kalmış fakat 1902 yılında Yemen'de çıkan isyan

¹⁹⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 27/1, 3211, 17 Zilhicce 1328/20 Aralık 1910.

¹⁹⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 21/1, 3321, 13 Zilkade 1328/16 Kasım 1910.

²⁰⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 21/1, 3321, 13 Zilkade 1328/16 Kasım 1910.

neticesinde vazifesinden ayrılmıştır. Osmanlı Devletinin, isyanı bastırmasından sonra Hıccce kazası mahkeme kâtipliğine, 1908 yılında ise daha önce görev yaptığı Mesur nahiyesi naibliğine getirilmiştir²⁰¹.

1.52. SEYYİD AHMED ŞERİF EFENDİ

1.52.1. Doğumu ve Nesebi

1879 tarihinde Asir vilayetinde doğmuştur. Babası Asir ulemâsından Musa Efendi olup gerek kendisi gerek babası Zahir lakabıyla tanınmıştır. Ayrıca Hz. Hasan'ın soyundan geldikleri için Şerif lakabıyla da anılmışlardır²⁰².

1.52.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Asir'de bulunan mahalle mektebinde almıştır. Bundan sonra Fıkıh, Tefsir, Hadîs ve Ferâiz derslerini almışsa da hangi medreseye devam ettiği bilinmemektedir. Arapça okuyup yazmakta olup icâzetnâmesi yoktur²⁰³.

1.52.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

09 Şubat 1913 tarihinde kaza meclisinin kararıyla 150 kuruş maaşla Asir medresesi müderrisliğine tayin edilmiştir²⁰⁴.

1.53. SEYYİD ALİ EL VARİS EFENDİ

1.53.1. Doğumu ve Nesebi

04 Nisan 1884 tarihinde Sana vilayetine bağlı Zamar kazasında doğmuştur. Babası Seyyid Abdulvahhâb Efendi, Hz. Peygamber'in soyundan gelen ve el Varis şöhretiyle tanınan Zamar kazası ulemâsındandır²⁰⁵.

1.53.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Zamar mahalle mektebinde yapan Seyyid Ali el Varis Efendi, burada Kur'ân-ı Kerîmi ezberlemiştir. Mahalle mektebinden sonra aynı yerde

²⁰¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 21/1, 3321, 13 Zilkade 1328/16 Kasım 1910.

²⁰² İST. MFT. MŞH, SAİD, 204, 8/1, 3058, 29 Safer 1333/16 Ocak 1915.

²⁰³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 204, 8/1, 3058, 29 Safer 1333/16 Ocak 1915.

²⁰⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 204, 8/1, 3058, 29 Safer 1333/16 Ocak 1915.

²⁰⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 14/1, 2821, 01 Cemâziyelâhir 1332/27 Nisan 1914.

bulunan ulemâdan Salih el Cûdî'den Tecvid ve Kıraat derslerini tahsil etmiştir. Buradaki eğitiminden sonra Zamar medresesi ulemâsından Yahya bin Muhsin el Ansî'den Fıkıh, Ferâiz, Hadîs, Tefsir, Mantık, Meâni ve Beyân derslerini almıştır. Arapça okuma ve yazmayı bilmektedir. Yahya bin Muhsin'den icâzetnâme almışsa da herhangi bir eser yazmamıştır²⁰⁶.

1.53.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Seyyid Ali el Varis Efendi'nin bildiğimiz tek görevi, Yahya el Ansî Efendi'nin vefatı üzerine Zamar ahalisi, ulemâsı ve kaza meclisinin kararıyla Zamar müftülüğüne getirilmesi olmuştur. 12 Mayıs 1914 yılında ve otuz yaşında iken 400 kuruş maaşla bu göreve getirilmiştir²⁰⁷.

1.54. SEYYİD MEMED EFENDİ

1.54.1. Doğumu ve Nesebi

04 Kasım 1864 tarihinde Hudeyde vilayetine bağlı Beyülfâkih kazasında doğmuştur. Babası Abdurrahman Efendi bölgenin ulemâsından olup Molla Kazım sülalesine mensuptur²⁰⁸.

1.54.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Babasının erken yaşta vefat etmesi sebebiyle küçük yaşta yetim kalmış ve düzenli bir eğitim alamamıştır. Bölgede bulunan Mehmed Hüseyin Feriç Efendi'den Nahiv, Fıkıh ve Hadîs başta olmak üzere çeşitli ilimleri tahsil etmiştir. Bölgede icâzetnâme verme usulü olmadığı için hocasından herhangi bir icâzetnâme almamıştır. Arapça okuma ve yazma bilmektedir²⁰⁹.

1.54.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Seyyid Mehmed Efendi'nin devlet hizmetinde yaptığı tek görev Beytül-fâkih mahkemesinde Şâhidü'l-Hükkâmlık olmuştur. Bu göreve 42 yaşında iken, 15 Kasım 1906 yılında getirilmiş ve kendisine 150 kuruş maaş başlanmıştır²¹⁰.

²⁰⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 14/1, 2821, 01 Cemâziyelâhir 1332/27 Nisan 1914.

²⁰⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 14/1-2-3-4, 2821, 01 Cemâziyelâhir 1332/27 Nisan 1914.

²⁰⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 19/1, 3258, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910.

²⁰⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 19/1, 3258, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910.

²¹⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 19/1, 3258, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910.

1.55. SEYYİD MEMED EFENDİM

1.55.1. Doğumu ve Nesebi

1831 yılının Ağustos ayında Sana vilayetine bağlı Zamar kazasında doğmuştur. Babası Abdullah Efendi, Zamar'da ticaretle uğraşmakta iken 1835 yılında vefat etmiştir²¹¹.

1.55.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Zamar mahalle mektebinde almış ardından Zamar'da bulunan Medrese-i Şemsîye'ye devam etmiştir. Bu medrese'de yaklaşık on yıl kadar hem dinî ilimleri hem de naklî ilimleri tahsil ederek mezun olmuştur. Arapça okuma ve yazma bilmekle birlikte icâzetnâme almamıştır²¹².

1.55.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Medreseden mezun olduktan sonra ticaretle uğraşan ve bir taraftan da bölgede bulunan çocuklara dersler veren Seyyid Mehmed Efendi, devlet hizmetine ancak 67 yaşına iken girmiştir. 13 Haziran 1898 yılında Zamar mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmliğine getirilmişse de üç yıl sonra istifa etmiştir. 1907 yılı Haziran ayına kadar herhangi bir görevde bulunmayarak çeşitli ilimlerle meşgul olmuştur. Bu tarihten itibaren ikinci kez Zamar mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmliğine getirilmiş ve kendisine 150 kuruş maaş bağlanmıştır²¹³.

1.56. SEYYİD MEHMED EFENDİ

1.56.1. Doğumu ve Nesebi

14 Elyul 1856 tarihinde Sana vilayetine bağlı Reda' kazasında doğmuştur. Babası İmam Şerafeddin sülalesine mensup Seyyid Hüseyin bin Mahmud Efendi olup Beytü'l İmam mahlasıyla tanınmaktadır²¹⁴.

1.56.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Reda' kazası mahalle mektebinde aldıktan sonra Reda' medresesine gitmiştir. Medresede Ferâiz, Şerhü'l İzhâr ve Hadîs derslerini almışsa

²¹¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 20/1, 3287, 21 Cemâziyelâhir 1328/29 Haziran 1910.

²¹² İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 20/1, 3287, 21 Cemâziyelâhir 1328/29 Haziran 1910.

²¹³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 20/1, 3287, 21 Cemâziyelâhir 1328/29 Haziran 1910.

²¹⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 31/1, 3296, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910.

da icâzetnâme usulü olmadığından bu medreseden icâzetnâme alamamıştır. Arapça okuma ve yazma bilmektedir²¹⁵.

1.56.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Seyyid Mehmed Efendi, 1887 tarihinde Reda' kazası Evkâf memurluğuna tayin edilmiştir. 1898 yılına kadar çalışmış fakat bu tarihte istifa etmiştir. Geçici bazı memuriyetlerde bulunduktan sonra 17 Mayıs 1909 yılında 150 kuruş maaşla Reda' kazası mahkeme Şâhidü'l-Hükkâmlığına tayin edilmiştir²¹⁶.

1.57. SEYYİD MEMED EFENDİ

1.57.1. Doğumu ve Nesebi

22 Kasım 1876 tarihinde Hudeyde vilayetine bağlı Zeydiye kazasında doğmuştur. Babası Abdurrahman Efendi, Kadimî lakabıyla tanınmış ve bir süre Zeydiye naibliği yapmıştır. Hz. Hüseyin'in soyundan geldiği için Seyyid Kadimî lakabıyla tanınmıştır²¹⁷.

1.57.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Zeydiye mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerîm üzerine alan Seyyid Mehmed Efendi, bu eğitiminden sonra Zeydiye'de bulunan çeşitli medreselerde dinî ilimleri tahsil etmiştir. Arapça okuyup yazmakla birlikte herhangi bir eseri mevcut değildir²¹⁸.

1.57.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Seyyid Mehmed Efendi'nin devlet hizmetinde yaptığı tek görev, 14 Aralık 1909 tarihinde atandığı Zeydiye mahkemesi Şâhidü'l Hükkâmlığı olmuştur. Fakat bu göreve ne kadar maaşla atandığı ve kaç yıl görevini sürdürdüğü hakkında herhangi bir bilgi yoktur²¹⁹.

²¹⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 31/1, 3296, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910.

²¹⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 31/1, 3296, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910.

²¹⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 38/1, 2878, 09 Cemâziyelâhir 1328/17 Haziran 1910.

²¹⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 38/1, 2878, 09 Cemâziyelâhir 1328/17 Haziran 1910.

²¹⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 38/1, 2878, 09 Cemâziyelâhir 1328/17 Haziran 1910.

1.58. SEYYİD MUSA EFENDİ

1.58.1. Doğumu ve Nesebi

06 Aralık 1848 yılında Hudeyde vilayetine bağlı Beytulfakih kazasında doğmuştur. Babası Abdulkadir Efendi, Hz Peygamberin soyundan olup Ehdel lakabıyla şöhret bulmuştur²²⁰.

1.58.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Seyyid Musa Efendi tüm eğitimini Beytulfakih kazasında yapmıştır. İlk mektepten sonra Mehmed bin Hüseyin Ferec'ten Fıkıh, Hadîs, Tecvid, Nahiv ve Tefsir derslerini; Beytulfakih müftüsü Mehmed Efendi'den ise Ferâiz, Hesap, Mâhiye, Meâni ve Usûl-i Fıkıh derslerini almıştır. Her iki müderristen icâzetnâme almayı başarmıştır²²¹.

1.58.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Seyyid Musa Efendi'nin devlet hizmetinde yaptığı tek görev Beytulfakih müftülüğü olmuştur. 13 Eylül 1894'ten 03 Nisan 1910 tarihine kadar yaklaşık on altı yıl, fahri olarak Beytulfakih müftülüğü görevini yürütmüş; bu tarihten itibaren 400 kuruş maaşla asaleten aynı göreve atanmıştır. Eylül 1915'te ise emekliye ayrılmıştır²²².

1.59. SEYYİD ŞERAFEDDİN AHSEN EFENDİ

1.59.1. Doğumu ve Nesebi

09 Haziran 1875 tarihinde Sana vilayetine bağlı Reda' kazasında doğmuştur. Asıl adı Ahsen olup Şerafeddin mahlasıyla tanınmıştır. Babası Ali Efendi, ulemâdan olup Mutahhar bin Şerafeddin sülalesine mensuptur²²³.

1.59.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Şerafeddin Ahsen Efendi ilk eğitimini Sana'da bulunan mahalle mektebinde aldıktan sonra yine aynı yerdeki Cami-i kebir medresesinde Ahmed Sebağî ve Mehmed Zayid'den Furû, Usûl-i Fıkıh, Nahiv, Hadîs, Bed'i derslerini

²²⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 22/1, 1328, 08 Şâban 1328/13 Ağustos 1910.

²²¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 22/1, 1328, 08 Şâban 1328/13 Ağustos 1910.

²²² İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 22/1-2-3, 1328, 08 Şâban 1328/13 Ağustos 1910.

²²³ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 19/1, 2823, 09 Receb 1328/16 Temmuz 1910.

almıştır. Fakat bu derslerle ilgili olarak herhangi bir icâzetnâme almamıştır. Arapça okuyup yazmaktadır²²⁴.

1.59.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

14 Mart 1910 tarihinde kaza ahalsinin isteği ve mahalli hükümetin tensibiyle Reda' kazası müftülüğüne tayin olmuştur²²⁵.

1.60. Şerîf Hüseyin Efendi

1.60.1. Doğumu ve Nesebi

9 Ekim 1858 tarihinde Asir vilayetine bağlı Elcûf köyünde doğmuştur. Babası Muhsin el-Hamza, Şâfî mezhebine bağlı olup Hz. Peygamber'in soyundan Eşrâfîn sülalesine mensuptur²²⁶.

1.60.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

İlk eğitimini Elcûf'ta alan Hüseyin Efendi, o bölgenin ilim ve eğitim merkezi Zebid kazasına giderek eğitimine orada devam etmiştir. Zebid'de Şeyh Davud es-Sülemî, Seyyid Davut el-Hicrî, Seyyid Mehmed bin Hasan, Şeyh Hasan el Harzemî ve Seyyid Mehmed Şerîfî'den Hadîs, Fıkıh, Sarf, Nahiv, Meâni, Mantık ve Ferâiz derslerini almıştır. Burada dinî ilimlerin yanında naklî ilimleri de öğrenmiş ve İbb kazasına gitmiştir. İbb kazasında bulunan Şeyh Ali medresesinde Tahir Ali Ansî'den dersler almıştır. Ardından hac yapmak için Mekke ve Medine'ye giderek bir süre de burada kalmıştır. Medine'de bulunduğu zaman zarfında Ravzâ-i Şerîf imamı Seyyid Mehmed Emin'den ders almıştır. Seyyid Mehmed Emin tarafından kendisine sözlü olarak icâzetnâme verilmiştir. Bir eser yazmamış fakat ileri derecede Arapça öğrenmiştir²²⁷.

1.60.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Çeşitli şehirlerde aldığı eğitimden sonra İbb kazasına dönen Şerîf Hüseyin Efendi, camilerde gönüllü olarak ders vermeye başlamıştır. 15 Kasım 1904 tarihinde ahalsinin isteği ve hükümetin kabul etmesiyle İbb mahkemesi Şâhidü'l-

²²⁴ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 19/1, 2823, 09 Receb 1328/16 Temmuz 1910.

²²⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 19/1, 2823, 09 Receb 1328/16 Temmuz 1910.

²²⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 31/1, 2843, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910.

²²⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 31/1, 2843, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910.

Hükkâmlığına tayin edilmiş ve kendisine 150 kuruş maaş bağlanmıştır²²⁸.

1.61. YAHYA EFENDİ

1.61.1. Doğumu ve Nesebi

08 Şubat 1860 tarihinde Musa Efendi'nin oğlu olarak Hudeyde vilayetine bağlı Beytül fakih kazasında doğmuştur. Yemen vilayeti şeyhlerinden meşhur fakih Ahmed bin Musa el Bacil'in sülalesinden gelmektedir²²⁹.

1.61.2. Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Yahya Efendi, eğitimini Beytül fakih kazasında bulunan medresede yapmış fakat birkaç yıllık bu eğitimin sonunda, o bölgede icâzetnâme verme usulü olmadığı için herhangi bir icâzetnâme almamıştır²³⁰.

1.61.3. Yaptığı Görev ve Aldığı Maaşlar

Devlet hizmetinde yaptığı tek görev, kaza ahalisinin isteği üzerine 16 Ekim 1906 yılında 150 kuruş maaşla mahkeme Şâhidü'l-Hükkâmlığı olmuştur²³¹.

²²⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 31/1, 2843, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910.

²²⁹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 20/1, 3259, 28 Receb 1328/04 Ağustos 1910.

²³⁰ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 20/1, 3259, 28 Receb 1328/04 Ağustos 1910.

²³¹ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 20/1, 3259, 28 Receb 1328/04 Ağustos 1910.

İKİNCİ BÖLÜM

YEMENLİ OSMANLI ÂLİMLERİNİN YETİŞTİKLERİ İLİM ÇEVRESİ

Yemen, İslâm tarihinin ilk dönemlerinden itibaren müslümanların hâkimiyetine giren önemli bir bölgedir. İslam tarihinden önce Kahtan, Main, Seb'a, Himyeri, Habeş hâkimiyeti ile idare edilmiş; İslâmiyet'in yayılmasından az önce Sasânî hâkimiyetine geçmiştir. İslâmî dönemde ilk fethedilen yerlerden biri olmuş ve bundan sonra Emeviler, Abbasiler, Eyyubiler, Resûlîler ve Tahirîler gibi hanedanlar tarafından yönetilmiştir²³². Fakat buna rağmen ilk dönemlerdeki eğitimle ilgili fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Yemende bilinen ilk medrese olan el-Medresetü's-Seyfiyye, Eyyubiler devrinde inşa edilmiştir. Yemen'in önemli şehirlerinden Ta'izz ve Zebid'de birer medrese yapılmış; Eyyubilerden sonra bölgeye hâkim olan Resûlîler döneminde ise ilim seviyesi oldukça yükselmiştir. Bu hanedanın, âlimleri himaye etmesi ve teşvikiyle birlikte; Ta'izz, Zebid, Zamar ve Aden şehirlerinde açtıkları medrese ve kütüphaneler, ilim hayatının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır²³³. Kendisi de aynı zamanda bir ilim adamı olan Resûlî hanedanından Müeyyed Davud'un Ta'izz'de yaptırdığı medrese ve yanındaki büyük kütüphane, Yemendeki ilim hayatının canlanmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Tahirîler hanedanı döneminde ise eski medreselere ek olarak Reda' şehrinde Amiriye adıyla büyük bir medrese yapılmış ve bu medrese günümüze kadar gelmiştir. Tahirîler döneminin diğer bir özelliği de Şâfiî mezhebinin Yemen'de giderek güçlenmesi olmuştur²³⁴.

16. yüzyıldan itibaren başlayıp 20. yüzyıl başlarına kadar süren Osmanlı hâkimiyeti döneminde ise bir kısmı günümüze kadar gelen medreseler yapılmıştır. Bölgede görev yapan devlet adamları tarafından Sana'da Adiliye ve Bekîriye, Zebid'de Kemâliye ve Neşşâr Mustafa Paşa Medreseleri bunların en önemlilerindendir²³⁵. Osmanlıların ve ondan önceki devletlerin muhtelif şehirlerde

²³² Yahya Yeşilyurt, "Ali Emiri'nin Yemen Islahına Dair Görüşleri", *Turkish Studies*, c.4/3 (2009): 2302.

²³³ Cengiz Tomar, "Yemen", *DİA*, c. 43 (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 415; Bozkurt, "Medrese", 326.

²³⁴ Mehmet Salih Sarı, "Tahirîler", *DİA*, c. 39 (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 406.

²³⁵ Yasemin Barlak, "Yemen'de Bir Osmanlı-Arap Şehri: San'a", *İSTEM* 30 (2017): 333-354.

kurdukları medreselerle sayıları iki yüzü bulan bu eğitim kurumları meydana gelmiştir. Yemen'deki ilmî ve kültürel mirası yansıtan birçok yazma eser, çeşitli cami, medrese ve kütüphaneler zamanımıza ulaşmış; bu eğitim faaliyetleri sonucunda Kevkebânî, Makbilî ve Şevkânî gibi âlimler yetişmiştir²³⁶.

2.1. Yemen Vilayetinde İlim Çevresi

1864 yılında çıkarılan Vilayet nizamnamesine uygun olarak 1872 yılında, Yemen eyaletinde de Sana, Hudeyde, Asir ve Ta'izz olmak üzere dört ayrı vilayet teşkil edilmiş ve her vilayet kendi içinde kaza, nahiyeye ve köylere ayrılmıştır²³⁷. Toplamda 4 vilayet, 31 kaza, 95 nahiyeye ve 8707 köyden oluşan Yemen'de en önemli ilim merkezleri Sana vilayetine bağlı Zamar kazası ile Hudeyde vilayetine bağlı Zebid kazası olmuştur²³⁸.

Tablo 1: Yemen Vilâyetinin İdarî Teşkilatlanması

SANA VİLAYETİ			HUDEYDE VİLAYETİ			ASİR VİLAYETİ			TA'İZZ VİLAYETİ		
MERKEZ KAZASI	NAHIYE	10	MERKEZ KAZASI	NAHIYE	4	MERKEZ KAZASI	NAHIYE	2	MERKEZ KAZASI	NAHIYE	5
	KÖY	996		KÖY	49		KABİLE	109		KÖY	902
HARAZ	NAHIYE	5	ZEBİD	NAHIYE	4	RİCÂLÜ'L-MÂ	NAHIYE	1	İbb	NAHIYE	3
	KÖY	937		KÖY	394		KABİLE	50		KÖY	561
KEVKEBAN (TAVİLA)	NAHIYE	3	LİHYE	NAHIYE	3	BENİ ŞEHR (SADVAN)	NAHIYE	1	ADEN	NAHIYE	2
	KÖY	178		KÖY	61		KABİLE	61		KÖY	780
ANİS	NAHIYE	4	RİME	NAHIYE	4	MAHAİL	NAHIYE	2	KA'TABA	NAHIYE	4
	KÖY	582		KÖY	805		KÖY	570			
HICCE	NAHIYE	6	HACUR	NAHIYE	5	GÂMİD (RAĞDAN)	NAHIYE	2	HİCRİYE	NAHIYE	4
	KÖY	41		KÖY	45		KÖY	453			
ZAMAR	NAHIYE	2	BEYTÜLFAKİH	NAHIYE	1	SABYA	NAHIYE	2	MUHA	NAHIYE	1
	KÖY	339		KABİLE	30		KÖY	13			
YERİM	NAHIYE	1	BACİL	NAHIYE	2	KONFUDA	NAHIYE	2			
	KÖY	19		KÖY	152						
REDA'	NAHIYE	3	EBÛARİŞ	NAHIYE	3						
	KÖY	314		KABİLE	8						
AMRAN (UMRAN)	NAHIYE	2	ZEYDİYE	NAHIYE	2						
	KÖY	256									
SUDE	NAHIYE	1									

²³⁶ Vecdi Akyüz, "Abdulkadir Kevkebânî", *DİA*, c. 1 (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 241; Ahmet Özel, "Makbilî", *DİA*, c. 27 (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 428; Eyüp Said Kaya, "Şevkânî", *DİA*, c. 39 (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 22; Tomar, "Yemen", 415.

²³⁷ DAB, *İ.DH.*, 1367/10, 21 Rebûlahir 1317/28 Ağustos 1899; İdris Bostan, "Yemen", *DİA*, c. 43 (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 411.

²³⁸ Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 9, 208.

2.1.1. Sıbyan ve İbtidâî Mektepleri

Osmanlı Devletinde, çocuklara temel eğitimin verildiği Sıbyan mektepleri, genellikle devlet adamları ya da maddi gücü yerinde olan kişilerce yaptırılan okullardır. Bu okullara vakıf gelirleri de tahsis edildiği için devlet hazinesine fazla bir yük getirmemiştir²³⁹. Bu okulların amacı, genellikle 4 ile 7 yaş arası erkek ve kız çocuklarına, namaz sûrelerini ezberlemeyi ve Kur'ân-ı Kerîm öğrenmeyi sağlayacak temel dinî eğitim vermektir. Dolayısıyla temel okuma yazma becerileri ile birlikte Elifbâ, Tecvid, Yazı, İlm-i hâl ve Temel Hesap Bilgileri, Hüsn-ü Hat, Kur'ân-ı Kerîm ve Âdâb derslerini içeren bir müfredatı bulunmaktaydı²⁴⁰. Sıbyan mekteplerinin tahsil süresi 1869 tarihli Maârif-i Umûmiyye Nizamnâmesi'nde dört yıl olarak tespit edilmiş ve mektebe devam mecburiyeti yaşı erkek çocuklar için yedi, kız çocuklar için altı olarak belirlenmiştir. Sıbyan mekteplerinin hocaları cami ve mescidlerde imam-hatiplik veya müezzinlik yapan kimselerdi. Kız çocuklarına mahsus mekteplerin hocaları ise Kur'ân bilen yaşlı kadınlardı. Sıbyan mekteplerinin olmadığı yerlerde ise temel eğitim cami ve mescitlerde verilir ve cami imamı aynı zamanda mektep hocalığı vazifesini de yerine getirirdi²⁴¹.

Elimizde Yemen vilayetine ait sıbyan veya ibtidâî mekteplerine dair fazla bir kayıt bulunmamaktadır. Fakat zaman zaman merkezden Yemen'e giden emirlerde, vilayetin her kazasında ve nahiyesinde kızlar ve erkekler için ayrı ayrı ibtidâî mekteplerin açılması, açılmış olanlarda da gerekli fizikî iyileştirmenin yapılması ve buralara muallim gönderilmesi istenmiştir²⁴². Hatta Museviler için

²³⁹ Bozkurt, "Mektep", *DİA*, c. 29 (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 5; Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi*, c. 2, 167; Zülfü Demirdaş, "Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17, S. 1 (2007), 3.

²⁴⁰ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı Eğitim Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 19; Aksoy, *Tarihte Osmanlı Bilim ve Teknolojisi*, 24; Palabıyık, "Medreseler ve Mektepler", 509; Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 19.

²⁴¹ Cahit Baltacı, "Osmanlılar'da Mektep", *DİA*, c. 29 (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 7; Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları), 2011, 10.

²⁴² DAB, *DH.MKT.*, 1401/59, 01 Cemâziyelâhir 1304/24 Şubat 1887; DAB, *DH.MKT.*, 1437/29, 17 Zilkade 1304/07 Ağustos 1887; DAB, *DH.MKT.*, 1640/15, 22 Zilkade 1306/20 Temmuz 1887; DAB, *DH.MKT.*, 1632/98, 29 Şevval 1306/28 Haziran 1889; DAB, *DH.MKT.*, 2034/51, 04 Cemâziyelâhir 1310/24 Aralık 1892; DAB, *DH.MKT.*, 1401/59, 01

çeşitli yerlerde ibtidâî mekteplerinin açılması, bazı yerlerde köylere kadar bu okulların varlığı, Yemen şehirlerinde bu okulların yaygın olduğunu göstermektedir²⁴³. Bu okullarda okuyan talebelere dağıtılmak üzere çeşitli cüz ve risaleler hazırlanmış, çocukların Türkçe öğrenmesi için de “*Rehber*” isimli bir eserin Yemen’de bastırılması istenmiştir²⁴⁴. Yemendeki bu mekteplerin yanında, imparatorluğun diğer bölgelerinde olduğu gibi cami ve mescitlerden de temel eğitim konusunda faydalanılmış ve bu tür mekteplerin olmadığı yerlerde cami imamları bu eğitimi vermiştir.

2.1.2. Rüşdiyeler

Tanzimat döneminde Batı tarzında oluşturulan, usûl-i cedîde yöntemlerine göre eğitim ve öğretim vermesi planlanan orta öğretim kurumlarına Rüşdiyeler denir. Rüşdiyeler, ilk olarak 1847’de, İstanbul’da Dâvud Paşa Mektebi’nde açılmış, zamanla ilköğretim kademesiyle birleşmiştir. İlk açılan Rüşdiyelerin başarılı olması üzerine hem sayıları artırılmış hem de 1875’ten itibaren askerî rüşdiyeler de kurulmuştur. Bu okulların en önemli özelliklerinden biri, kız çocuklarının sıbyan mektebinden sonra öğrenim görme imkânına sahip oldukları ilk eğitim kurumları olmasıdır²⁴⁵.

1869 tarihli Maârif-i Umûmiyye Nizamnâmesi erkek ve kız rüşdiyelerinin açılış esasları ve programlarına köklü bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre nüfusu 500 hâneyi geçen her yerleşim biriminde birer erkek rüşdiyesi, vilâyet merkezlerinde ve büyük şehirlerde birer kız rüşdiyesi açılacaktı. Nüfusu karma olan yerleşim birimlerinde söz konusu dinî grubun hâne sayısı 500’ü geçmek kaydıyla hem müslümanlar hem de gayri müslimler için rüşdiye açılabilirdi. Ayrıca masrafları maârif sandıklarınca karşılanacak olan ve eğitim süresi 4 yıl olarak belirlenen rüşdiyeleri bitirenler, imtihanla idadîlere kabul edilecekti.

Cemâziyelâhir 1304/24 Şubat 1887; DAB, *MF.MKT.*, 98/70, 22 Şaban 1305/03 Mayıs 1888; DAB, *MF.MKT.*, 168/101, 04 Zilkade 1310/20 Mayıs 1893; DAB, *MF.MKT.*, 1145/31, 14 Zilhicce 1327/27 Aralık 1909; DAB, *MF.MKT.*, 514/50, 17 Rebülevvel 1318/14 Temmuz 1900.

²⁴³ DAB, *MF.MKT.*, 516/34, 24 Rebülevvel 1318/21 Temmuz 1900; DAB, *MF.MKT.*, 616/21, 14 Zilhicce 1319/24 Mart 1902.

²⁴⁴ DAB, *MF.MKT.*, 489/6, 29 Şevval 1317/01 Mart 1900; DAB, *MF.MKT.*, 847/13, 09 Safer 1323/14 Nisan 1905.

²⁴⁵ Cemil Öztürk, “Rüşdiye”, *DİA*, c. 35 (Ankara: TDV Yayınları, 2008), 301; Aksoy, *Tarihte Osmanlı Bilim ve Teknolojisi*, 25.

Rüştiyelerde Mebadî-i Ulûm-i Dinîye, Lisan-ı Osmanî Kavâidi, İmlâ ve İnşâ, Kavâid-i Arabiye ve Farsîye, Tersim-i Hudud, İlm-i Hesap, Usûl-ı Defter, Hendese, Tarih-i Umûmî, Tarih-i Osmanî, Coğrafya, Jimnastik derslerinin yanısıra rüşdiyenin bulunduğu bölgede konuşulan ikinci dil ve isteyen talebeyle son sınıfta Fransızca dersleri verilecekti²⁴⁶.

Yemen vilayetinin ıslahına dair verilen kanun lahiyasına göre, vilayetin bütün kaza ve nahiyelerinde bu şekilde rüşdiye açılması konusunda Yemen Valiliği'nden görüş istenmiştir²⁴⁷. Yemen valiliğinden gelen isteğe göre çeşitli tarihlerde, vilayet merkezleri olan Ta'izz, Asir ve Sana şehirlerinde birer askerî rüşdiye; Sana'da kız rüşdiyesi; Hudeyde, Sana, Asir, Ta'izz, Abha, Cedîde, Yerim, Zamar, Haraz, Beytülfakih, Zebid, Cebel-i Haraz ve İbb şehirlerinde ise erkek rüşdiyesi açılmıştır²⁴⁸. Daha sonra Yerim, Haraz, İbb ve Anes şehirlerinde, rüşdiyelere muallim yetiştirmek için ayrıca birer Dârümuallimîn de açılacaktır²⁴⁹. Fakat bu rüşdiyelerin Yemen vilayetinde tam anlamıyla verimli olmadığı görülmektedir. Özellikle modern eğitim vermesi sebebiyle, bölge halkı tarafından bu okullar hakkında olumsuz görüşler ortaya çıkmış ve öğrenci sayısı istenilen seviyeye getirilememiştir. 1910 yılına gelindiğinde imparatorluktaki toplam 463 rüşdiyeden; 3 askerî rüşdiye, bir kız rüşdiyesi ve 13 erkek rüşdiyesi olmak üzere ancak 17 rüşdiye Yemen vilayetinde açılabilmiştir²⁵⁰.

2.1.3. Medreseler

Osmanlı eğitiminde temel kurum olan ve bugünkü anlamda lise ile üniversite eğitiminin verildiği yer olan medreseler, devletin kuruluşundan

²⁴⁶ Öztürk, "Rüşdiye", 302; Baltacı, "Osmanlı Eğitim Sistemi", 76; Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, 188.

²⁴⁷ DAB, *DH.MKT.*, 1298/90, 26 Zilhicce 1326/19 Ocak 1909; DAB, *MF.MKT.*, 453/12, 11 Safer 1317/19 Haziran 1899; DAB, *MF.MKT.*, 1156/60, 11 Receb 1328/18 Temmuz 1910.

²⁴⁸ DAB, *MF.MKT.*, 634/47507, 08 Zilhicce 1312/02 Haziran 1895; DAB, *MF.MKT.*, 943/23, 01 Cemâziyelâhir 1324/23 Temmuz 1906; DAB, *MF.MKT.*, 1135/59, 17 Cemâziyelâhir 1327/06 Temmuz 1909; DAB, *MF.MKT.*, 713/42, 19 Rebülevvel 1321/15 Temmuz 1903; DAB, *MF.MKT.*, 1078/28, 19 Ramazan 1326/15 Ekim 1908; DAB, *MF.MKT.*, 1126/11, 16 Cemâziyelevvel 1327/05 Haziran 1909; DAB, *MF.MKT.*, 934/62, 18 Rebülâhir 1324/11 Haziran 1906; DAB, *DH.EUM.THR.*, 27/37, 24 Safer 1328/07 Mart 1910; DAB, *MF.MKT.*, 615/24, 07 Zilhicce 1319/17 Mart 1902; DAB, *MF.MKT.*, 231/48, 08 Rebülâhir 1312/07 Ekim 1894; DAB, *MF.MKT.*, 269/1, 22 Zilhicce 1312/16 Haziran 1895; DAB, *MF.MKT.*, 130/2, 01 Muharrem 1309/07 Ağustos 1891; DAB, *MF.MKT.*, 155/02, 15 Cemâziyelevvel 1310/05 Aralık 1892; DAB, *MF.MKT.*, 494/25, 16 Zilkade 1317/17 Mart 1900.

²⁴⁹ DAB, *MF.MKT.*, 502/23, 06 Muharrem 1318/05 Mayıs 1900.

²⁵⁰ DAB, *MF.MKT.*, 63/72, 18 Receb 1296/08 Temmuz 1879; Öztürk, "Rüşdiye", 302.

yıkılışına devam etmiş; müderrisleri, hukukçuları, sıbyan mektebi hocalarını, imamaları, vâizleri ve yönetici kadronun önemli bir bölümünü yetiştirmiştir. Medreselerde öğrenim, kişinin başarısı esasına göre şekilleniyor, mezun olmak için belirli kitapları bitirmek ve alınan derslerden geçmek gerekiyordu. Dolayısıyla medreselerin belirli bir öğrenim süresi yoktur²⁵¹.

Osmanlı Devletinden önce Yemen’de çeşitli medreselerin açıldığı bilinmektedir. Bölgede Eyyubilerle başlayan ve Resûlî hanedanı zamanında oldukça yaygınlaşan medrese açma geleneği, Osmanlılar zamanında da devam etmiş ve birçok devlet adamı bu bölgede medrese açmıştır. Osmanlı Devletinin, bölgede medrese açmasında eğitim faaliyetinin yanında başka sebepler de rol oynamıştır. Bu bölgede medrese açmak, Yemen’de birçok isyanla karşılaşan Osmanlı Devleti için bir asayiş meselesi olarak görülmüş; eğer medreseler bölgede yaygınlaşırsa askerî bir harekâta gerek kalmayacağı zaman zaman belgelerde ifade edilmiştir²⁵². Osmanlı Devletinin Yemen’de medrese açmasındaki bir başka sebep ise bölgede propaganda yapan ve Sünnî olmayan ulemaya karşı Şâfiî ve Hanefî fıkhnının öğretilmesi ve yaygınlaştırılması düşüncesidir. Böylece bölgede hâkim olan Şîî mezhebine karşı Osmanlı Devleti, Sünnîliği ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Bunların yanında, özellikle 19. yüzyılda başta İngilizler olmak üzere Avrupalı devletlerin bölgedeki misyonerlik faaliyetlerine karşı ahalinin dinî itikatlarını takviye etmek; böylece sömürgeci devletlerin etkisini kırmak için de çeşitli kazalarda medrese açılması için gayret sarf edilmiştir²⁵³. Bu bakımdan Osmanlı, Yemen’de medrese açmayı sadece bir eğitim faaliyeti olarak değil, ayrıca askerî, stratejik ve dinî bir faaliyet olarak değerlendirmiştir.

Osmanlı Devletinin, Yemen’de ne kadar medrese açtığı veya ne kadar öğrencinin eğitim aldığı ile ilgili bir kayıt bulunmamaktadır. Fakat başta Ta‘izz vilayeti olmak üzere Yemen’in tüm vilayet ve kaza merkezlerinde en az birer medrese açılması, açılan medreselere müderris ve muavin tayini için çeşitli

²⁵¹ Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 8, 89; Aksoy, *Tarihte Osmanlı Bilim ve Teknolojisi*, 28.

²⁵² DAB, *A.MKT.MHM.*, 495/54, 12 Rebûlâhir 1305/27 Aralık 1887.

²⁵³ DAB, *Y.MTV.*, 183/93, 17 Cemâziyelâhir 1316/02 Kasım 1898; DAB, *MF.MKT.*, 1177/81, 02 Cemâziyelevvel 1330/20 Nisan 1912; DAB, *DH.MKT.*, 1486/110, 06 Cemâziyelâhir 1305/18 Şubat 1888.

çalışmalar yapılmıştır²⁵⁴.

2.2. Âlimlerin Eğitim Seviyeleri

Yemenli âlimlerin eğitim durumları, bölgedeki ilim merkezlerinin eğitim durumuna göre şekillenmiştir. Yemende bulunan medreseler, başkentte bulunan medreselerden gerek müfredat gerekse nitelik yönünden oldukça farklılık göstermektedir. Birçok âlimin biyografisinde görüldüğü üzere, bölgede icâzetnâme verme geleneği pek oluşmadığı için büyük bir kısmının icâzetnâmesi bulunmamaktadır²⁵⁵. Bu sebeple Yemende bulunan medreselerde verilen eğitimin niteliği, süresi ve dersleri hakkında tam anlamıyla bilgi edinmek mümkün değildir. Bununla birlikte özellikle bölgede Zebid, Zamar, Beytül fakih, Sana ve Ta'izz şehirlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu şehirlerde daha önceden oluşmuş köklü bir medrese geleneğinin olması, birçok kişinin bu şehirlere gelerek eğitim almasına sebep olmuştur. Sicill-i Ahvâl defterlerine göre Zamar medreselerinde dokuz, Zebid medreselerinde sekiz, Beytül fakih medreselerinde altı, Sana medreselerinde beş; Zeydiye, Konduda, Ta'izz, İbb ve Amran'da bulunan medreselerde ise üçer âlimin eğitim aldığı görülmektedir.

Sıbyan mektebine veya medreseye başlama yaşı bölgedeki eğitim imkânlarının durumu ve ailevî sebeplerle kişiden kişiye değişiklik göstermekte olup dört yaşında eğitime başlayan olduğu gibi dokuz yaşına kadar herhangi bir eğitim almayan âlimler de bulunmaktadır. Genellikle dört yaşında sıbyan mektebine başlayan âlimler içinde Abdurrahman Efendi ilk eğitimine yedi yaşında, Kadı Mehmed Efendi yedi yaşında, Ali Ahmed Efendi sekiz yaşında, Ahmed Efendi ise dokuz yaşında eğitime ancak başlayabilmiştir²⁵⁶.

²⁵⁴ DAB, *DH.MKT.*, 1428/27, 08 Şevval 1304/30 Haziran 1887; DAB, *DH.MKT.*, 1466/112, 14 Rebülevvel 1305/30 Kasım 1887; DAB, *MV.*, 28/35, 26 Cemâziyelevvel 1305/08 Şubat 1888.

²⁵⁵ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 29/1, 3294, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 30/1, 3295, 18 Cemâziyelâhir 1328/26 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 28/1, 3293, 5 Muharrem 1330/27 Aralık 1911; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 19/1, 3258, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 31/1, 3296, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 20/1, 3259, 28 Receb 1328/04 Ağustos 1910.

²⁵⁶ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 126, 4/1, 1526, 27 Ramazan 1327/12 Aralık 1909; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 35/1, 3299, 01 Receb 1328/08 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 39/1, 3302, 02 Receb 1328/09 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 26/1, 2825, 20 Cemâziyelâhir 1328/28 Haziran 1910.

Yemen dışında eğitim alan âlim sayısı ise oldukça sınırlı olup bunların da tercih ettikleri merkezler ise Mekke, Medine, Cidde medreseleri ile Mısır'da bulunan Câmîü'l-Ezher medresesi olmuştur. Yemen vilayetinin birçok kazasında yaklaşık 35 yıl naiblik yapan Abdullah Efendi, ilk eğitimini doğduğu yerde aldıktan sonra Mısırda bulunan Câmîü'l-Ezher medresesinde bir süre ihtisas eğitimi görmüştür. Devlet hizmetindeki görevlerini Yemen dışında yapan ve Halep vilayetindeki Cısr-i Şugur nahiyesinde müftülük görevinde bulunan Mehmed Efendi de üç yıl kadar Câmîü'l-Ezher'de ihtisas eğitimi almıştır. Asir vilayetinin Konfuda kazasında doğan Seyyid Abdurrahman Efendi ise eğitiminin büyük bir bölümünü Mekke'de almış; bu sebeple ilk görevi Cidde Nâkibü'l Eşrâflığı olmuştur. Şerif Hüseyin Efendi ise bir süre Medine'de eğitim almıştır²⁵⁷. Buradan hareketle Yemen'de eğitim gören âlimlerin Mekke, Medine ve Mısır'a giderek bir anlamda ihtisas eğitimi aldıkları söylenebilir. Bu dönemde Mekke ve Medinede bulunan medreselerin müfredat programı hakkında yeterli bilgimiz yoksa da kuruluşu çok eskiye dayanan ve Mısır'ın Kahire şehrinde bulunan Câmîü'l-Ezher medresesi, Osmanlı Devletinin belli başlı eğitim merkezlerinden sayılmış ve Ortadoğu'nun en önemli ilim merkezi haline gelmiştir. Burada en üst seviyede üç yıl eğitim alanlar; birinci sınıfta Hadis, Kelâm, Fıkıh, Siyer-i Nebî, Târih-i İslâm, Hitâbet ve Mev'iza, Edebiyat-ı Arabîye, Târih-i Umûmî, Coğrafya-yı İslâmî, Coğrafya-yı Umûmî, Hesap, Hendese ve Terbiye-i Bedenîye, ikinci sınıfta Tefsir, Hitâbet, Kelâm, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Hitâbet ve Mev'iza, Târih-i Umûmî, Târih-i Osmânî, Siyer-i Nebî, Târih-i İslâm, Cebir, Hikmet-i Tabîyye, Mâlûmât-ı Hukûkîye ve Terbiye-i Bedenîye, üçüncü sınıfta ise Tefsir, Hitâbet, Kelâm, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Felsefe, Hitâbet ve Mev'iza, Edebiyat-ı Arabîye, Târih-i Edyân, Hey'et, Hıfz-ı Sıhha, Kimya, Hikmet-i Tâbîyye ve Terbiye-i Bedenîye derslerini görmekteydi²⁵⁸.

Yemenli âlimlerin büyük bir kısmının doğduğu yerde bulunan mahalle veya sıbyan mektebine devam ettiği ve süresi dört yıl olan bu ilk mektepten sonra

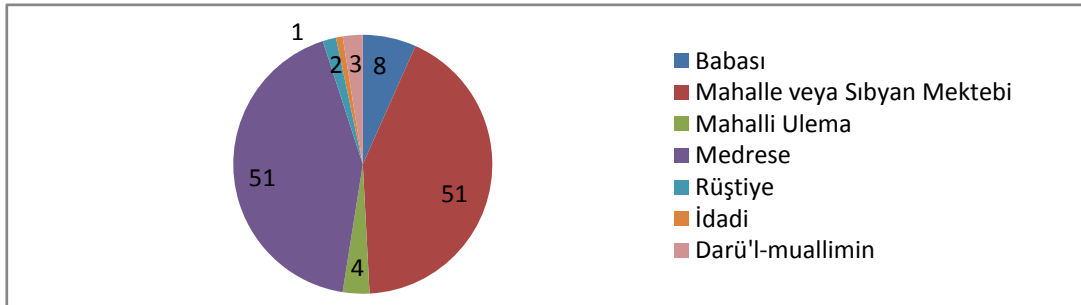
²⁵⁷ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 126, 02/1, 1524, 01 Cemâziyelâhir 1327/20 Haziran 1909; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 127, 27/1, 1610, 30 Cemâziyelâhir 1328/07 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 02/1, 3194, 01 Safer 1310/24 Ağustos 1892; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196, 31/1, 2843, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910.

²⁵⁸ Mustafa Uzun, "Ezher" *DİA*, c. 12 (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 58.

bir medreseye devam ettiği görülmektedir. Bu şekilde alt kademede eğitim alıp bir üst kademeye çıkma imkânının bulunduğunu söylemek mümkündür. Sıbyan mektebinin olmadığı yerlerde ise âlimler, mahallî ulemâ tarafından yetiştirilmiştir. Mehmed Efendi, Abdurrahman Efendi, Seyyid Abdulvahhab Efendi ve Seyyid Mehmed Efendi, buldukları yerlerde sıbyan mektebinin olmaması sebebiyle mahallî ulemâdan ders alarak medrese eğitimine geçmişlerdir. Bazı âlimlerin de ilk eğitimlerini babalarından alarak sıbyan mektebine devam etmelerine bakarak aileden eğitim alma geleneğinin bölgede etkili olduğunu ve aynı aileden birçok kişinin âlim olarak yetişmesinde bu geleneğin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Abdullah Efendi, Abdurrahman Efendi, Mehmed Efendi, Mehmed Ali Efendi, Mehmed Şerîf Efendi, Salih Efendi ve Salih Ahmed el Cebbarî Efendi ilk eğitimlerini babalarından almışlardır²⁵⁹.

Osmanlı Devletinin bölgede açtığı Rüşdiye, İdâdî ve Dârü'l-muallimîn mekteplerinde okuyan âlim sayısının sınırlı olmasına bakarak geleneksel eğitime bağlılığın bölgede oldukça fazla olduğu sonucuna ulaşılabılır. Âlimlerden Ahmed Efendi ve Kasım Efendi Rüştiye mektebinde, Abdulvahhab el Mensûb Efendi, Ahmed Efendi ve Seyyid Ahmed Efendi ise Dârü'l-muallimîn mektebinde eğitim almışlardır. İdâdî mektebinde eğitim alan tek âlim ise Rüşdiye mektebinde eğitim aldıktan sonra bu okula gelen Kasım Efendi olmuştur.

Grafik 1: Yemenli Osmanlı Âlimlerinin Eğitim Gördüğü Okullar

²⁵⁹ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 32/1, 3269, 02 Şâban 1328/07 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 3/1, 3195, 16 Şevval 1310/03 Mayıs 1893; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 127, 27/1, 1610, 30 Cemâziyelâhir 1328/07 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196, 27/1, 2842, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 217, 14/1, 3437, 18 Rebûülâhir 1332/15 Mart 1914; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 11/1, 2819, 12 Şevval 1328/16 Ekim 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 10/1, 3280, 8 Rebülevvel 1333/24 Ocak 1915.

Tabloda görüldüğü üzere 61 âlimin 51'i mahalle veya sıbyan mektebinden eğitim almıştır. Aynı şekilde medrese eğitimi gören âlim sayısı da 51 olup devletin bölgede açtığı modern okullarda eğitim alan âlim sayısı oldukça az olmuştur.

2.3. Âlimlerin Aldıkları Dersler

Yemenli âlimlerin eğitim hayatları boyunca aldıkları dersler gerek Sicill-i Ahvâl defterlerinde gerekse icâzetnâmelerinde belirtilmiştir. Bu dersler incelendiğinde, Mukaddimat-ı ulûm denilen Kur'an-ı Kerim, Tecvit, İlm-i hâl, Ahlak, Sarf, Nahiv, Kıraat ve Hesap dersleri ile Ulûm-ı 'âliyye denilen Hadis, Akâid, Ferâiz, Mantık, Beyân, Bedîi, Meânî, Kelam, Hikmet ve Fıkıh derslerinin ön planda olduğu görülür²⁶⁰. Bununla birlikte Osmanlı Devletinin 19. yüzyılda Yemen'de açtığı Rüştîye, İdâdî ve Dârü'l Muallimîn mekteplerinde eğitim gören âlimler de olmuş ve bunlar o zamanın müfredatına göre naklî ilimleri tahsil etmişlerdir²⁶¹. Buna göre rüştiyelerinin programında Mebâdî-i ulûm-i dîniyye, Lisân-ı Osmânî kavâidi, İmlâ ve İnşâ, Kavâid-i Arabiyye ve Fârisiyye, Tersîm-i hutût, Mebâdî-i hendese, Defter tutma usulü, Târîh-i umûmî, Târîh-i Osmânî, Coğrafya, Jimnastik ve Mahallî dil (okulun bulunduğu yerdeki halkın çoğunluğunun dili) derslerinden oluşan bir müfredat uygulanmıştır²⁶². Süresi beş yıl olarak belirlenen idâdîlerde okutulan başlıca dersler Kur'an-ı Kerîm ve ulûm-i dîniyye, Türkçe ve edebiyat, Hüsn-i hat, Hesap, Hendese, Coğrafya, Tarih, Ziraat, Tabîyyât, Resim, Mûsiki, Lisân-ı ecnebî, Hıfzıssıhha, İktisat, Cebir, Kozmografya, Usûl-i defterî, Arabî, Fârisî, Ma'lûmât-ı medeniyye ve kanûniyye ile meslek dersleriydi²⁶³. İbtidâî mekteplerine öğretmen yetiştirmek üzere taşralarda açılan ve 1914 yılına gelindiğinde imparatorluk genelinde sadece 22'sinin aktif durumda olduğu Dârü'l Muallimîn mekteplerinden biri de Yemen'de bulunmaktaydı. Öğretim süresi 3 yıl olarak belirlenen okulda Kur'an-ı Kerim ve Tevcid, Ezber ve İnşad, Malumat-ı Diniye, Sarf, Nahiv, Kıraat-ı Arabî,

²⁶⁰ Baltacı, "Mektep" *DİA*, c. 29 (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 7; İpşirli, "Medrese", 328.

²⁶¹ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 5/1, 3277, 30 Cemâziyelevvel 1328/09 Haziran 1910.

²⁶² Öztürk, "Rüşdiye", 302.

²⁶³ İbrahim Caner Türk, "Osmanlı Devletinin İlköğretim Okulları Tarih Müfredatı Programları-Tarih Öğretim Usulleri", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 14 (2006): 337.

Kozmografya, Usul-ı defteri, Fenn-i Terbiye, Coğrafya, Lisan, Tarih, Hesap, Fizik, Cebir, Kimya, Hendese, Hikmet-i Tabîye, Hat, Ziraat, Resim, Terbiye-i Bedeniye, Fizyoloji ve Malumat-ı Ahlakiye dersleri verilmekteydi²⁶⁴.

Tablo 2: Yemenli Osmanlı Âlimlerinin Gördükleri Dersler

Medreseler	Rüştiye, İdâdî ve Dârü'l Muallimîn
Kur'ân-ı Kerîm	Mebâdî-i ulûm-i dîniyye
Tecvit	Lisân-ı Osmânî kavâidi
Kıraat	İmlâ ve İnşâ
Tefsir	Kavâid-i Arabiyye ve Fârisiyye
Sarf	Tersîm-i hutût
Nahiv	Mebâdî-i hendese
Kâfiye	Târîh-i Umûmî
Hesap	Târîh-i Osmânî
Hadis	Coğrafya
Akâid	Jimnastik
Ferâiz	Kur'ân-ı Kerîm
Mantık	Türkçe ve edebiyat
Beyân	Hüsn-i hat
Bedî	Hesap ve Hendese
Meâni	Ziraat
Kelam	Tabîyyât
Hikmet	Resim
Fıkıh	Mûsiki
Usûl-ı Fıkıh	Lisân-ı ecnebî
Furû'-ı Fıkıh	Hıfzıssihha
İlm-i hâl	İktisat
Ahlak	Cebir
Mâhiye	Kozmografya
İzhâr	Usûl-i defterî
Hüsn-i Hat	Usûl-i Arabî ve Fârisî
İzzî	Malûmât-ı medeniyye ve kanûniyye
Fıkıh-ı Hanefî	Fenn-i Terbiye
Fıkıh-ı Şâfiî	Terbiye-i Bedeniye
	Fizyoloji
	Malûmât-ı Ahlakiye

²⁶⁴ Memet Yetişgin, "Osmanlı Darümuallimin Mektebi: Maraş Darümuallimini", *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 16/4 (2017): 1089.

Yemenli âlimlerden medreselerde eğitim alanların dersleriyle rüştiye, idâdî ve Dârü'l Muallimîn mekteplerinde eğitim alanların dersleri arasında belirgin bir farklılık görülmektedir. Her ne kadar modern okullarda da çeşitli dinî dersler verilmişse de gerek derslerin çeşitliliği gerekse sayısı bakımından önemli farklar bulunmaktadır.

2.4. Âlimlerin Lisan Durumları ve Eserleri

Sicill-i Ahvâl defterlerine baktığımızda, âlimlerin “tekellüm eder”, “kitabet eder”, “tefehüm eder” ve “aşınadır” gibi ifadeler kullandıklarını ve bildikleri diller hakkında da bilgi verdikleri görülür. Fakat büyük çoğunluğunun sadece ana dilleri olan Arapça ile okuyup yazabildiği, ikinci bir dil olarak Türkçe bilen ulemânın ise sadece on bir kişi olduğu görülmektedir²⁶⁵. Bu iki dil dışında başka bir dil bilen herhangi bir âlim bulunmamaktadır.

Sicill-i Ahvâl defterlerine göre sadece üç âlimin birer eser yazdığı görülmektedir. Bunlardan Abdurrahman Efendi'nin “*En-nefhatü'l-virdiyye fî Ahkâm-i muâmelâti'l-ümmiyye el-Muhammediye*” adlı eseri kendi biyografisinde belirttiği üzere bir fetva kitabı şeklinde yazılmıştır²⁶⁶. Mehmed Efendi'nin, “*Ed-dürer el-lâmi'a li-şerhi'r-risâleti'l-câmi'a*” isimli eseri ise kim tarafından yazıldığı bilinmeyen Risâletü'l-câmi'a isimli eserin şerhi olarak kaleme alınmış olup dinî ilimler konusunda genel bilgileri içeren bir eser özelliği göstermektedir²⁶⁷. Eser yazan üçüncü âlim ise Seyyid Ahmed Efendi olup

²⁶⁵ İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 32/1, 3269, 02 Şâban 1328/07 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 39/1, 2851, 11 Receb 1328/18 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 210, 22/1, 3236, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 18/1, 3286, 25 Receb 1328/01 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 5/1, 3277, 30 Cemâziyelevvel 1328/09 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 35/1-2-3-4, 2828, 07 Cemâziyelâhir 1328/15 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 15/1, 3256, 03 Receb 1328/10 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 18/1, 3257, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 26/1, 2825, 20 Cemâziyelâhir 1328/28 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 196, 35/1, 2847, 14 Safer 1330/03 Şubat 1912; İST. MFT. MŞH, SAİD, 127, 27/1, 1610, 30 Cemâziyelâhir 1328/07 Temmuz 1910.

²⁶⁶ İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 3/1, 3195, 16 Şevval 1310/03 Mayıs 1893.

²⁶⁷ İST. MFT. MŞH, SAİD, 197, 06/1, 2855, 05 Şâban 1328/10 Ağustos 1910.

“*Tuhfetü'l Ebrâr*” adlı bir eser yazdığı biyografisinde belirtilmiştir²⁶⁸. Her üç eser de herhangi bir matbaada basılmadığı ve biyografilerinde de eserlerin örnekleri bulunmadığı için günümüze kadar gelememiştir.

---

²⁶⁸ İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 21/1, 3321, 13 Zilkade 1328/16 Kasım 1910.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEMENLİ ÂLİMLERİN İSTİHDAM EDİLDİKLERİ SAHALAR

Osmanlı Devletinde Seyfiye, İlmiye ve Kalemiye olarak kabaca üçe ayrılan yönetici sınıf içerisinde ilmiye sınıfının yeri oldukça önemlidir. Diğer iki sınıftaki yöneticilerin yetişmesinde de etkili olan İlmiye teşkilatında, sıbyan mektebinden başlayarak medrese eğitiminin en üst basamağına kadar çıkan talebeler, eğitim durumlarına göre ilmî, dinî ve hukukî alanlar başta olmak üzere birçok alanda istihdam edilmişler hatta askerî alanda dahi görev yapmışlardır²⁶⁹. İlmiye teşkilatının en üst basamağında bulunan Şeyhülislâm başta olmak üzere, müftü, imam, vâiz, imam-hatip ve müezzin gibi dinî alanda istihdam edilen görevliler, iyi eğitim alan medrese mezunları arasından seçilmiştir²⁷⁰. İlmiye sınıfının bir bölümü de adalet teşkilatı içinde yer almıştır. Adalet teşkilatının en üst basamağında yer alan Kazasker başta olmak üzere tüm adlî görevliler ilmiye teşkilatı içinden seçilmiştir. Medrese eğitimi tamamlayan kişilerden kadı olmak isteyenler, önce en alt seviyedeki medreselerden birinde bir süre müderris olarak görev yapar; ardından bir süre de mülâzemet²⁷¹ ettikten sonra herhangi bir kaza kadılığına tayin edilirdi²⁷². Peygamber Efendimiz (sas)'in soyundan gelenleri tespit etmek ve onlarla ilgilenmek üzere kurulan Nakîbü'l-eşrâf teşkilatı mensupları ile padişah çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmek görevini üstlenen padişah hocaları da ilmiye sınıfı içinde yer almıştır²⁷³.

²⁶⁹ Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, 458; Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, 108; Baltacı, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, 143.

²⁷⁰ İpşirli “Şeyhülislâm”, *DİA*, c. 39 (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 91; Murat Akgündüz, “Şeyhülislâmlık”, *İslâm Kurumları Tarihi*, ed. Eyüp Baş (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), 331; Fahrettin Atar, “Fetvâ”, *DİA*, c. 12 (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 486.

²⁷¹ İlmiye mesleği adaylarının meslekî stajları ve görev bekleme süreleri için kullanılan terim. Mülâzemet sistemi, kadı adaylarının mesleki tecrübelerinde oldukça önemlidir. Buna göre medreseden mezun olanlar, matlab adı verilen deftere isimlerini yazdırıp atanma sıralarının gelmesini beklerdi. Atama gelinceye kadar da bulunduğu bölgedeki mahkemelerin davalarını takip eder, celseleri dinler ve tecrübe kazanırdı. Mülâzemet sistemi sadece mesleğe ilk atanacak kişiler için değil, meslekte devam eden kişiler için de uygulanırdı. Bir bölgede belirli bir süre müderrislik veya kadılık yapan kişi, başka bir bölgeye hemen atanmaz, birkaç ay bekletilirdi ki buna da mülâzemet denirdi. İpşirli “Mülâzemet”, *DİA*, c. 31 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 537; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, 45.

²⁷² İpşirli, “Kazasker”, *DİA*, c. 35 (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 140; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, 87; Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, 108; Baltacı, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, 61.

²⁷³ Şit Tufan Buzpınar, “Nakîbüleşrâf”, *DİA*, c. 32 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 322; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, 145; Kazıcı, *Osmanlıda Eğitim Öğretim*,

İlmiye mensuplarının istihdam edildiği diğer alanlar ise hekimbaşılık ve müneccimbaşılık kurumlarıdır. Saray doktoru diyebileceğimiz hekimbaşılar, tıp ilmine vâkıf kişiler arasından seçilir ve padişah başta olmak üzere saray görevlilerinin hekimlik görevlerinden sorumlu tutulurdu. Namaz vakitlerini ayarlayan, astronomi ve astrolojiyle ilgili işlere bakan müneccimbaşılar da ilmiyeye mensup kişiler arasından seçilirdi²⁷⁴.

3.1. Âlimlerin Sosyal Kökenleri

Osmanlı bürokrasisinde seyfiye, ilmiye ve kalemiye sınıflarının oluşmaya başlaması ile birlikte her sınıf mensubu, çeşitli özellikleri yansıtan lakaplarla anılmaya başlanmıştır²⁷⁵. Sicill-i Ahvâl defterlerinde isimleri bulunan Yemenli âlimlerin isimlerinin sonunda *efendi* unvanını kullandıkları tespit edilmiştir. Bu unvan, tahsil görmüş ve itibar sahibi kimselere mahsus bir tabir olarak 15. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır; sosyal, siyasî, ilmî ve dinî çevrelerde giderek geniş bir kullanım alanı bulmuştur²⁷⁶. Yemen bölgesinde kabilecilik anlayışı etkin olduğundan, Sicill-i Ahvâl defterlerinde kaydı bulunan altmış bir âlimden otuz yedisi; kendisine, babasına veya sülalesine verilen lakap ve şöhretle tanınmıştır. Bu otuz yedi âlimden on altısı Hz. Peygamber'in, ikisi Hz. Ebubekir'in, biri de Halid bin Velid'in soyundan gelmekte olup bilinen bir sülaleye mensup olmayan veya herhangi bir lakabı bulunmayan âlim sayısı ise yirmi dördtür²⁷⁷.

204.

²⁷⁴ Nil Sarı, "Hekimbaşı", *DİA*, c. 17 (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 161; Salim Aydüz, "Müneccimbaşı", *DİA*, c. 32 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 2.

²⁷⁵ İpşirli, "Lakap", *DİA*, c. 27 (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 67.

²⁷⁶ Orhan F. Köprülü, "Efendi", *DİA*, c. 10 (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 456.

²⁷⁷ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 24/1, 3290, 16 Cemâziyelâhir 1328/24 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 213, 10/1, 3311, 23 Cemâziyelevvel 1332/19 Nisan 1914; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 4/1, 3196, 18 Rebülevvel 1310/09 Ekim 1892; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 9/1, 3252, 12 Recep 1328/19 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 02/1, 3194, 01 Safer 1310/24 Ağustos 1892; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 27/1, 3211, 17 Zilhicce 1328/20 Aralık 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 213, 21/1, 3321, 13 Zilkade 1328/16 Kasım 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 204, 8/1, 3058, 29 Safer 1333/16 Ocak 1915; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 14/1, 2821, 01 Cemâziyelâhir 1332/27 Nisan 1914; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 19/1, 3258, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 20/1, 3287, 21 Cemâziyelâhir 1328/29 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 31/1, 3296, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 197, 38/1, 2878, 09 Cemâziyelâhir 1328/17 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 197, 22/1, 1328, 08 Şâban 1328/13 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 19/1, 2823, 09 Receb 1328/16 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196,

Tablo 3: Yemenli Âlimlerin Sülale İsimleri, Lakap ve Şöhretleri

Âlimlerin İsimleri	Lakap ve Şöhretleri	Sülale isimleri
Abdullah Efendi	İbâdî	Molla
Abdullah Efendi	Şer‘an	
Abdullah Efendi	Hacı Yunus	
Abdullah Efendi	Kadı	Beni Ansî
Abdullah Efendi		Semavî
Abdulvâsî Efendi	Tayyip	
Abdulvahhab Efendi	Mensûb	
Abdulvahhab Efendi	Varis	Kureyş
Abdulvedud Efendi	Seyyid	Fettah
Abdurrahman Efendi		Bihruş
Abdurrahman Efendi	Seyyid	
Abdurrahman Efendi	Seyyid	Sakkâf
Ahmed Efendi		Şeybânî
Ahmed Efendi		Kazımîzâde
Ahmed Efendi	Berberî	Dürr-i Mehmed
Ahmed Efendi		Beytü’l-mücâhid
Ahmed Efendi	Seyyid	
Ahmed Şerîf Efendi	Zahir	Kureyş
Ahsen Efendi	Şerafeddin	Mutahhar
Ali Efendi		Beytü’l-mücâhid
Ali Efendi	Ataullah	Kureyş
Hacı Mehmed Efendi	Saffet	
Hüseyin Efendi	Bahri	
Mehmed Efendi	Kadı	
Mehmed Efendi	Fakir	
Mehmed Efendi	Hazrânî	
Mehmed Efendi	Musa	
Mehmed Efendi	Seyyid	Molla Kazım
Mehmed Efendi	Seyyid	İmam Şerafeddin
Mehmed Efendi	Seyyid Kadımî	Kureyş
Muhammed Efendi	Bekir	
Musa Efendi	Seyyid	
Salih Efendi		Kureyş

31/1, 2843, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 212, 29/1, 3294, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 211, 15/1, 3256, 03 Receb 1328/10 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, SAİD, 217, 14/1, 3437, 18 Rebûlâhir 1332/15 Mart 1914.

Salih Ahmed Efendi	Cebbarî	
Seyyid Ali Efendi	Varis	Kureyş
Şerîf Hüseyin Efendi		Eşrâfîn
Yahya Efendi		Bacil

Sicill-i Ahvâl defterlerindeki Yemenli âlimlerin baba mesleklerine baktığımızda, 48 âlimin baba mesleği belirtilmiş olup 13 âlimin baba mesleği ise bilinmemektedir²⁷⁸. Baba mesleği bilinenlerin beşi tüccar, beşi memur, ikisi müstahdem ve otuz altısı ise ulemâ sınıfındandır. Bu otuz altı ulemânın on sekizi devlet hizmetinde herhangi bir görevde bulunmamış, diğerleri ise üçü müderris, dokuzu naib, ikisi Şâhidü'l Hükkâm, biri müftü, biri kadı, biri imam, biri muallim olarak görev yapmıştır. İncelenen Yemenli âlimlerin büyük bir çoğunluğunun babalarının memur ve ulemâ sınıfından olması ve dolayısıyla küçük yaştan itibaren belli bir ilim çevresinde yetişmeleri, devlet hizmetinde yer almalarını kolaylaştıran bir etken olmuştur.

Sicill-i Ahvâl defterlerinde yer alan Yemenli âlimlerin bir kısmının mensup oldukları mezhepler de bilinmektedir. Buna göre Ab kazası Şâhidü'l Hükkâmlarından Abdullah Efendi, Haraz mahkemesi muhızı Ahmed Efendi, Beytül fakih mahkemesi kâtibi İbrahim Efendi, Ab kazası müftüsü Mehmed Ali Efendi ve Ab mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlarından Şerîf Hüseyin Efendi Şâfi mezhebine bağlıken, Hudeyde müftüsü Mehmed Efendi Hanefî mezhebine, Hicce kazası Şâhidü'l-Hükkâmlarından Salih Efendi ise Zeydî mezhebine mensuptur²⁷⁹.

²⁷⁸ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 205, 20/1, 3080, 19 Cemâziyelâhir 1333/04 Mayıs 1915; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 25/1, 3291, 26 Cemâziyelâhir 1328/04 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 18/1, 3286, 25 Receb 1328/01 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 5/1, 3277, 30 Cemâziyelevvel 1328/09 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 11/1, 3253, 23 Cemâziyelâhir 1329/21 Ağustos 1911; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 22/1, 3288, 22 Cemâziyelâhir 1328/30 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 197, 06/1, 2855, 05 Şâban 1328/10 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 28/1, 3293, 5 Muharrem 1330/27 Aralık 1911; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 4/1, 3249, 20 Receb 1329/17 Temmuz 1911; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 4/1, 3196, 18 Rebülevvel 1310/09 Ekim 1892; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 197, 22/1, 1328, 08 Şâban 1328/13 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196, 31/1, 2843, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 20/1, 3259, 28 Receb 1328/04 Ağustos 1910.

²⁷⁹ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 210, 34/1, 3244, 17 Rebülâhir 1329/17 Nisan 1911; İST. MFT. MŞH,

3.2. Âlimlerin Meslekî Hayatları

Yemenli âlimlerin meslekî hayatlarına bakıldığında ilmiye sınıfı içinde çok çeşitli görevler aldıkları görülmektedir. Büyük çoğunluğu adlî teşkilata bağlı olarak görev yapmış, memuriyetleri döneminde farklı görevlere tayin edilenler de çıkmıştır.

3.2.1. Kadı

Osmanlı Devletinde adlî işlerin yürütülmesi sorumluluğu kadılara aitti. Kadılar bunun dışında askerî, mülkî, idarî ve malî işlerin yürütülmesinden de sorumluydu²⁸⁰. Osmanlı devleti kadı seçiminde oldukça titiz davranmış ve kadıların şer'î hukuk alanında iyi yetişmiş olmalarına dikkat etmiştir. Kadı adaylarının tarafsız ve tutarlı olmaları en önemli vasıfları olarak değerlendirilmiştir²⁸¹. Devletin ilk dönemlerinden itibaren çok geniş yetkilere sahip olan kadıların görevleri Tanzimatla birlikte azaltılarak sadece yargı ile ilgili görevlerinin devam etmesine izin verilmiştir²⁸². Kadıların yetişmesi için çok iyi bir eğitim süreci gerekli olduğu için Sicill-i Ahvâl defterlerine göre Yemenli âlimlerden sadece Seyyid Abdulvahhab Efendi, Yerim kazasındaki Şer'iyye mahkemesinde kadılık vazifesi ile görevlendirilmiştir²⁸³.

3.2.2. Naib

Adalet işlerinin yanında diğer alanlarda da iş yoğunluğunun fazla olması ve merkezden tayin edilen kadıların görev yerlerinin çok uzak olması gibi sebeplerden dolayı, kadılarla aynı yetkilere sahip olan ve naib adı verilen kadı yardımcıları atanmaya başlanmıştır²⁸⁴. Naib, kadıya yargılama ve diğer işlerde

---

SAİD, 212, 18/1, 3286, 25 Receb 1328/01 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 18/1, 3257, 06 Şâban 1328/11 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196, 27/1, 2842, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196, 31/1, 2843, 10 Receb 1328/17 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 197, 06/1, 2855, 05 Şâban 1328/10 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 11/1, 2819, 12 Şevval 1328/16 Ekim 1910.

²⁸⁰ A.Refik Gür, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadılık Müessesesi*, hzr. Mehmet Nihat Aryol (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015), 13.

²⁸¹ Yaşar Şahin Anıl, *Osmanlı'da Kadılık* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1993), 59; Hamiyet Sezer Feyzioğlu, "Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/38 (2005): 48.

²⁸² Ekinci, *Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri*, 240; Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, 588.

²⁸³ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 213, 10/1, 3311, 23 Cemâziyelevvel 1332/19 Nisan 1914.

²⁸⁴ M. Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013), 84; Ekrem Buğra Ekinci, *Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri* (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2003), 24; Gür, *Kadılık Müessesesi*, 68.

yardımcı olan ve kadı tarafından tayin edilen mahkeme görevlisidir. Yargı çevresi geniş olan kadılar, kazalarına bağlı nahiyelere naib atamışlar, işyükü fazla olan kadılar ise buldukları mahkemede ikinci dereceden işleri görevlendirdikleri naiblere yaptırmışlardır²⁸⁵. 1854 yılına gelindiğinde, naib olarak atanacakların daha ehliyetli kişilerden seçilmesini sağlamak amacıyla “Muallimhâne-i Nüvvâb” adı altında bir medrese açılmış ve bu medreseden mezun olanlar kazalarda naib sıfatıyla istihdam edilmeye başlanmıştır²⁸⁶. Fakat Yemen’in merkeze olan uzaklığı ve coğrafi şartlarının zorluğu sebebiyle Osmanlı Devleti, bu bölgeye merkezden kadı veya naib atama yoluna gitmemiş genellikle bölgedeki ulemadan faydalanmıştır. Sicill-i Ahvâl defterlerine göre on bir âlimin naiblik görevinde bulunduğu görülmektedir²⁸⁷.

3.2.3. Müderris

Osmanlı ilmiye teşkilâtında kadılık ve müftülükte birlikte üç temel görevden biri olan müderrislik, medreselerde çeşitli dersler veren hocaları nitelikleme üzere kullanılmış olup eğitim-öğretim faaliyetinin temelini teşkil etmişlerdir. Medrese bir kurum olarak bir önem taşımayıp buradaki müderrisin bizzat kendisi ön planda olduğu için icâzetnâmelerde medrese adı geçmeyip müderrislerin ve onlardan okunan derslerin ismi zikredilirdi. Osmanlı sisteminde medrese tahsili yaparak icâzet alanlar müderrislik için aday olur, Kazasker defterine kaydolup sıra bekler, sırası gelince bizzat kazaskerin de bulunduğu bir ilim heyeti huzurundaki imtihanda başarılı olursa müderrislik payesi verilirdi. Bir müderrisin aslî görevi medresede ders vermek ve az sayıdaki öğrencileriyle ilgilenmek ve onları ilme teşvik etmektir. Ayrıca medrese içinde asayişin ve

²⁸⁵ Abdullah Demir, “Osmanlı Devleti’nde Kadılar ve Naipiler”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 1/1 (2017): 35.

²⁸⁶ İkinci, *Osmanlı Mahkemeleri*, 258; İpşirli, “Nâib”, *DİA*, c. 32 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 313; Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, 157; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, 270; Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, 304.

²⁸⁷ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 126, 02/1, 1524, 01 Cemâziyelâhir 1327/20 Haziran 1909; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 213, 13/1, 3314, 27 Zilkade 1328/30 Kasım 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 126, 4/1, 1526, 27 Ramazan 1327/12 Aralık 1909; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 3/1, 3195, 16 Şevval 1310/03 Mayıs 1893; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 15/1, 3256, 03 Receb 1328/10 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 28/1, 3293, 5 Muharrem 1330/27 Aralık 1911; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 4/1, 3196, 18 Rebülevvel 1310/09 Ekim 1892; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 9/1, 3252, 12 Recep 1328/19 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 02/1, 3194, 01 Safer 1310/24 Ağustos 1892; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 27/1, 3211, 17 Zilhicce 1328/20 Aralık 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 213, 21/1, 3321, 13 Zilkade 1328/16 Kasım 1910.

çalışma ortamının sağlanması da onun görevlerindedir. Küçük medreselerde çok defa ayrıca bir mütevellî olmadığından bu işi de müderris üstlenirdi²⁸⁸.

Yemenli âlimlerin bir kısmının buldukları bölgelerde almış oldukları eğitimin sonunda müderris olarak istihdam edildiği de görülmektedir. Bu şekilde istihdam edilen âlimler Abdullah Efendi, Ahmed Efendi, Kadı Mehmed Efendi, Mehmed Şerîf Efendi ve Seyyid Ahmed Şerîf Efendi olmuştur²⁸⁹.

3.2.4. Müftü

Osmanlı Devleti, taşrada çıkan sorunların çözümü hakkında fetva verilmesini sağlamak amacıyla hemen her merkeze bir müftü atama yoluna gitmiştir. Müftüler, Müslüman ailelerden gelen ve çok iyi bir dinî eğitim almış kişilerden oluşmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde müftüler öncelikle büyük merkezlerde olmak üzere ve ömür boyu görev yapacak şekilde atanmış daha sonra kaza, sancak ve bazı kasabalara da müftü gönderilmeye başlamıştır. Her müftü bulunduğu bölgenin bağlı birimlerinden sorumlu tutulmuş; müftünün bulunmadığı bölgelerde dinî işlerle kadı ve nâibler ilgilenmiştir. Müftüler, buldukları bölgelerde medrese varsa bu medreselerde ders okutup müderrislik de yapmışlardır. Müftüler tayin, azil, maaş ve görev süresi gibi yönlerden tamamen Şeyhülislâmlık kurumuna bağlı olarak görev yaparlardı²⁹⁰.

Osmanlı devletinin, uzak bölgelere müftü gönderemediği durumlarda ise o bölgedeki ulemâdan faydalanma yoluna gittiği görülmektedir. Nitekim Yemen'de müftülük yapan âlimlerin bir kısmının bölge halkından olduğu anlaşılmaktadır. Doğrudan şeyhülislâmlık kurumunun iradesiyle tayin edilen müftüler olduğu gibi bazen bölgenin ileri gelen ulemâ ve eşrâfının isteğiyle bazen de kaza meclislerinin kararıyla bazı âlimlerin müftü olarak atandığı görülmektedir. Sicill-i Ahvâl defterlerine göre bölgede görev yapan Yemenli âlimlerden Abdulvahhab el

²⁸⁸ İpşirli, "Müderris", *DİA*, c. 31 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 468-469.

²⁸⁹ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196, 39/1, 2851, 11 Receb 1328/18 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 205, 20/1, 3080, 19 Cemâziyelâhir 1333/04 Mayıs 1915; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 26/1, 2825, 20 Cemâziyelâhir 1328/28 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 217, 14/1, 3437, 18 Rebûlâhir 1332/15 Mart 1914; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 204, 8/1, 3058, 29 Safer 1333/16 Ocak 1915.

²⁹⁰ Mehmet Sait Sütçü, "Osmanlı Devleti'nde Müftülük Kurumu: Anadolu Müftüleri", *Tarih Okulu Dergisi* 10/32 (2017): 468-470.

Mansûb Efendi, Ali Efendi, Kadı Mehmed Efendi, Salih Ahmed el Cebbarî Efendi, Seyyid Ali el Varis Efendi ve Seyyid Şerafeddin Ahsen Efendi kaza meclisleri veya bölgenin ileri gelenlerinin kararıyla müftülük görevine atanmışlardır²⁹¹.

3.2.5. Nâkibü'l Eşrâf

Hz. Muhammed'in soyundan gelenlerle ilgilenmek üzere kurulan teşkilâtın sorumlusu olan Nâkibü'l Eşrâf, Osmanlı hiyerarşisinde önemli bir yer tutmuş ve genellikle ilmiye mensubu olan sâdât arasından seçilmiştir. Nâkibü'l Eşrâflar daha önce kadı, kazasker veya şeyhülislâm olanlar bulunduğu gibi iki görevi aynı anda yürütenler de vardı. Osmanlı nakîbüleşrâfları İstanbul'da ikamet eder; diğer şehirlerde sâdât arasından belli bir süre için seçilen nakîbüleşrâf kaymakamları bulunurdu. Bu makamın önemli görevleri arasında seyyid ve şeriflerin şeceresini kaydederek seyyidlik beratı vermek, sâdâta sağlanan askerlik ve örfî vergi muafiyetlerinin uygulanmasını sağlamak, onlarla ilgili davalara müdahil olmak sayılabilir²⁹².

Yemen âlimleri içerisinde bu makama gelen tek âlim, eğitimini Mekke'de yapan Seyyid Abdurrahman Efendi olup yaklaşık yirmi yıl Cidde Nâkibü'l Eşrâflığı görevini sürdürmüştür²⁹³.

3.2.6. Muallim

Osmanlı eğitim sisteminin önemli bir kolunu oluşturan ve sıbyan mektebi veya iptidâî mektebi gibi adlarla da anılan, daha çok okuma yazma ve temel dinî bilgilerin öğretildiği okullarda görev yapan öğretmenler için muallim kavramı kullanılmaktaydı. Devletin en ücra noktalarına kadar yayılan bu kurumlarda bütün çocukların 11-12 yaşlarına kadar eğitim alma imkânı mevcuttu. Bu okullarda

²⁹¹ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196, 371/1-3-8, 2849, 01 Rebülevvel 1330/02 Şubat 1912; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 35/1-3-4-5-6, 2828, 07 Cemâziyelâhir 1328/15 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 26/1, 2825, 20 Cemâziyelâhir 1328/28 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 10/1, 3280, 8 Rebülevvel 1333/24 Ocak 1915; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 14/1-2-3-4, 2821, 01 Cemâziyelâhir 1332/27 Nisan 1914; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 19/1, 2823, 09 Receb 1328/16 Temmuz 1910.

²⁹² Buzpınar, "Nakîbüleşrâf", 322-324.

²⁹³ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 02/1, 3194, 01 Safer 1310/24 Ağustos 1892.

görev almak için şart koşulan en önemli özellikleri meslek sevgisi, ilme ve ilim adamına saygı, sabır, hoşgörü ve affedicilik şeklinde özetlemek mümkündür²⁹⁴.

İlk zamanlarda sıbyan mekteplerinde genellikle medrese mezunu imam ve müezzinler görev yaparken II. Mahmud devrinde sıbyan mektebi hocaları medrese teşkilâtı içinde hususi bir tahsile tâbi tutulmaya başlanmış ve 1868 yılında sıbyan mekteplerine, rüşdiye ve idâdîlere muallim yetiştirmek üzere dârümuallimîn mektebi açılmıştır. Fakat imparatorluğun tüm bölgelerinde muallim açığını kapatabilmek için yerel ulemâ da muallim olarak atanmaya başlanmıştır²⁹⁵. Yemenli âlimlerden muallimlik yapan altı kişiden Abdulvahhab el Mensûb Efendi, Ahmed Efendi ve Seyyid Ahmed Efendi, Dârü'l-muallimîn mektebinde eğitim alarak muallim olurken Bereket Efendi, Mehmed Efendi ve Mehmed İsmail Efendi medrese eğitimi alarak muallim olmuşlardır²⁹⁶.

3.2.7. Kâtip

Klasik Osmanlı bürokrasisinde devlet dairelerinde çeşitli işlerin yerine getirilmesiyle görevli memurlara kâtip denirdi. Kâtipler, XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar genellikle medrese eğitimi almış kişilerden olurken bu yıllardan itibaren büroların gelişmesiyle her birim kendi personelini yetiştirmeye başlamış, medrese kökenli kâtiplerin sayısı azalmıştır. Devlet yazışmaları bunların elinden çıktığı için kâtiplik mesleğine büyük önem verilirdi. Görev süreleri oldukça uzun olan kâtiplerin gerekmedikçe emekli olmadıkları, iyice yaşlanmadan görevi bırakmadıkları görülmektedir. Kâtipler, başka bir göreve geçmedikleri veya emekli olmadıkları takdirde dairelerinde ölene kadar çalışırlardı²⁹⁷.

²⁹⁴ Bayramali Nazıroğlu, “Osmanlı’da Öğretmenlik Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2017): 5.

²⁹⁵ Ercan Uyanık, “Tanzimat Döneminde Modern Eğitimin Yaygınlaştırılması Yolunda Pratik Bir Çözüm: Yarı(m) Rüştiyeler”, *Tarih Dergisi* 49/1 (2010): 100; Baltacı, “Mektep”, 6-7.

²⁹⁶ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196, 371/1-3-8, 2849, 01 Rebülevvel 1330/02 Şubat 1912; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 5/1, 3277, 30 Cemâziyelevvel 1328/09 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 11/1, 3253, 23 Cemâziyelâhir 1329/21 Ağustos 1911; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 37/1, 3301, 25 Cemâziyelâhir 1328/03 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 28/1, 3293, 5 Muharrem 1330/27 Aralık 1911; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 27/1, 3211, 17 Zilhicce 1328/20 Aralık 1910.

²⁹⁷ Erhan Afyoncu, “Kâtip”, *DİA*, c. 25 (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 53-55.

Sicill-i Ahvâl defterlerine göre Yemenli âlimlerin 16'sının kâtiplik mesleğini yaptığı görülmektedir. Bunlardan sadece Ahmed Efendi ve Kasım Efendi'nin modern okullardan mezun olduğu diğer kâtiplerin ise medrese eğitimi görerek kâtiplik mesleğine girdikleri ve büyük bir kısmının da ilmiye bürokrasisi içerisinde görev aldığı görülmektedir²⁹⁸.

3.2.8. Muhzır

Mahkemelerde davalı ve davacıyı mahkeme huzuruna çağırın görevliye muhzır denirdi ve kâtip bulundurmaya gerek olmayan küçük kadılıklarda kitâbet işini de yapardı. Muhzırın zor kullanma yetkisi yoksa da bazı durumlarda kadının talebiyle yanına asker alabilirdi. Mahkemedeki asayişin temini, kadılık bölgesindeki suçluların takibi, âsilerin yakalanması, soruşturmalarda yardımcı olma gibi hususlarda görev yapar ve kadıların merkeze yazdığı arzları götürürdü. Muhzır, mahkemenin bulunduğu yerin ahali arasında özellikle daha önce bu görevi yapmış veya devlette görev almış kişilerden seçilirdi. Sivil halktan muhzır tayin edilemezdi. Muhzırları tayin ve azil yetkisi kadıların verilmiş olup haklarında bir şikâyet olmadığı müddetçe görevlerini sürdürebilirlerdi²⁹⁹.

İlmiye sınıfı içinde düşük dereceli bir memurluk sayılan muhzırlık için çok fazla bir eğitim süreci gerekmediği ve mesleklerinde yükselme olmadığı Sicill-i Ahvâl defterlerinden anlaşılmaktadır. Nitekim Yemenli âlimler içinde dört kişi, kısa süren bir eğitim sürecinden sonra bu göreve getirilmiş ve meslek hayatları boyunca da sadece bu görevi yapmışlardır³⁰⁰.

3.2.9. Şâhidü'l Hükkâm

Osmanlı Devletinde, dava konusu haline gelmiş bir problemin çözümünde taraflar arasındaki belirsizlikleri ortadan kaldırarak gerçeği ortaya çıkarmaya yarayacak güvenilir kişiler tarafından usulüne uygun olarak yapılan şahitlik, kadıyı bağlayıcı nitelikte olup kadı bu şahitleri dikkate almak zorundaydı.

²⁹⁸ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 24/1, 3290, 16 Cemâziyelâhir 1328/24 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 196, 35/1, 2847, 14 Safer 1330/03 Şubat 1912.

²⁹⁹ Ahıskalı, "Muhzır", 85.

³⁰⁰ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 2/1, 3247, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 25/1, 3291, 26 Cemâziyelâhir 1328/04 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 18/1, 3286, 25 Receb 1328/01 Ağustos 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 39/1, 3302, 02 Receb 1328/09 Temmuz 1910.

Dolayısıyla şahitlik yapacak kişilerin kör ve sağır olmaması, Müslüman olması, dürüst ve ahlaklı olması, davaya taraf olmaması, taraflardan biriyle akrabalık bağının bulunmaması gibi özellikler aranmaktaydı³⁰¹.

Kadınların dâvalara baktıkları sırada, dürüstlüğüne herkesin itimat ettiği ve o şehrin medrese eğitimi görmüş ahalisinden kadınlara yardımcı olan ve kâtipler tarafından tutulan mahkeme ilâmlarına imza atan Şâhidü'l Hükkâmolar olduğu görülmektedir. Hüküm verme yetkisi kadının olmakla beraber bunların da kararda söz söyleme hakkının olduğu anlaşılmaktadır. Mühim şahısları ilgilendiren büyük dâvalarda veya siyasî mahiyette olanlarda bu kadro geniş tutulmuştur³⁰².

Sicill-i Ahvâl defterlerine göre Yemenli âlimlerden 24'ünün Şâhidü'l Hükkâmolar olarak görev yaptığı görülmektedir. Bu âlimlerden 11'i meslek hayatlarında sadece bu görevi yaparken 13'ü bu görevden sonra kâtip, muallim veya müftü olarak memuriyet hayatını devam ettirmiştir.

Osmanlı ilmiye teşkilatı, kendi içinde iftâ, tadrîs ve kazâ dalları olmak üzere üç bölüme ayrılmış olup teşkilat içinde bir meslekten diğerine yatay geçişi mümkün kılan bir özellik bulunmaktaydı. Bu dallar içerisinde her rütbenin muadili hiyerarşide belirlenmişti. Bu sebeple muadil rütbeler arasında yatay geçiş mümkündü. Örneğin Süleymaniye müderrisleri kazâ silkine geçerlerse İstanbul kadılığına tayin edilirdi veya bu pâyeyi almaları gerekirdi. Aynı şekilde müderrislikten kadılığa, kadılıktan müderrisliğe geçişler mümkündü³⁰³. Bu sistemin Yemen'de de uygulandığı ve Sicill-i Ahvâl defterlerine göre 61 Yemenli âlimin 26'sının ilmiye sınıfı içerisinde bir meslekten diğerine geçtiği görülmektedir.

Yemen'in Osmanlı başkentinden uzak bir konumda olması sebebiyle, âlimlerin Osmanlı bürokrasisi ve ilmiye sınıfı içinde yükselmesi pek mümkün

³⁰¹ Yılmaz Yurtseven, "İslam-Osmanlı Muhakeme Hukukunda Şahitlik Müessesesi", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* 3/2 (2018): 85-139.

³⁰² Mustafa Akdağ, "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 13/1 (1955): 46; Mehmet Akif Aydın, "Mahkeme", *DİA*, c. 27 (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 343.

³⁰³ İlber Ortaylı, "Kadı", *DİA*, c. 24 (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 71; Mehmet Aykanat, "Klasik Dönemde Osmanlı Devletinde Hâkim Adaylığı: Mülazemet", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 9/34 (2018):185.

olmamış, genellikle naiblik, kâtiplik, muhızrlık, muallimlik ve Şâhidü'l Hükkâmlık gibi orta veya düşük seviyede memuriyetlerde bulunmuşlardır. İçlerinden kadılık, müderrislik ve müftülük yapan kişiler çıkmışsa da bunların sayısı fazla olmamıştır. Aynı şekilde Osmanlı bürokrasisinde liyakata dayalı olarak verilen rütbe ve nişanlardan da sadece Abdullah Efendi ve Ali Efendi faydalanabilmiştir. Bunlardan Abdullah Efendi, üçüncü dereceden Mecidî nişanı, Liyâkat gümüş madalyası, yüz elli kuruş atiyeye-i seniyye ve Edirne müderrisliği payesi ile Ali Efendi ise Edirne müderrisliği payesi, üçüncü rütbeden Mecidî nişanı ve ikinci rütbeden Liyâkat nişanı ile ödüllendirilmiştir³⁰⁴.

Âlimlerin görev yaptıkları yerlere bakıldığında, genellikle doğdukları yerlerde veya Yemen vilayeti dâhilindeki bölgelerde görev aldıkları görülmektedir. Devlet, bölgedeki âlimleri kendi yerlerinde değerlendirme yoluna gitmiştir. Yemen vilayeti dışında görev alan yalnızca iki âlim olmuş; bunlardan Mehmed Efendi, Halep vilayetine bağlı Cisir-i Şugur nahiyesinde Evkâf memurluğu, Seyyid Abdurrahman Efendi ise Cidde vilayetinde Nâkibü'l Eşrâflık görevinde bulunmuştur³⁰⁵.

Âlimlerin aldıkları maaşın hiyerarşik derecelerine göre değiştiği görülmektedir. Buna göre en fazla maaş Yemenli âlimler içinde kadılık yapan tek kişi olan Seyyid Abdulvahhab Efendi'ye verilmiştir³⁰⁶. Kadılardan sonra naib ve müftülerin diğer ilmiye mensuplarına göre daha fazla maaş aldığı görülmektedir. En az maaş alan ilmiye mensupları ise Şâhidü'l Hükkâmlar ve muhızrlar olup bu kesim içinde zaman zaman ekonomik sıkıntı sebebiyle bu görevlerinden istifa edenler de çıkmıştır. Muhızr olarak görev yapan Ahmed Efendi ve Ali Ahmed Efendi, maaş yerine mahkeme aidatlarından kendilerine pay verildiği için yaşadıkları ekonomik sıkıntı sonucunda görevlerine devam edememişlerdir³⁰⁷. Bazı âlimlerin ise mesleğe ilk başladığı zamanlarda maaşsız çalıştıkları

³⁰⁴ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 210, 34/1, 3244, 17 Rebûlâhir 1329/17 Nisan 1911; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 35/1-2-4, 2828, 07 Cemâziyelâhir 1328/15 Haziran 1910.

³⁰⁵ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 127, 27/1, 1610, 30 Cemâziyelâhir 1328/07 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 02/1, 3194, 01 Safer 1310/24 Ağustos 1892.

³⁰⁶ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 213, 10/1, 3311, 23 Cemâziyelevvel 1332/19 Nisan 1914.

³⁰⁷ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 39/1, 3302, 02 Receb 1328/09 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 126, 4/1-3-4-5, 1526, 27 Ramazan 1327/12 Aralık 1909; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 2/1, 3247, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910.

görülmektedir. Kâtiplik ve Şâhidü'l Hükkâmlık görevinde bulunan Ahmed Efendi ile Şâhidü'l Hükkâmlık ve müftülük görevinde bulunan Salih Efendi, mesleğe ilk başladıkları zaman bir müddet maaşsız çalışmışlardır³⁰⁸. Bununla birlikte aynı anda iki görevi yaptığı için iki maaş alan âlimler de bulunmaktadır. Ab kazasında Evkâf kâtipliği ve belediye kâtipliği görevini yapan Abdullah Efendi, Konfuda kazasında naiblik ve kâtiplik görevini sürdüren Abdulkadir Efendi, Ta'izz'de muallimlik ve Şâhidü'l-Hükkâmlık yapan Ahmed Efendi ile Zeydiye'de Şâhidü'l-Hükkâmlık ve muallimlik yapan Bereket Efendi iki maaş almışlardır³⁰⁹.

3.3. Âlimlerin İstifa ve Açıkta Kalma Nedenleri

Yemenli âlimlerin görevlerindeki devamlılıkları çeşitli sebeplerle kesintiye uğramıştır. Buldukları bölgenin iklimine ayak uyduramamaları, hastalık, yaşlılık, görev yerini beğenmeme, aldıkları maaşın yetersizliği ve çalıştıkları bölgelerdeki siyasî istikrarsızlık gibi sebeplerden dolayı istifa eden ve açıkta kalan âlimler bulunmaktadır.

3.3.1. İstifa

Yemende bulunan âlimlerin neden istifa ettiğine dair biyografilerinde çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Buna göre yerine merkezden bir başka ismin atanması üzerine istifa eden kişiler mevcuttur. Zebid kazası naib vekili Abdullah Efendi ve Hicriye kazası naib vekili Seyyid Abdulvedud Efendi, yerlerine İstanbul'dan bir başka kişinin gönderilmesi üzerine istifa ederek birkaç ay açıkta kalmışlardır³¹⁰.

Bulduğu bölgenin iklimine alışamadığı için istifa edenler de bulunmaktadır. Örneğin Aden kazası mal sandığı emanetinde görev yapan Abdullah Efendi ve Anis kazası ibtidâî mektebi muallimi Seyyid Ahmed Efendi, bölgenin ikliminin sağlıklarını bozduğu gerekçesiyle istifa etmişlerdir³¹¹.

³⁰⁸ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 35/1, 3299, 01 Receb 1328/08 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 195, 11/1, 2819, 12 Şevval 1328/16 Ekim 1910.

³⁰⁹ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 210, 34/1-5-6, 3244, 17 Rebîülâhir 1329/17 Nisan 1911; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 210, 31/2, 3242, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 5/1, 3277, 30 Cemâziyelevvel 1328/09 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 11/1, 3253, 23 Cemâziyelâhir 1329/21 Ağustos 1911.

³¹⁰ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 126, 02/1, 1524, 01 Cemâziyelâhir 1327/20 Haziran 1909; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 4/1, 3196, 18 Rebîülevvel 1310/09 Ekim 1892.

³¹¹ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 210, 34/1, 3244, 17 Rebîülâhir 1329/17 Nisan 1911; İST. MFT. MŞH,

Âlimlerin istifa etmelerindeki bir başka sebep ise hakkında bir şikâyet olmasıdır. Zeydiye kazası naibi Abdullah Efendi ve Konfuda kazası naibi Seyyid Abdurrahman Efendi, bu sebepten dolayı istifa etmiş ve bir süre herhangi bir görev almamışlardır³¹².

Daha önce çalıştığı bir yere tayini çıktığı için istifa edenler de mevcuttur. Bir süre Ebuarîş kazasında mahkeme kâtipliği görevini yaptıktan sonra Zeydiye kazasına gönderilen Abdullah Hilmi Efendi, üç yıl burada kaldıktan sonra tekrar Ebuarîş kazasına tayini çıkınca istifa etmiştir³¹³.

Âlimlerin istifasında etkili diğer bir sebep ekonomik durumla ilgilidir. Bazı âlimlerin aldıkları maaşların yeterli olmaması istifa etmelerine sebep olmuştur. Cebel-i Ber nahiyesi naibi Abdurrahman Efendi ve Amran Şer'iyye mahkemesi muhızı Ali Ahmed Efendi, aidat ile istihdam edilmelerinden dolayı aldıkları aidatın yetmemesi sebebiyle istifa etmişlerdir³¹⁴.

Buldukları bölgede çıkan siyasî karışıklığın bir sonucu istifa edenler de vardır. Cehren nahiyesi kâtibi Mehmed Hazrânî Efendi ve Mesur nahiyesindeki mahkemenin Şâhidü'l Hükâmılarından Seyyid Ahmed Efendi bölgede çıkan bir isyandan dolayı istifa etmişlerdir³¹⁵.

3.3.2. Açıkta Kalma

Âlimlerin açıkta kalmasının en önemli sebebi, mevcut görev sürelerinin tamamlanmasıdır. Görev süresinin dolması sonucu kadılar ve nâibler açıkta kalmışlar ve başka bir yere atanabilmek için de bir süre beklemişlerdir. Gâmid kazası naibi Abdurrahman Efendi, beş yıllık naiblik süresini doldurduğu için görevinden alınmış ve bir buçuk yıl kadar açıkta kalmıştır³¹⁶.

Âlimlerin bir kısmı görev yaparken bölgede çıkan siyasî karışıklığın bir sonucu olarak görevden alınmıştır. Zefir mahkemesi Şâhidü'l-Hükâmılarından

---

SAİD, 209, 27/1, 3211, 17 Zilhicce 1328/20 Aralık 1910.

³¹² İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 126, 02/1, 1524, 01 Cemâziyelâhir 1327/20 Haziran 1909; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 02/1, 3194, 01 Safer 1310/24 Ağustos 1892.

³¹³ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 210, 22/1, 3236, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910.

³¹⁴ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 126, 4/1, 1526, 27 Ramazan 1327/12 Aralık 1909; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 39/1, 3302, 02 Receb 1328/09 Temmuz 1910.

³¹⁵ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 213, 07/1, 3308, 06 Receb 1328/13 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 213, 21/1, 3321, 13 Zilkade 1328/16 Kasım 1910.

³¹⁶ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 209, 3/1, 3195, 16 Şevval 1310/03 Mayıs 1893.

Abdullah Efendi, bölgede çıkan bir isyan sebebiyle sekiz ay görevinden uzaklaştırılmış ve fakat yapılan tahkikat neticesinde isyanla bir ilgisinin olmadığı anlaşılınca görevine iade edilmiştir³¹⁷.

Bulduğu memuriyetin lağvedilmesi üzerine açıkta kalan kişiler de bulunmaktadır. Örneğin Abdullah Semâvî Efendi, Sevâdiye nahiye kâtipliğinin; Ahmed Efendi, Amran mahkemesi kâtipliğinin; Hüseyin Bahri Efendi, Zefir nahiye kâtipliğinin lağvedilmesiyle açıkta kalmışlardır³¹⁸.

Konfuda naibi Abdulkadir Efendi ise hastalık sebebiyle, Halep vilayetine bağlı Cısr-i Şugur nahiyesinde Evkâf memurluğu ve müftülük görevinde bulunan Mehmed Efendi ise yaşlılığı sebebiyle görevinden alınmıştır³¹⁹.

---

³¹⁷ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 32/1, 3269, 02 Şâban 1328/07 Ağustos 1910.

³¹⁸ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 29/1, 3294, 19 Cemâziyelâhir 1328/27 Haziran 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 212, 35/1, 3299, 01 Receb 1328/08 Temmuz 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 211, 33/1, 3270, 08 Şâban 1328/13 Ağustos 1910.

³¹⁹ İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 210, 31/2, 3242, 30 Şâban 1328/04 Eylül 1910; İST. MFT. MŞH, *SAİD*, 127, 27/1, 1610, 30 Cemâziyelâhir 1328/07 Temmuz 1910.

SONUÇ

İslâm tarihinde başta eğitim olmak üzere toplumun birçok ihtiyacına cevap veren en önemli kurum medreseler olmuştur. Abbasîlerle başlayan medrese geleneği Osmanlılar döneminde zirveye ulaşmış ve bu kurumlar yüzyıllar boyunca İslam devletlerinin ihtiyaçlarına cevap verecek derecede nitelikli insan yetiştirmiştir.

Osmanlı Devletinde ilk kez Orhan Bey'in açtığı medreseler devletin genişlemesine bağlı olarak hem sayı hem de nitelik olarak gittikçe gelişmiştir. Osmanlı Devleti medreseleri kendi içinde birtakım bölümlere ayırmış ve zamana göre müfredatında basitten karmaşığa ve genelden özele doğru çeşitli değişiklikler yapmıştır. Medresede ders veren müderrisler ise çok iyi bir eğitim sürecinden geçirilmiştir.

Osmanlı Devleti kurduğu eğitim sistemini idare ettiği İslam beldelerinde de uygulamaya çalışmış ayrıca kendinden önceki medrese geleneğini devam ettirmiştir. Eyyubiler, Resûlîler ve Tahirîler devrinde Yemen'de açılan medreselere ek olarak 16. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar süren Osmanlı hâkimiyeti döneminde de bir kısmı günümüze kadar gelen ve sayıları iki yüzü bulan medreseler yapılmış; bu medreselerde birçok ilim adamı yetişmiştir. Osmanlı Devletinin, bölgede medrese açmasında asayişi sağlayarak halkın devlete bağlılığını artırmak, Avrupalı devletlerin bölgedeki misyonerlik faaliyetlerine karşı halkı bilinçlendirmek düşüncesi de rol oynamıştır.

Osmanlı Devletinin, Yemen'de ne kadar medrese açtığı ile ilgili bir kayıt bulunmamaktadır. Fakat Yemen'in tüm vilayet ve kaza merkezlerinde çeşitli medreseler açılmış ve müderrisler tayin edilerek bölgenin ilmî seviyesi yükseltilmeye çalışılmıştır. Medreselere ek olarak son dönemde askerî rüşdiye, kız rüşdiyesi ve erkek rüşdiyesi olmak üzere çeşitli rüşdiyeler ve Darü'l Muallimîn mektepleri de açılmıştır.

Osmanlı Devletinin Yemen'deki bu eğitim faaliyetlerinin bir sonucu olarak birçok âlim yetişmiştir. Âlimler ilk eğitimlerini genellikle sıbyan mektebi

ve ibtidâî mektebinde almışlardır. Ayrıca mahallî hocalardan ve babalarından eğitim alanlar da vardır. Bu temel eğitimlerinden sonra genellikle bölgedeki medreselerde eğitimlerini sürdürmüşlerdir.

Yemende icâzetnâme verme geleneği pek oluşmadığı için âlimlerin büyük bir kısmının icâzetnâmesi bulunmamakta; bu sebeple de verilen eğitimin niteliği, süresi ve dersleri hakkında tam anlamıyla bilgi edinmek mümkün olamamaktadır. Bununla birlikte özellikle bölgede Zebid, Zamar, Zeydiye, Ab, Anis ve Konfuda şehirleri ilim merkezi olarak ön plana çıkmıştır. Yemen dışında eğitim alan âlim sayısı ise oldukça sınırlı olup bunların da tercih ettikleri merkezler Mekke, Medine, Cidde ve Kahire olmuştur.

Yemen'in Osmanlı başkentinden uzak bir konumda olması sebebiyle, âlimlerin bürokrasi içinde yükselmesi pek mümkün olmamış, genellikle orta seviyede memuriyetlerde bulunmuşlardır. Osmanlı bürokrasisinde verilen rütbe ve nişanlardan da çok azı faydalanabilmiştir. Âlimlerin büyük çoğunluğunun sadece ana dilleri olan Arapça ile okuyup yazabildiği, ikinci bir dil olarak Türkçe bilen ulemânın ise on bir kişi olduğu görülmektedir. Bu iki dil dışında başka bir dil bilen herhangi bir âlim bulunmamaktadır. Âlimlerin bir kısmının mensup oldukları mezhepler de bilinmektedir. Buna göre Şâfiî, Hanefî ve Zeydî mezhebi ön plana çıkmaktadır.

Sicill-i Ahvâl defterlerindeki Yemenli âlimlerin baba mesleklerine baktığımızda, beşi tüccar, beşi memur, ikisi müstahdem ve otuz altısı ise ulemâ sınıfından olup on üç âlimin baba mesleği ise bilinmemektedir. Ulema sınıfına mensup olanların bir kısmı devlet hizmetinde herhangi bir görev almamıştır.

Yemen'in merkeze olan uzaklığı ve coğrafi şartlarının zorluğu sebebiyle Osmanlı Devleti, ilmiye bürokrasisinde bölgedeki ulemadan faydalanmıştır. Yemenli âlimler kadı, naib, müderris başta olmak üzere kâtip, muhızır, muallim, müftü, memur, müfettiş ve şahidü'l hükkam gibi ilmiye teşkilatının farklı kademelerinde görev yapmışlardır. Âlimlerin görev yerleri ise genellikle doğdukları yerler veya Yemen vilayeti dâhilindeki bölgeler olmuştur. Devlet, bölgedeki âlimleri kendi yerlerinde değerlendirme yoluna gitmiş ve vilayet

dışında görev alan yalnızca iki âlim olmuştur.

Âlimlerin zaman zaman istifa veya açıkta kalma durumundan dolayı görevlerindeki devamlılıkları kesintiye uğramıştır. Bu durumun en önemli nedenleri arasında buldukları bölgenin iklimine ayak uyduramamaları, hastalık, yaşlılık, görev yerini beğenmeme, aldıkları maaşın yetersizliği, buldukları görevlerin lağvedilmesi ve çalıştıkları bölgelerde çıkan isyanlar gösterilebilir.

KAYNAKLAR

1. ARŞİV KAYNAKLARI

a) Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB)

A.MKT.MHM (Sadaret Mektubî Mühimme Kalemi): 495/54.

DH.EUM.THR (Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi): 27/37.

DH.MKT (Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi): 1298/90; 1401/59; 1428/27;
1437/29; 1466/112; 1486/110; 1632/98; 1640/15; 2034/51.

İ.DH (İrade Dâhiliye): 1367/10.

MF.MKT (Maarif Nezareti Mektubî Kalemi): 63/72; 98/70; 130/2; 155/02;
168/101; 231/48; 269/1; 453/12; 489/6; 494/25; 502/23; 514/50; 516/34;
615/24; 616/21; 634/47507; 713/42; 847/13; 934/62; 943/23; 1078/28;
1126/11; 1135/59; 1145/31; 1156/60; 1177/81.

Y.MTV (Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı): 183/93; 195/34.

b) İstanbul Müftülüğü Meşihat Sicill-i Ahvâl İdare-i Umûmiyesi (İST.MFT. MŞH. SAİD)

211, 32/1, 3269; 196, 39/1, 2851; 126, 02/1, 1524; 210, 34/1-5-6, 3244; 101, 12/1,
1031; 210, 22/1, 3236; 212, 29/1, 3294; 210, 31/1-2, 3242; 213, 13/1,
3314; 211, 30/2, 3267; 196, 371/1-3-8, 2849; 211, 2/1, 3247; 30 126, 4/1-
3-4-5, 1526; 209, 3/1, 3195; 211, 2/1, 3247; 205, 20/1, 3080; 212, 25/1,
3291; 212, 24/1, 3290; 212, 18/1, 3286; 212, 35/1, 3299; 212, 5/1, 3277;
195, 35/1-2-3-4-5-6, 2828; 212, 39/1, 3302; 211, 15/1, 3256; 211, 11/1,
3253; 213, 1/1, 3304; 211, 14/1, 3255; 211, 33/1, 3270; 211, 18/1, 3257;
195, 26/1, 2825; 196, 35/1, 2847; 212, 37/1, 3301; 212, 22/1, 3288; 210,
32/1, 3243; 212, 30/1, 3295; 127, 27/1-5-6-7-10, 1610; 197, 06/1-4, 2855;
196, 27/1-2, 2842; 213, 07/1, 3308; 212, 28/1-2-3, 3293; 213, 6/1, 3307;
217, 14/1-3, 3437; 211, 4/1, 3249, 195, 11/1, 2819; 212, 10/1, 3280; 213,
10/1, 3311; 209, 4/1, 3196; 211, 9/1-3-4, 3252; 209, 02/1, 3194; 209, 27/1,
3211; 213, 21/1, 3321; 204, 8/1, 3058; 195, 14/1, 2821; 195, 14/1-2-3-4,
2821; 211, 19/1, 3258; 212, 20/1, 3287; 212, 31/1, 3296; 197, 38/1, 2878;
197, 22/1-2-3, 1328; 195, 19/1, 2823; 196, 31/1, 2843; 211, 20/1, 3259.

2. ARAŞTIRMA ESERLERİ, MAKALELER, ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

- Adıvar, Abdülhak Adnan. *Osmanlı Türklerinde İlim*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.
- Afyoncu, Erhan. “Kâtip”. *DİA*. 25: 53-55. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Ahıskalı, Recep. “Muhzır”. *DİA*. 1: 85-86. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Cilt 1. İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1891.
- Akdağ, Mustafa. “Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 13/1 (1955): 27-51.
- Akgündüz, Hasan. *Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi*. İstanbul: Ulusal Yayınları, 1997.
- Akgündüz, Murat. “Şeyhülislâmlık”. *İslâm Kurumları Tarihi*. ed. Eyüp Baş. Ankara: Grafiker Yayınları, 2013: 331-338.
- Aksoy, Yeliz. *Tarihte Osmanlı Bilim ve Teknolojisi*. İstanbul: Karma Kitaplar, 2008.
- Akyüz, Yahya. “Türklerde Eğitim”, *Türk Tarihi ve Kültürü*. ed. Cemil Öztürk. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2005.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007.
- Akyüz, Vecdi. “Abdulkadir Kevkebânî”. *DİA*. 1: 240-241. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
- Albayrak, Sadık. *Son Devir Osmanlı Uleması: İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvâli*. Cilt 1-5. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1996.
- Anameriç, Hakan ve Fatih Rukancı. “XI.-VI. Yüzyıllar Arasında Medrese ve Üniversitelilerde Eğitim”. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 23/2 (2008): 35-56.
- Anıl, Yaşar Şahin. *Osmanlı'da Kadılık*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.
- Atar, Fahrettin. “Fetvâ”. *DİA*. 12: 486-496. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Atay, Hüseyin. *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1983.
- Aydın, Mehmet Akif. “Mahkeme”. *DİA*. 27: 341-344. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013.
- Aydüz, Salim. “Müneccimbaşı”. *DİA*. 32: 2-4. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

- Ayhan, Halis. “İmam-Hatip Lisesi”. *DİA*. 22: 7-9. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Aykanat, Mehmet. “Klasik Dönemde Osmanlı Devletinde Hâkim Adaylığı: Mülazemet”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 9/34 (2018):165-188.
- Baltacı, Cahit. *İslam Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013.
- Baltacı, “Mektep”. *DİA*. 29: 6-7. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Baltacı, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat İrfan Matbası, 1976.
- Barlak, Yasemin. “Yemen’de Bir Osmanlı-Arap Şehri: San’a”. *İSTEM* 30 (2017): 333-354.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi. İstanbul: Başbakanlık Basımevi, 2010.
- Bilge, Mustafa. *İlk Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1984.
- Bostan, İdris. “Yemen”. *DİA*. 43: 406-412. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Bozkurt, Nebi. “Medrese”. *DİA*. 28: 323-327. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Bozkurt, “Mektep”. *DİA*. 29: 5-6. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*, Cilt 1-3. hzr. Ali. Fikri Yavuz ve İsmail Özen. İstanbul: Meral Yayınevi, 1972.
- Buzpınar, Ş. Tufan. “Nakîbüleşraf”. *DİA*. 32: 322-324. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Can, Betül. “Fatih Döneminden Tanzimat’a Kadar Medreselerde Arapça Öğretimi”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2009.
- Çankaya, Mücellidoğlu Ali. *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*. Cilt 1-8. Ankara: Mars Matbaası, 1968.
- Demir, Abdullah. “Osmanlı Devleti’nde Kadılar ve Naipiler”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 1/1 (2017): 28-37.
- Demirdaş, Zülfü. “Osmanlı’da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17/1 (2007): 173-183.
- Derman, M.Uğur. “Medresetü’l-Hattâtın”. *DİA*. 28: 341-342. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi

- Yayınları, 2013.
- Ebül'ulâ Mardin. *Huzur Dersleri*. nşr. İsmet Sungurbey, Cilt 2-3. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1966.
- Ekinci, Ekrem Buğra. *Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2003.
- Emecen, Feridun. "Atıyye-i Seniyye". *DİA*. 4: 64. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt 1-2. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Feyzioğlu, Hamiyet Sezer. "Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*. 24/38 (2005): 31-53.
- Gür, A. Refik. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadılık Müessesesi*. hzr. M. Nihat Aryol. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- İpşirli, Mehmet. "Dânişmend", *DİA*. 8: 464-465. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- İpşirli, "Medrese". *DİA*. 27: 327-330. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- İpşirli, "Medresetü'l-Kudât". *DİA*. 28: 343-344. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- İpşirli, "Nâib". *DİA*. 32: 313-313. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006.
- İpşirli, "Müderri". *DİA*. 31: 468-470. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- İpşirli, "Mülâzemet". *DİA*. 31: 537-539. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006.
- İpşirli, "Lakap". *DİA*. 27: 67. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- İpşirli, "Kazasker". *DİA*. 35: 140-143. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- İpşirli, "Şeyhülislâm". *DİA*. 39: 91-96. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- İzgi, Cevat. *Osmanlı Medreselerinde İlim*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.
- Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*, Cilt 6. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi, 2000.
- Kaya, Eyüp Said. "Şevkânî". *DİA*. 39: 22-28. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Kazıcı, Ziya. *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2014.
- Köprülü, Orhan F. "Efendi". *DİA*. 10: 455-456. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Kütükoğlu, Mübahat S. *XX. Asra Yetişen İstanbul Medreseleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.
- Manav, Nursel. "Mazuliyet Sandığı'nın Kuruluşu ve Kuruluşuna Yol Açan Sebepler". *Türkiyat Mecmuası*. 27/1 (2017): 215-224.
- Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmanî*. Cilt 1-4. nşr. Nuri Akbayar. İstanbul: Tarih

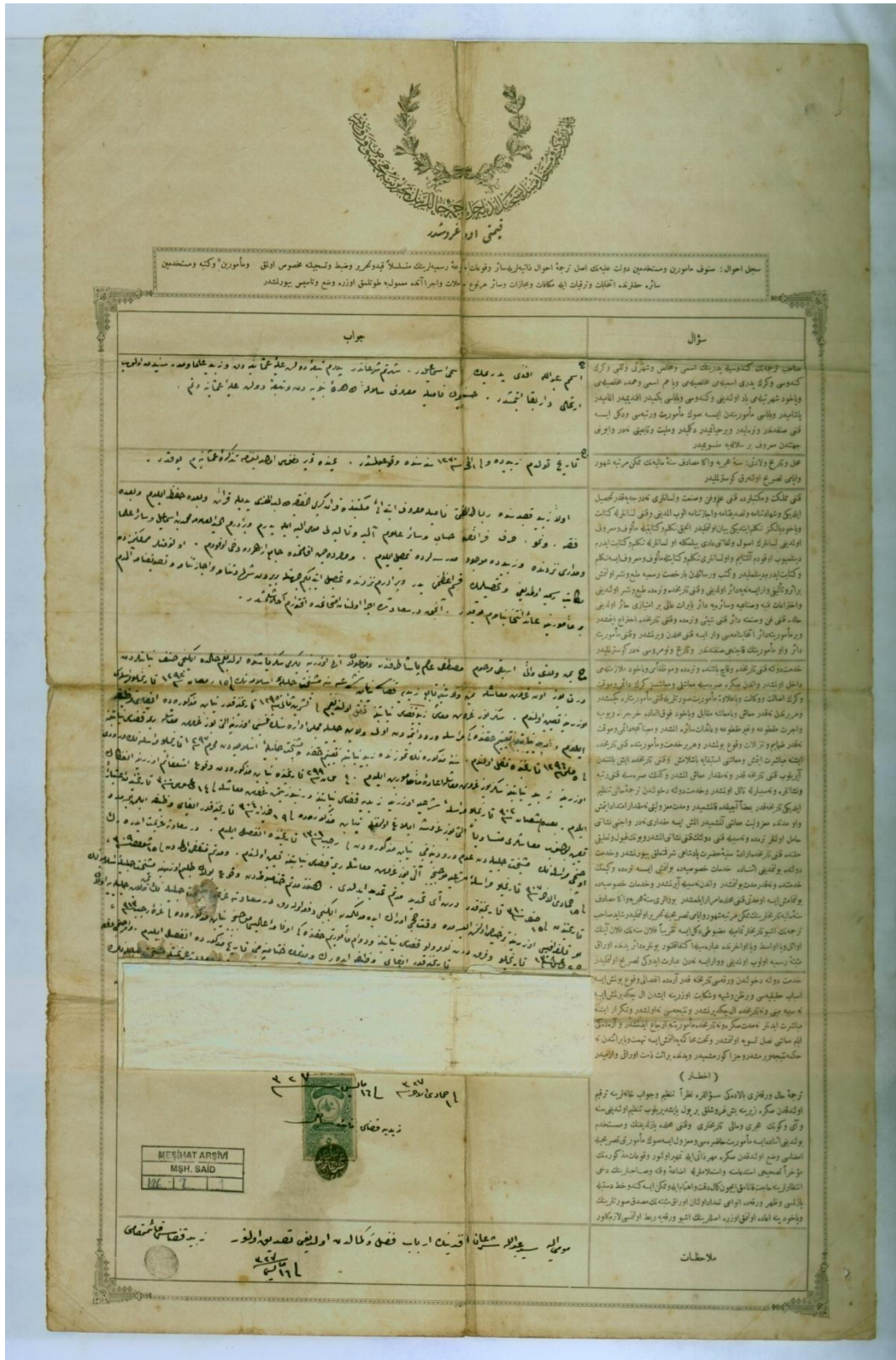
- Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Nazıroğlu, Bayramali. “Osmanlı’da Öğretmenlik Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1 (2017): 1-10.
- Ortaylı, İlber. “Kadı”. *DİA*. 24: 69-73. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2011.
- Özel, Ahmet. “Makbil”. *DİA*. 27: 428-427. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Öztuna, Yılmaz. *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt 1-10. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1994.
- Öztürk, Cemil. “Rüşdiye”. *DİA*. 35: 300-303. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- Özyılmaz, Ömer. *Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Cilt 2-3. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.
- Palabıyık, Muhammet Hanefi. “Medreseler ve Mektepler”. *İslâm Kurumları Tarihi*. ed. Eyüp Baş. Ankara: Grafiker Yayınları, 2013.
- Parlatır, İsmail. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi, 2006.
- Sakaoğlu, Necdet. *Osmanlı Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Sarı, Nil. “Hekimbaşı”. *DİA*. 17: 161-164. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Salih Sarı, Mehmet. “Tahirîler”, *DİA*. 39: 405-407. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Sarıkaya, Yaşar. *Medreseler ve Modernleşme*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.
- Sarıyıldız, Gülден. *Sicill-i Ahval Komisyonu’nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*. İstanbul: Der Yayınları, 2004.
- Saydam, Abdullah. *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2014.
- Sütçü, Mehmet Sait. “Osmanlı Devleti’nde Müftülük Kurumu: Anadolu Müftüleri”. *Tarih Okulu Dergisi*. 10/32 (2017): 459-536.
- Tomar, Cengiz. “Yemen”. *DİA*. 43: 401-406. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Türk, İbrahim Caner. “Osmanlı Devletinin İlköğretim Okulları Tarih Müfredatı Programları-Tarih Öğretim Usulleri”. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14 (2006): 333-346.

- Ulusoy, Ahmet. “Kuruluşundan 17. Yüzyıla Kadar Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Unan, Fahri. “Sahn-ı Semân”. *DİA*. 33: 532-534. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Uyanık, Ercan. “Tanzimat Döneminde Modern Eğitimin Yaygınlaştırılması Yolunda Pratik Bir Çözüm: Yarı(m) Rüştîyeler”. *Tarih Dergisi*. 49/1 (2010): 91-111.
- Uzun, Mustafa, “Ezher”. *DİA*. 12: 53-58. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devletinde İlmîye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2012.
- Yakupoğlu, Kenan. *Osmanlı Medrese Eğitimi ve Felsefesi*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2006.
- Yediyıldız, Bahaeddin. “Vakıf”. *DİA*. 42: 479-486. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Yeşilyurt, Yahya. “Ali Emiri'nin Yemen Islahına Dair Görüşleri”. *Turkish Studies*. 4/3 (2009): 2300-2321.
- Yetişgin, Memet. “Osmanlı Darülmüallimin Mektebi: Maraş Darülmüallimini”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*. 16/4 (2017): 1083-1100.
- Yurtseven, Yılmaz. “İslam-Osmanlı Muhakeme Hukukunda Şahitlik Müessesesi”. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*. 3/2 (2018): 85-139.
- Zengin, Salih Zeki. “II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Islahı Hareketleri ve Din Eğitimi (1908-1916)”. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

EKLER

Ek 1: Abdullah Efend'nin tercüme (İST. MFT. MŞH, SAİD, 126, 2/11, 1524)

سوال	جواب
<p>سوال اول: ...</p>	<p>جواب اول: ...</p>
<p>سوال دوم: ...</p>	<p>جواب دوم: ...</p>
<p>سوال سوم: ...</p>	<p>جواب سوم: ...</p>
<p>سوال چهارم: ...</p>	<p>جواب چهارم: ...</p>
<p>سوال پنجم: ...</p>	<p>جواب پنجم: ...</p>
<p>سوال ششم: ...</p>	<p>جواب ششم: ...</p>
<p>سوال هفتم: ...</p>	<p>جواب هفتم: ...</p>
<p>سوال هشتم: ...</p>	<p>جواب هشتم: ...</p>

MESNEAT ARSM
MŞH. SAİD
126 2/11

ملاحظات
ترجمه جامع و مفید است و در تمام کلمات و اصطلاحات
توضیح داده شده است و در بعضی جاها نیز توضیحات
افزوده شده است.

<p>İsmim Abdullah Efendi. Pederimin ismi İsmail'dir. Şöhretim Şer'an'dır. Pederim tebaa-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'den ve Zebid ulemâ ve müderrisinden olup irtihâl-i dâr-ı bekâ etmiştir. .... nâmiyla ma'rûf sülâle-i tâhire-i Nebeviyye'den ve tebaa-i Devlet-i aliyye-i Osmâniyedenim.</p>
<p>Tarih-i tevellüdüm Zebid'de ve fî Zilhicce sene 1270 senesinde vukû' bulmuştur. Yemen'de tahrîr-i nüfûs olmadığından tezkire-i Osmâniyem yoktur.</p>
<p>Evvelen Zebid kasabasında ..... nâmiyla ma'rûf ibtidâî mektebinde Kur'ân-ı Kerîm'i tâlib ..... yediyle kıraat ve ba'dehû hıfz eyledim ve ba'dehû fıkıh, nahv, sarf, ferâiz hesâb ve sâir ulûm-ı âliye ve tâliyeli mûmâ ileyh ile pederim ve biraderim es-Seyyidü'l-Allâme Mehmed bin İsmail ve sâir ulemâ ve medâris nezdinde ve Zebid'de mevcûd medreselerde tahsil eyledim. Ve Mısır'da hîn-i ikâmetimde Câmîü'l-Ezher'de dahi okudum. Ol vakitler memleketimizde mekâtib-i resmiye olmadığı ve tahsîlimin kısm-ı azamını peder ve biraderim nezdinde tahsil ettiğim cihetle bir yerden şehâdetnâme ve icâzetnâme ve tasdîknâme almadım bir me'mûriyete aid intihâbnâmem yoktur. Ancak Dersaadet'de icrâ olunan imtihanımda iktidârım anlaşılmıştır.</p>
<p>Yemen vilâyeti vâli-i esbakı merhûm Mustafa Asım Paşa tarafından vukû' bulan inhâ üzerine yirmi sekiz yaşında olduğum halde ikinci sınıf niyâbetlerden dört yüz on kuruş maaşla Yemen vilâyetine tâbi Zebid kazası niyâbet-i şer'iyyesine meşihat-i celîle-i İslâmiye'nin fî 15 Ramazan sene 1293 tarihli mürâselesi üzerine tayin olundum. Sekiz yüz kuruş maaş Zebid kazası neyâbetine nakl olunduğum fî Teşrîn-i sâni sene 1295 tarihine kadar neyâbet-i mezkûrede îfâ-yı vazîfe eyledim ve ..... Zebid niyâbetine tayinim hakkındaki mürâsele vürûd etmeden evvel vilâyet-i celîle meclis-i idâresinin tensibi üzerine altı yüz kuruş maaşla Rime kazası niyâbetine fî 5 Mayıs sene 1296 tarihinde nakl olundum. Sene-i mezkûrenin temmuzunda Zebid niyâbetine tayinim hakkında meşihat-ı celîle-i İslamiye'den Muharrem 1297 tarihli mürâselenin vürûdu üzerine Zebid niyâbetine sekiz yüz kuruş maaşla iade-i me'mûriyet eyledim. Nisan 299 tarihinde niyâbet-i mezkûreden vukû'-ı istifâm üzerine infikâk eyledim. Ba'dehû fî Şaban sene 302 tarihli mürâsele-i şer'iyye üzerine Zebid kazası niyâbetine dört yüz yetmiş kuruş maaşla fî 14 Ağustos sene 300 tarihinden itibaren tayin olunup maaşları mütesâviyen altı yüz kuruşa iblâğ olunmakla niyâbet- i mezkûrede fî 19 Haziran sene 304 tarihine kadar îfâ-yı vazîfe eylemiş isem de üçüncü mürâselenin meşihat-i celîleden adem-i vürûduna mebnî niyâbet-i mezkûreden fî Receb sene 1301 tarihinde infisâl eyledim. Dersaadet'e azîmet ederek fî 15 Cemâziyelâhir sene 307 tarihli mürâsele-i şer'iyye mücibince altı yüz kuruş maaşla Rime kazası niyâbetine tayin olundum ve müddetim münkazî olmadan fî 15 Şevval sene 309 tarihinden itibaren fî 15 Safer sene 310 tarihine kadar dört ay tahdîd müddetim temdîd edildi. Henüz müddetim hitâmından sonra vukû bulan talebim üzerine meşihat-i celîle-i İslâmiye'nin emr-i telgrafisi üzerine terhîs olunmuş isem de vakt-i haccı idrâk edemediğimden ikinci defa olarak Dersaadet'e azîmet-i meşihat-i celîlenin Yemen vilâyet-i celîlesine olan 25 Ağustos sene 1308 tarihli ve kırk dört numaralı kazası niyâbetine ve devam-ı memuriyetim hakkındaki emirnâme-i âlîsi mücibince niyâbet-i mezkûrede fî gurre-i Receb sene 313 tarihine kadar îfâ-yı vazîfe ederek ve müddetimin hitâmına mebnî tarih-i mezkûrda infisâl eyledim üçüncü defa ..... azîmet-ie meşihat-i celîlenin.....</p>
<p>Fî 1 Cemâziyelâhir sene 327 fî 16 Mayıs sene 327</p>
<p>Zebid kazası nâib-i sâbıkı</p>
<p>Mûmâ ileyh Seyyid Abdullah Şer'ân Efendinin erbâb-ı fazl ve kemâlden olduğu tasdîk olunur. Zebid kazası kâimmakâmı fî 16 Mayıs sene 327.</p>

Ek 2: Mehmed Efendi'nin Nüfus Tezkiresi (İST. MFT. MŞH, SAİD, 127, 27/11,)

ذوق علی بن عبدالمطلب

اسم و شهرت	بدری اسمیه	والدهی اسمیه	تاریخ و محل ولادت	ملک	سمت و صفت و خدمت و انتصاب صلاحیت	سأهل و زوجیه	درجات
سید محمد رضا آغا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا

اشکالی				سجل نفوسه قید اولان محلی			
بوی	کوز	سیا	علامت فارقه	ولایت	نصای	عله و فرسی	زقای
سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا	سید محمد رضا

بالاده اسم و شهرت و حال و صفتی محرز اولان سید محمد رضا آغا دولت علی بنک تابعینی حائز اولوب
اول صورتی جریده نفوسه مقید اولدینی مشعر اشیا تذکره اعطا قلدی ۱۲۷۰

MESHAT ARŞIVI
MŞH. SAİD

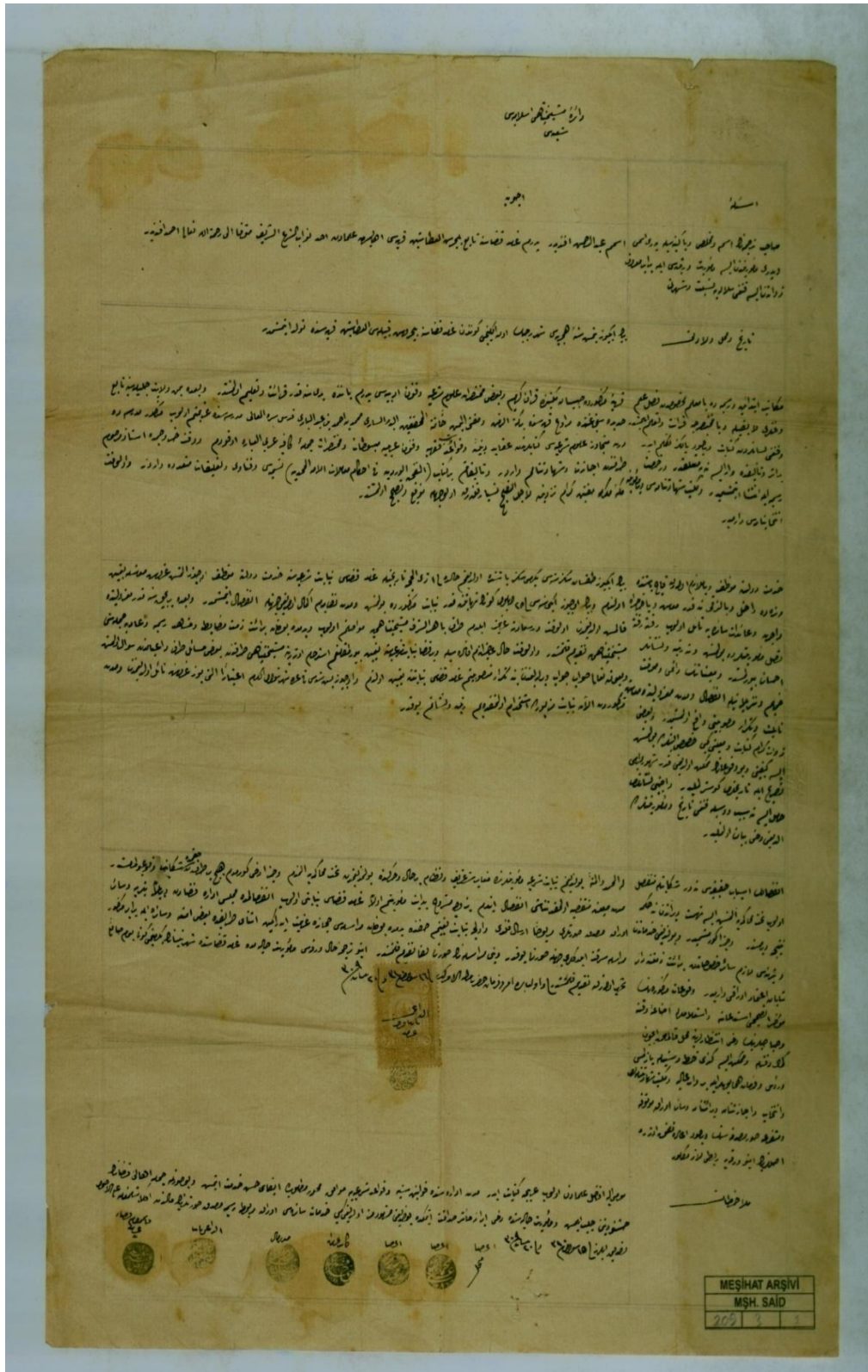
Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tezkiresidir							
İsim ve şöhreti	Pederi ismiyle mahalli ikameti	Valide ismiyle mahalli ikameti	Tarih ve mahalli veladeti	Milleti	Sanat ve Sıfat ve Hizmet ve İntihab Selahiyeti	Müteehhil ve zevcesi müteaddit olup olmadığı	Derece ve sunuf-ı Askeriyesi
	Şeyh Mehmed el Ahdal	Müteveffa Hasan el Ahdal	Müteveff iye Esvem	1260 Yemen	İslam	Müftü	İki zevcesi var

Eşgali				Sicil-i nüfusa kaydolunan mahalli					
Boyu	Gözü	Sima	Alame t-i Farika -i Sabite	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zekağı	Mesken numarası	Nev'i mesken
Uzun	Ela	Esmem	Tam	Halep	Cisr-i Şugur	Şugur-u Kadim-i Muhtaç		96/1	Hane

Balada isim ve şöhret ve hal ve sıfatı muharrer olan Şeyh Mehmed Efendi el Ahdal, Devlet-i Aliyyenin tabiyetine haiz olup ol suretle ceride-i nüfusta mukayyet olduğunu müş'ir iş bu tezkire ita kılındı. 25 Mart 1321

Nezaret-i Umur-u Dâhiliye

Ek 3: Abdurrahman Efendi'nin tercüme-i hal varakası (İST. MFT. MŞH, SAİD,209,3/7,3195)

Ek 3: Abdurrahman Efendi'nin tercüme-i hal varakası (İST. MFT. MŞH, SAİD, 209, 3/7, 3195)

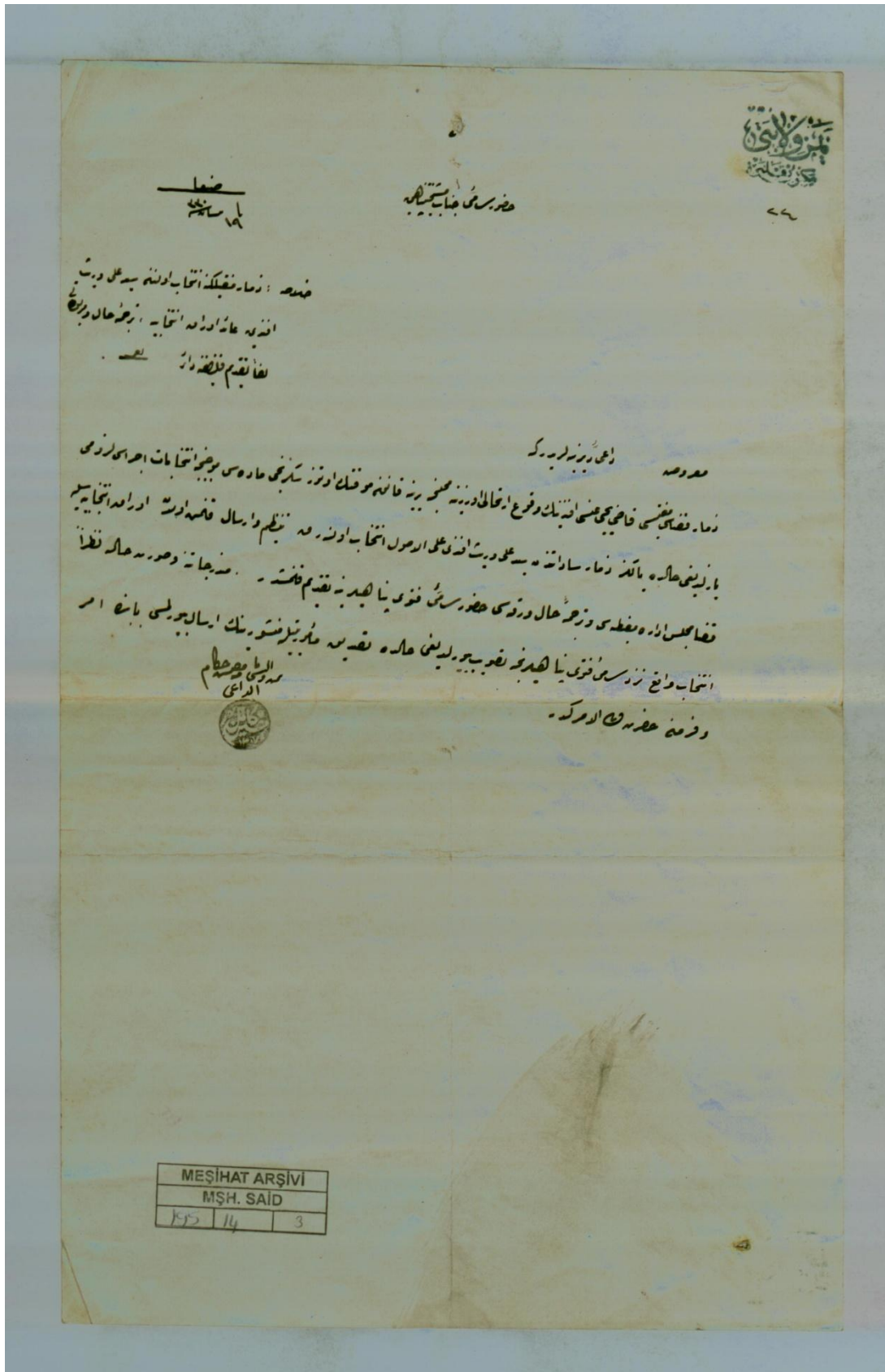
<p>İsmim Abdurrahman Efendidir. Pederim Gamid kazasına tâbi ..... el-atâşîn karyesi ahalisinden ulemâdan Ahad nüvvâbü's-şer'-i şerîf müteveffâ ilâ rahmetillâhi te'âlâ Ahmed efendidir.</p>
<p>Bin iki yüz yetmiş sene-i hicriyesi şehr-i Recebin on ikinci gününden Gamid kazasına Bihruş kabilesi el-atâşîn karyesinde tevellüd etmişimdir.</p>
<p>Karye-i mezkûrede sıbyan mektebinde Kur'ân-ı kerîm ve bazı muhtasarât-ı ulûm-ı şer'iyye ve kanun-ı edebiyeyi pederim yanında yedi sene kadar kıraat ve talim olunmuşdur ve ba'dehû Yemen vilâyet-i celîlesine tâbi' Hudeyde sancağında Meravi' karyesinde Bekketü'z-zamann ve Müftiyü'l-Yemen hâtimetü'l-mütehakkıkîn el-bedri's-sârî Mehmed bin Ahmed bin Abdülbârî kuddise sırrihü'l-âlâ medresesinde azîmetim olup mezkûr medresede dört yılı mütecâvüz ulûm-ı şer'iyyesi kitablarından akâid-i diniye ve kavâid-i fihriyye ve kanun-ı arabîyye, mebsûtât ve muhtasîrât cümle-i kâfiye arabîyyü'l-ibâre okudum ve vakt-i hurûcumda üstâz-ı merhûm tarafından icâzet ve şehâdetnâmem vardır ve ..... bir kitab (en-nefhatü'l-virdiyye fî ahkâm-i muâmelâti'l-ümmiyye el-Muhammediye) tesmiyesi ve fetevâ ve ta'likât-ı müte'addide vardır ve ol vakit Mekke-i Mükerreme ..... kirâm nezdine li-ecli't-tashîh tisyâr kılınarak ol vechle tevkî ve tashîh olunmuşdur.</p>
<p>Bin iki yüz doksan sekiz senesi, yirmi sekiz yaşında olduğum halde fî 12 Zilhicce tarihiyle Gamid kazası niyâbet-i şer'iyyesine hizmet-i devlete muvazzaf üç yüz altmış kuruş maaşla tayin olundum ve bin üç yüz iki senesi fî 25 Eylül günün nihâyetine kadar niyâbet-i mezkûrede bulunmuş ve müddet-i nizâmîyem ikmâl olduğu cihetle infisâl etmişimdir ve ba'dehû bir buçuk sene kadar ma'zûliyette kalmış olduğumdan ol vakit Dersaadete azîmet eyledim. Taraf-ı bâhirü's-şeref meşîhat-penâhîye müvâsaletim olup ve yedimde bulunan berâat-i zimmet mezâbita ve müşâhede-i resmiye ve âdiye cümlesini meşîhat-penâhîye takdîm kılınmışdır. Ol vakit hâl-i âcizânem ifâdesiyle ve bir kaza niyâbet-i şer'iyyesine tayin buyrulmaklığım istirhâm üzerine meşîhatpenâhî tarafından bazı mesâil, taraf-ı dâiyânemde suâl olunmuş ve bi-avnihi te'âlâ cevab verildiğinden yine tekrar ma'sûbiyetim Gamidd kazası niyâbetine tayin olundum ve üç yüz beş senesi fî gurre-i Şevvali'l-mükerrerden itibaren altı yüz kuruş nâil olduğumdan ve müddet-i mezkûrdan elan niyâbet-i mezkûrda istihdâm olunmakdayım. Rütbe ve nişânım yoktur</p>
<p>Lehü'l-hamd ve'l-minne bulunduğum niyâbet-i şer'iyye me'mûriyetlerinde mugâyir-i şer'-i şerîf ve nizâm bir hal ve hareketde bulunmadığımdan taht-ı muhâkemeye alınmadım ve ceza dahi görmedim. Hiçbir taraftan hakkımda şikâyet vukû' bulmamıştır. Müddet-i mu'ayyen munkaziye olmakdan nâşî infisâl ettim. Ber-vech-i meşrûh bidâyet-i me'mûriyetim olan Gamid kazası niyâbeti olup infisâlimde meclis-i idâre-i kazadan verilen ..... ve sâir evrâk-ı musaddak sûretleri merbûtan irsâl kılındı ve evvelce niyâbete ta'yinim hakkında yedimde bulunan mürâselesi Hicaz'a azîmet eder iken esnâ-yı tarîkde bazı emti'a ve sâire ile beraber mezkûr mürâsele sürkat eyledikleri cihetle sûretâ yoktur ve beni mürâselenin sûreti leffen takdîm kılınmışdır. İş bu tercüme-i hâl varakası me'mûriyet-i hâliyemde Gamid kazasında şehr-i Nisan'ın yirminci günü yevm-i Salı temhîr olunarak takdîm kılınmıştır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 16 Şevval sene 31 ve fî 20 Nisan sene 309 ed-dâî nâib-i kazâ-i Gamid</p>

Mûmâ ileyh efdal-i ulemâdan olup Arapça kitâbet eder müddet-i idâresinde kavanin-i seniyye ve kavâ'id-i şer'iyeye muvâfık muharrer matlûbda îfâ-yı hûsn-i hizmet etmiş ve bu sûretle cümle ahali-i kazanın hoşnûdiyetini celb etmiş ve me'mûriyet-i hâliyesinde dahi ibrâz-ı hâtır-ı sadâkat etmekte bulunduğu meşhûdumuz olduğu gibi hidemât-ı sâiresi evrâk-ı merbûta-i resmiye musaddak sûretlerinin meâlinden anlaşılmacla ale'l-usûl tasdîk eyleriz. Fî 15 Şevval sene 310 ve fî 20 Nisan sene 309.

Ek 3: Seyyid Ali Varis Efendi (İST. MFT. MŞH, SAİD, 195, 14/26, 2821)

Yemen vilayeti mektup kalemi

Huzur-u sami-i cenab-ı meşihatpenahiye

Sana
19 Nisan 339

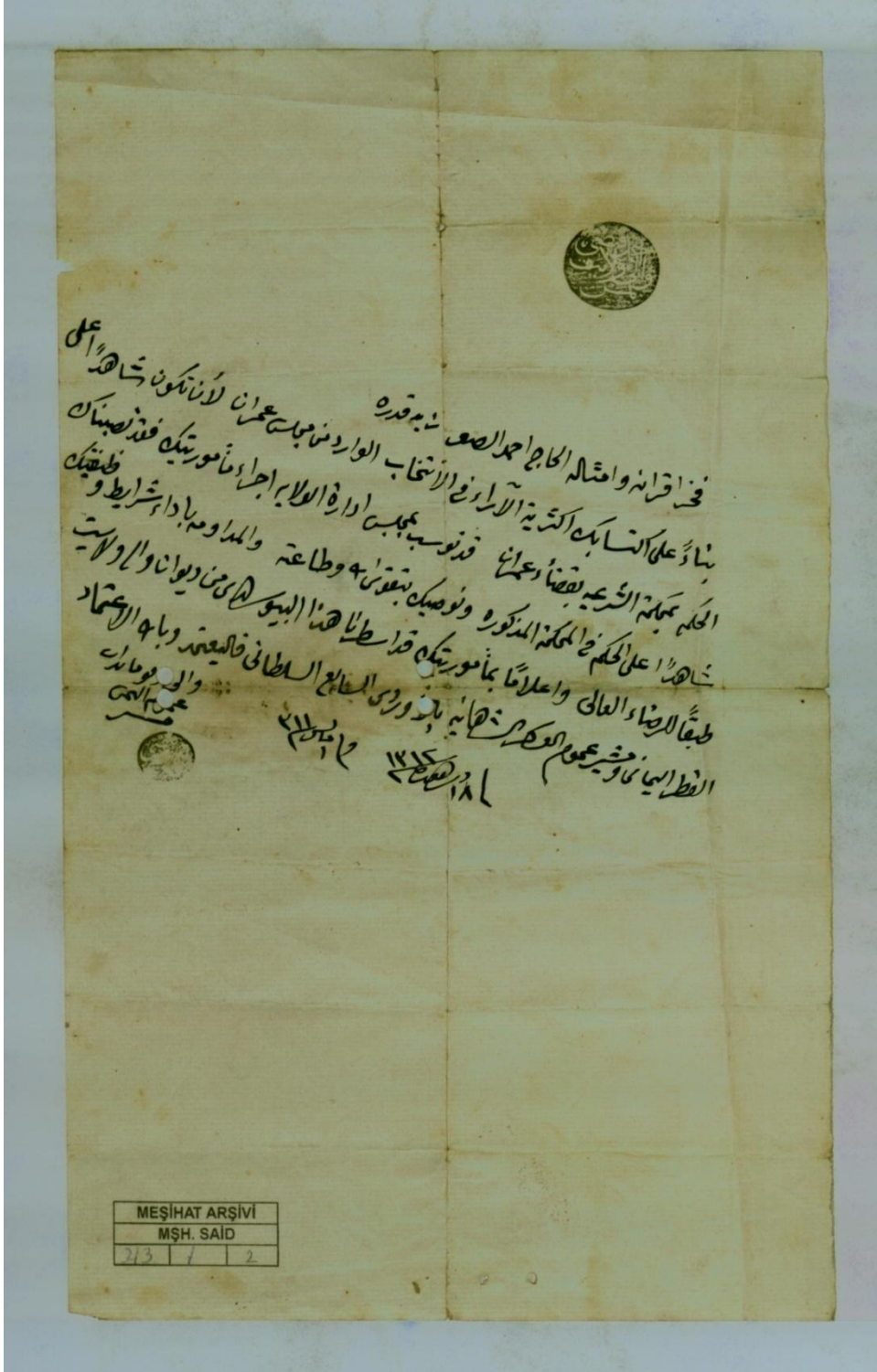
Hulasa: Zamar müftülüğüne intihab olunan Seyyid Ali Varis Efendiye ait evrak-ı intihabiye ve tercüme-i hal leffen takdim kılındığına dair

Maruz-u dai-i derineleridir ki

Zamar kazası müftüsü Kadı Yahya Ansî Efendinin vuku'-i irtihâli üzerine meclisce yerine kanun-i muvakkatenin otuz sekizinci maddesi mûcibince intihâbat-ı icrâsı lüzumu yazıldığı halde yalnız Zamar sâdâtından Seyyid Ali Varis Efendi, ulemâ-i usûl intihâb olunarak tanzim ve irsal kılınmış olan evrak intihâbnâmesiyle kaza meclisi irade mazbatası ve tercüme-i hal varakası huzur-u sami-i feteva-i penahilerine takdim kılınmıştır. Müddet-i hayatına ve suret-i haline nazaran intihâbı vaki'-i nezd-i sami-i feteva-i penahilerine tasvib buyrulduğu halde tasdik-i memuriyetle menşûrunun irsal buyrulması babında emr-i ferman hazret-i veliyyü'l emrindir

Eddai Yemen valisi ve müfettiş-i hükkam
Müşir Kamil

Ek 4: Hacı Mehmed es Saffet Efendi'nin, Amran meclisi kararıyla Şer'iyye mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığına atama belgesi (İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 1/5, 3308)

Ek 4: Hacı Mehmed es Saffet Efendi'nin, Amran meclisi kararıyla Şer'iyye mahkemesi Şâhidü'l-Hükkâmlığına atama belgesi (İST. MFT. MŞH, SAİD, 213, 1/5, 3308)

Fahr akrân ve emsâli el-hâc Ahmed es-sa'r zaide kadruh.

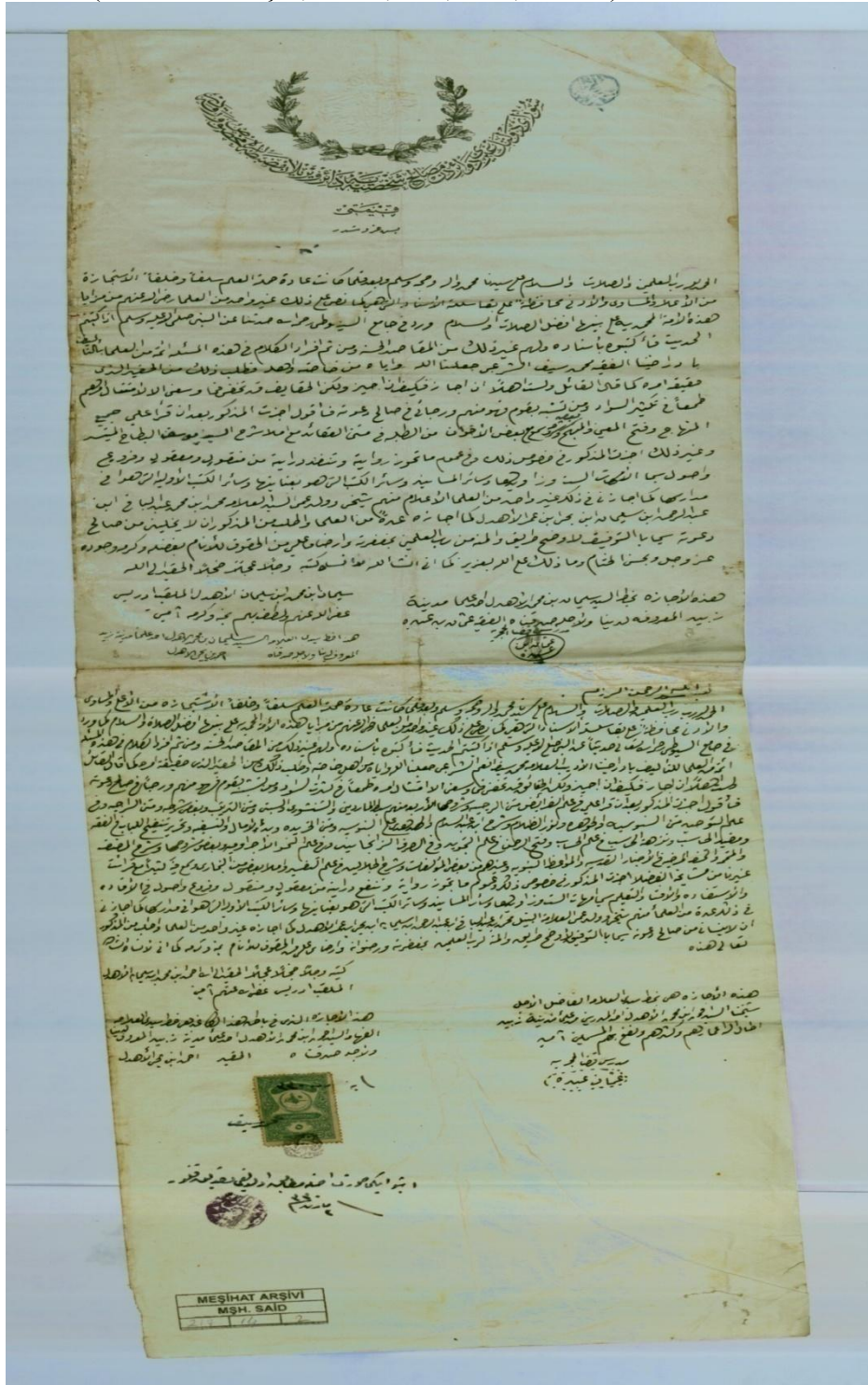
Binâen âlâ iktisâbik ekseriye el-erâi fi'l intihâbi el-vârid fi Meclis-i Amrân li en'tekûn şâhiden ale'l-hukm bi mahkemeti's-şer'iyye bi Kazâ-i Amrân fekad nûsibe bi meclisi idâreti'l-vilayeti icrâ-i mâmûriyetik fekad nessabnâke şâhiden ale'l-hukmi fi mahkemeti'l-mezkûreti ve nûsîk ve takvallâhi ve tâati ve'l-mudâvemeti bi idâi şerâyid vazîfetik tıbgan li rızâi'l-âlf ve e'lâmen bi mâmûriyetik fegad esdarnâ hâze'l-beyân min dîvâni vâlî vilâyeti'l-kadra el-Yemêni ve Muşîr umûm es-sultânî fe'l-ya'temid ve billâhi'-i'timâd.

Vali ve Kumandan Umûmu'l-Yemen

18 Zilkade 1312

Ek 5: Hz. Halid bin Velid sülalesine mensup Mehmed Efendi'nin icâzetnâmesi (İST. MFT. MŞH, SAİD, 217, 14/5, 3437A)

Ek 5: Hz. Halid bin Velid sülalesine mensup Mehmed Efendi'nin icâzetnâmesi
(İST. MFT. MŞH, SAİD, 217, 14/5, 3437A)

Elhamdulillahi rabbi'l alemîn vessalâtu vesselamu âlâ seyyidina Muhammedin ve
âlâ âlihi ve sahbihî ecme'în ve ba'de, misle mâ kânet âdetu ehlu'l ilm seleben ve
halefen el-isticâzetu mine'l e'lâ ve'l musâvâ ednâ fi muhâfazati ala begâi silsileti'l
isnâdi ve'lletî hiye kemâ nassi ala zâlike ğayru vâhidin mine'l ulema radiyallahu
anhum min mezâyâ hâze'l ümmeti'l muhammediyyeti ala nebiyyiha efdalu
essalâtu vesselamu verade fi camiu's-suyuti rahmetullahi haddesenâ anin'nebiyyi
sallallahu aleyhi ve sellem izâ ketebtum elhadiyse fektubûhu bi isnâdeti ve lehum
ğayru zâlike mine'l makâsıdı elhasenete ve min semme ikrâru'l kelâme fi hâzihi'l
mes'ele eimmete mine'l ulema bi'tte'lîf bâdere ehînâ el fakîh Muhammed Seyf
eş'Şerabiyy cealenallahu ve iyyahu min hâssatihi ve ehlihi fedalebe zâlike minel
hagîr ellezî hagîgatu emruhu kemâ gâle'l gâilu ve lestu ehlen en ecâze fekeyfe izâ
ucîz velâkin elhagâigu gad tehfe minhâ ve se'â ile'l imtisâl ev hemme da'mâ fi
teksîr essevâ ve men teşebbehe bi gavmin fehuve minhum ve racâi fi Salih
davetihi fe egûlu eceztu'l mefkûr ba'de en gara'e ala cemî'l menâhic ve fetha'l
meîn ve'l menhec ve ba'du şerhuve sem'a mea ba'du'l ihvani min eddalebe fi
metni'l akâid mea imlâ şerhu Seyyid Yûsuf el-beddâh el-mübeyyene ve ğayru
zâlik ecaztu'l mefkûr fi husûsu zâlik min umûm mâ tehûz rivâyeti ve tüneffez min
mengûl ve me'gûl ve furu' ve usûl el ümmehâtu's-sitte ve zevâyâhâ vesairul
kütüb elletî hiye bi inâyetihâ vesairul kütübi el evvelîye elletî huve fi medârikihâ
kemâ ecâze fi zalike ğayru vahidin minel ulema el e'lâmu minhum şeyhî ve veledi
ammî esseyyidu'l allâme Muhammed b. Muhammed Abdalbaki b. Abdurrahman
b. Süleyman ibn Yahya ibn Ömer el-Ehdel kemâ ecazehu iddetun minel ulema ve
edlubu minel mefkûr en lâ yuhlîne min Salih da'vâti fi ettevfig li evzâhi darîgi ve
minnetu min rabbil alemîn bi mağfirati ve'l erdı mâ aleyye minel hugûg liennemâ
bi fadhîhî ve keramihî ve cûdihî azze ve celle bi husni'l hitâm vemâ zalike alallahi
bi azîzi kema annî inşâallah len ensâhu ketebehu vecilen acelen hacilen el hagîr
ilallah.

Süleymân b. Muhammed b. Süleyman el'ehdel el muleggab İdrîs afallahu anhum

ve ladafe bihim bi ilmihî ve keramihî âmîn.

Hâza haddu Seyyid Allâme Süleyman b. Muhammed el Ehzel ehad ulema ehli Zebîd el ma'rûfu ledeynâ ve li eclihî saddegnâ Ahmed b. Yahya el-Ehdel Hâzihil icâzete bi haddı esseyyid Süleyman b. Muhammed el-Ehdel ehad ulemau medîneti Zebîdi el me'rufeti ledeynâ ve li eclihî saddegnâ osmân ibni Abdullah muderris gazâ el haceriyye.

Elhamdulillah rabbi'l alemîn vessalâtu vesselamu âlâ seyyidina Muhammedin ve âlâ âlihi ve sahibihî ecme'în ve ba'de, misle mâ kânet âdetu ehlu'l ilm seleben ve halefen el-isticâzetu mine'l e'lâ ve'l musâvâ ednâ fî muhâfazati ala begâi silsileti'l isnâdi velletî hiye kemâ nassi ala zâlike ğayru vâhidin mine'l ulema radiyallahu anhum min mezâyâ hâze'l ümmeti'l Muhammediyyeti ala nebiyyiha efdalu essalâtu vesselamu verade fî camiu's-suyuti rahmetullahi haddesenâ anin'nebiyyi sallallahu aleyhi ve sellem izâ ketebtum elhadiyse fektubûhu bi isnâdeti ve lehum ğayru zâlike mine'l makâsıdı elhasenete ve min semme ikrâru'l kelâme fî hâzihi'l mes'ele eimmete mine'l ulema bi'tte'lîf bâdera el allame Muhammed Seyf name eşşerabî cealenallahu ve iyyâhu min ehlihi hâssa ve dalebe zalik el hagîr ellezî hagîgatu emrihi kemâ gâle'l gâilu ve lestu ehlen en ucâz fe keyfe ucîz velâkine elhagâig fî'l imtisâli liemrihi ve dama'an fî kesreti elsevâd ve men teşebbehe bi kavmin fehuve minhum ve ricâlu fî sâlih da'vetihi fe egûl eceztu'l mefkûr ba'de an gara'e ala fî ilmi'l ferâiz min errecî ve şurûhihâ el erbea minhum sıbdu'l mâridîn ve'ş-şenşeviy ve's-sebtî ve min ettertîb ve ba'dı şerhi ve mesnâ essiraciyye ve fî ilmi't-tevhîd ve metnu essunusiyye ve elcevhera ve nûru ezzalâm ve şerhu ibn Abdusselâm ve'l-hudhudiyye ala essunûsiyye ve metnu'l harîde fî ilmi't-tecvîd ve fî's-sarf ezzennâciyye ve fî ilmi'n-nahv ve'l âhara ve min ba'di şurûhihâ ve şerhu'l figh ve'l mudûd ve'l hadd el madıyyı fî elahbâru'l kudsiyye ve'l mevâizi'n-nebeviyye ve ğayrihim ve imlâ ba'dı el buhâriyye ve semea fihi kesîran min kıra'a işrîne min meşâihi el fuzalâ' eceztu'l mezkûra fî husûsu zâlik ve umûmu mâ tecûz rivâye ve tenfeu dirâye min mengûl ve me'gûl ve furu' ve usûl fî ifâde ve elistifâde ve'l iftâi ve etta'lîm esmâi ümmehâti's-sitte ve zevayeha vesairi'l mesânid vesâiri'l ketebe elletî huve bi inâyetiha vesâiril kutubi el evvele

elletî huve medârisihâ kemâ ecâze fî zâlik iddehu minel ulemâ ennebîl Muhammed b. Abdulbakî ibn Abdurrahmân b. Süleymân b. Yahya b. Ömer el-ehdel kemâ ecâzehu ğayrı vâhidin minel ulemâ ve dalebe minel mezkûri en lâ yensâ min Sâlihi da'veti ve bi'ttevfîg li evzahi eddarîg ve elemmehu li rabbi'l âlemîn bi hıfzihî ve rıdvânihî ve ardi ale'l hugûgi el enâmibi mennihî ve keramihi kemâ etâ ensâhu inşâallâh.

Hâzihi elicâze hiye bi haddı es'seyyid Muhammed ibn Muhammed el ehdel ehade'l muderrisîn fî medîneti Zebîd edâlallahu a'mâruhum ve kesserahum ve nefea bihim elmuslimîn âmîn medreseti gazâul haceriyye Osmân abduhu.

Hâzihi'l icâze elletî fî bâdını hazihi elgâime fî haddu seyyid allâme el-fehhâd es-seyyid Ahmed ibn Muhammed el-ehdel ehad ulemâ medreseti Zebîd elma'rûf ledeynâ ve li ecirihî saddagnâ el hagîr Ahmed b. Yahya el-ehdel.

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Mohamed ALHAITI		
Doğum Yeri ve Yılı	YEMEN / SANA'A		
Medeni Durumu	Evli		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Türkçe C1		
Öğrenim Durumu	Başlama-Bitirme Yılı 2019	Kurum Adı Recep Tayyip Erdogan	
Lisans	Yemen Sana' üniversitesi	Diller Fakültesi	Türk Dili ve Edebiyat Bölümü
İletişim (e posta)	mohammedtika@gmail.com		